

Antanas Vaičiulaitis

Valentina

I

SURADIMAS

Dievo sūnūs pamatė, kad
žmonių dukros buvo dailios.
Gen. 6, 2

BALTI ir saulėti akmenis grimzdo pakelės laukų žalume, slėpėsi už ore sustingusių dulkių debesies, o medžiai toli, toli ant plento skliautė šakas, palikę siaurą plyšį mėlynam dangaus brūkšniui, kuris vingiavo artyn, didėjo ir staiga nėrė ties galvomis. Giedriam aukštumų rėžyje, iškilę į pačias padanges, du gandrai suko ratą — du juodi taškai, be sparnų, be kaklo; tik retkarčiais, kai jie pasvirdavo, saulėje žybtelėdavo šviesūs jų gūžiai. Ir rodės, lyg girdėtum juos ten, šalia šėmo debesėlio, švilpiančio ir kalenant, o čia jiems štai atliepė tylį ir nutysusi daina: kairėj pusėj susėdęs kaimiečių būrelis niūniavo liūdnei, linguodami visu liemeniu, kaip valtininkai ant irklų didelėje ir ramioje upėje.

Pro suglaustas blakstienas bėgančius gluosnius, Antanas davėsi nešti šitai srovei ir klaidžiojo giriose, vasaros dienų avietynuose. Jis dar labiau prisimerkė, sukryžiavo rankas ant krūtinės ir šypsojos krašteliu lūpų: jis laukė kažko įeinant — pats nežinojo dar, kas tai bus. Krauju nudvelkė vėsus malonumas. Vaikinas atsiminė, kas prie jo artėja: anoji mergaitė, kurią jis prieš gavėnią matė baliuje, toji nepažįstama ir neprašnekinta. Daug lengvų žingsnių tada prabėgo pro šalį, ir kodėl tik ji viena liko?... Liko jo jaunystėje, atselindama į jį čia darbo valandoj, tarsi išsprukusi iš knygos raidžių, čia lydėdama jį saulėleidžio metu. Beveik nusigandęs jisai stengėsi atsiminti, kaip ji atrodo, bet neatsiminė. Pro šalį slinko daug matytų bruožų, bet nė vienas nebuvo panašus į ją. Ir kaip tai atsitiko, kad jis galėjo pamiršti? Ir jis galvojo apie tuos visus žodžius, kuriuos buvo jai savo mintyje sakęs, apie tuos visus glostymus — ir visa tai buvo skirta jai, tai mergaitei su rausva suknele, su rankomis, ties krūtine laikančiomis sugniaužtą nosinuką ten salės kertėje. Jis nuo tų rankų kilo aukštyn ir žvelgė į veidą: nusivylęs matė prieš save kažką užskleista, matė būtybę artimą ir drauge nesugaunamą, matė moterį beveik kaip kokią idėją, nenumaldomai tau kuždančią ir tvinksinčią tavo gyslose, bet stovinčią toli ir savo alsavimu atliepiančią tūkstančiuos širdžių — visų vyrų apmąstymuos ir troškimus atliepiančią. Jis suprato, kad tai buvo visuotinė ir gera jėga, tačiau jam dabar reikėjo tik vienos, tos vienos mergaitės. Atkakliai jis vėl grįžo į tą salės kertę ir sau kartojo: turįs ją rasti, turįs ją gyvą savo akyse išsvysti. Prikandęs apatinę lūpą, jisai įsiklausė į kadaisė girdėtą muziką. Sklido garsas po garso, sukosi pora už poros — ir nūn jis regėjo: šviesūs jos plaukai lengva vilnim garbiniavosi ir sviro ant ausies, o mėlynos akys pažvelgė į jį... Štai ji. Šita lauktoji — stovi ten ji su kažkokiu vaikišku susitelkimu bei rimtumu...

Džiaugsmo nešamas, jisai taip stipriai atsidūsėjo, kad krūptelėjęs paraudo. Kaimiečiai niūniavo kaip niūniavę begalinę savo dainą, bet šalia, pakėlusį apatinius vokus į viršų, kad akių kampuose gulė smulkios raukšlės, jį stebėjo moteris. Jos skruostai ir kaklas buvo nurudę, o ant sprando įdegimas baigėsi staigiai dingdamas po lengva mezginių eilute. Giliai, giliai ji atsikvėpė, jos suknelė po krūtine susigarankščiavo ir vėl išsitaisė. Lygioj ir plonaj josios nosy šnervės prasiplėtė, tarsi būtų kažkas uodžiama, o patys krašteliai nežymiai nubalo. Vogčiomis Antanas ją tyrinėjo ir, stebėdamas jos rausvai baltą veidą, mąstė sau: „Jai reikėtų šviesesnių plaukų“. Ir buvo patenkintas, nes turėjo kur užmesti nuobodulį.

Balti akmenys narstė pro šalį, nusidriekus dulkių drobė vijosi važiuojančius.

Pro langus pūstelėjo gaivesnis oras. Iš girios viršūnių augo sunki debesies galva, su gūbriais, tokia balta, kad Antanui gailu net darėsi bežiūrint į ją. Ir jis kopė į tas žilas aukštumas, iš lėto plaukė drauge su jomis, plaukė netekęs minčių ir jausmų, laimingas savo sielos ištuštėjimu ir ana gilia žydruma tolybėje. Su abejingu malonumu jis sutiko ir autobuso užčiojimą, ir garbiniuotas avių kaimines prie kelio, ir kregždžių švysčiojimą — sekė jas tol, kol išnykdavo girių mėlynoju juostoj ar sodų žalume. Jis vėl atsiminė aną mergaitę, vėl šypsojosi prisimerkęs, tarsi ją regėtų einant ten parugėj. Jis tačiau vis dar negalėjo surasti ryškių jos bruožų, atgaivinti ją visą, nors buvo tikras ir ramus: taip, susitikęs ją kelyje — pažintų, išskirtų ją iš visų kitų būrio. Jis susirūpinęs mąstė, ar lemta

jam kada nors bus ją surasti, o gal tą vakarą taip ūmai, vos spėta pamatyti, ji visam laikui, visoms dienoms ir visiems metams pražuvo jam iš tako...

Jis nematė, kaip jie pasiekė naujai grįstą plentą ir skriejo nelytėdami šviežiu žvyriaus sluoksniu. Pro šalį traukėsi sodybos, skursnūs kaimeliai, atsiliko artojai prie žagrės ir šienpjūviai su žvilgančiais dalgiais lankose. Jovarų ir gluosnių šešėliai sviro ant dirvų.

Antanas pasižiūrėjo. Argi jau? Plazdėjo raudona vėliavikė ant medinio žiogo, prie kurio dar buvo liktarna. Ties plentu gūžėsi eilė pilkų, medinių namelių su nubaltintais sienojais ir šiaudiniais stogais.

— Kirbynė? — jis tarė.

— Dar ne, — atsakė jo kaimynė.

Ji kėlėsi ir iš sterblės purtė susinešusias dulkes.

— Padangą trūko, — ji dar aiškino.

Ir nulenkus galvą laukė, kol gaus išlipti. Nušokus ant plento ji atsisuko į duris. Antanas gi taką tyčia užleido moteriai, kuri buvo sėdėjusi už jo ir taip smarkiai vėdavusi iškvėpintu nosinuku, kad jis net erzintis ėmė. Jisai sugavo panelės žvilgsnį ir juokėsi, kad tarp savęs ir jos įspraudė šį atstumą. Ponia tuo tarpu sunkiai leido koją ant pakopos. Kai lig žemės jai nebuvo jau kur atsispirti, lumptelėjo visu kūnu, išskėtė rankas ir pritūpė.

Keleiviai gūrinėjo plentu, susėdę ilsėjos artėjančio vakaro vėsime. Antanas nuklydo tarp krūmokšnių, sakos drėskė jam rankas ir kliuvo už skverną. Ėjo akių plotu, mynė žalsvas samanas ir jautė po savo pėda jų minkštumą. Traškėjo žiogreliai, toliau niūksančioje girioje skardenos glūdus gegės šauksmas.

Perbridęs plunksnuotą paparčių sodybą ir prisigėręs gailaus jų kvapo, jis vėl buvo prie plento. Šonais gulėjo suverstos akmenų krūvos. Vieni pasistatę bures nuo saulės dienos metu, kiti be pastogės, vienplaukiai darbininkai juos skaldė. Priešais, pasisėdęs šieno gniūžtę, taukšėjo apysenis žmogus, taukšėjo neskubėdamas, apsiavęs vyžomis iš automobilio padangos. Už jo pusnuogis smarkiai skėlė akmenis jaunas vyrukas ir vikriai spyrė žabarą nuo savęs. Antanas matė varinį jo kūną, matė čia giliai įsmengantį, čia vėl išsilyginantį griovį tarp menčių.

Pro brūzgų alkūnę išėjo Antano kaimynė. Ją lydėjo pilkai apsirengęs vyras. Kai juodu prisiartinio, darbininkai smarkiau įniko daužyti kūjais.

— Kaip sekasi, tėvai? — prisiartinęs tarė tas vyras.

— Dėkui, ponas inžinieriau... Neblogai, — atsakė senis skaldytojas.

Ir nusiėmęs akinius jis šluostėsi prakaitą.

— Ehe, vaikine, — kalbėjo inžinierius jaunajam, — sprogdini, kaip dinamitas.

— Taip...

— Daug uždirbsi... Tik perstambiai skaldai. Na, žiūrėk.

Ir jis koją paspyrė skeveldrą.

Vaikinas nieko neatsakė.

Kai inžinierius su panele nuėjo, jaunasis atsisuko į senesnįjį, kuris taip pat liovėsi kaukšėjęs. Juodu susižvalgė — veidai jų buvo panašūs, abiejų šakoti antakiai ir lenktos nosys. „Tėvas ir sūnus“, tarė sau Antanas.

— Jam vis priekabių reikia, — murmėjo sūnus inžinieriaus link.

— Ką darysi, — atsidūsėjo tėvas.

— Čia jam, esą, šiupinį darau, čia vėl gabalus kaip šuns galvas palieku. Ir dar pasipūtęs!

Paskutiniams žodžiams pritarė autobuso signalas. Antanas bėgo tekinas siauru takeliu, o šakos šmėsčiojo pro skruostus, paparčiai lūžinėjo, skyrė taką ir vėl šiušendami glaustėsi. Uodų debesėlis zyzė aplink galvą ir mušėsi jam į kaklą.

Keleiviai dar laukė inžinieriaus ir panelės. Kai atskubėję sulipo ir juodu, automobilis atsikvėpė ir burzgė vis narsiau, kol sujudėjo, vėl stabtelėjo ir paskui jau ėmė riedėti.

Bažnytkaime, ištiesusios kaklus ir pasiplumpsėdamos, iš kelio bėgo vištos. Gatve basa merga, su rykšte rankoje ir žemę remiančiu sijonu, varėsi du paršu, kurie iš pradžių lapsėjo priešais, o paskui žvygaudami sprūdo vienas kairėj, antras dešinėj į dilgėlėtus griovius.

Tuoj atsiliko šiaudiniais stogais nameliai. Ties miškų viršūnėmis užsiėmė raudono dangaus gaisras, į kurį plaukė rūsčios debesų galvos.

Girdžiu viską pranokstančius
Mažus sidabro varpelius.
J.Kossu Aleksandravičius

ERDVIOSE gonkose kvepėjo nauji sienojai ir pušų sakai. Duris pravėrė Genavaitė su balta prikyšte ir susilenkusi laukė. Antanas matė siaurą prieangį, laiptus ir nušviestą kambarį su žaliai užtiestu lovos galu. Lauke čirpsėjo svirplys.

— Ar namie? — paklausė jis.

— Ne, — atsakė jam moteris ir nesitraukė nuo slenksčio.

„Lyg namus gintų!“ — mąstė sau jis ir užsimetė apsiaustą ant kitos rankos. Kam ji laiko jį čia gonkose? Beveik išdidžiai jis truktelėjo pečius ir tarė sau: grįšiu, kada senelis bus. Tačiau likosi vietoje — juk laiške buvo sakyta, kad jam parūpino kambarį.

— Jo tikrai nėra, — kalbėjo Genavaitė. — O pats gyvensi ten.

Ji nulipo į gatvę ir rodė tolyn:

— Matai anas langines? Tai Šėmaičiai...

Pas juos turėsi gerą kampa. Teisybė, jau ten beveik sodžius.

— Dar geriau... Tai profesorius jau atkuto?

— Ak, sunku jį sugaudyti... Rėplinėja šiaip taip.

— Na, labos nakties.

— Tokia čia dar naktis.

Viduriu gatvės jis brido puria žeme. Buvo ramu, lyg ir žmonės ir gyvuliai būtų išsislapstę ar miegoję. Šėmaičiuos rado visus įėjimus atidarintus, bet sutikti nieko nesutiko. Į jo žingsnių bildėjimą kniauktelėjo išlindusi katė, patrynė į staktą keterą ir nusliūkino per tuščius kambarius. Toli buvo girdėti dėliojant daiktus ir šnekantis. Antanas norėjo sukti į tas kalbas, kai atšlubikščiavo berniukas su perrišta koja. Sustojo, įsistebėjo į vaikną, kuris tarė:

— Ateinu iš profesoriaus.

— Tai viską žinau, — atsakė vaikas. — Aš parodysiu.

Jis nustypčiojo pirma. Įvedė svečią į ilgą priemenę, už kurios buvo kambarėlis.

— Čia, — prabilo mažius.

— Dėkui.

Berniukas pasuko elektrą. Jos šviesoj atrodė jis pablyškęs, su juodais plaukų kuokštais ant akių.

— Kur kiti jūs žmonės? — klausė Antanas.

— Ežere.

— Ko jie ten?

— Vėžiauja.

— Kodėl tu likai?

— Dėl šitos...

Ir jis atkišo koją.

— Ką padarei?

— Persidūriau.

— Skauda?

— Ne taip baisiai. Tik vis reikia namie stypsoti.

— O kaip vadini esi?

— Vincukas... Jūs pas senelį dirbsit?

— Taip. Jį pažįsti?

— Aš nepažinčiau! Jis man nosytę andai taip sužnybo — vos nepravirkau.

— Žiūrėk!... O su kuo ten šnekėjaisi?

— Mama grįžo.

Ir palūkėjęs pridėjo:

— Iš Kauno.

— Ar esi buvęs Kaune?

— Ne... Jūs gi ten gimėt?

Papurtė Antanas galvą ir tarė:

— Eisiu apsižvalgyti.

— Laimingai, — jį palydėjo ligi durų Vincukas.

Vakariniam danguje debesų viršūnės buvo čia krauju apkrekusios, čia vėl blizgėjo aukso

spalvomis, apačioje susilieję su juodu girių ruožu ir tamsiais Kirbynės namais, kuriuos visus pranokdama ant kalvos stūksojo tokia pat juoda bažnyčia. Ties gatvės alkūne ūkčiojo vienodas balsas: „Ehe, olia!“ — kerdžius ten ginė karių kaiminę. Sutingusios, dideliais pilvais jos grįžo namo. Tai šėmė, tai žaloji skyrėsi iš būrio ir suko į vartus mykdama melžėjos. Iš bandos sklido šviežio pieno kvapnumas. Su tuo geru pieno kvapu dvelkė ir tylus vėjelis, vėšiai slysdamas per smilkinius ir skruostus.

Ėjo vaikinai akių plotu, kol į jį dunkstelėjo gaivi srovė: priešais teliuškavosi ežero vilnys, teliuškavosi ir ošė su lendrių šnerėjimu. Ties šituo didžiuliu, tamsiu bangų plotu Antanas pajuto džiaugsmo, sodrios gyvybės plūstelėjimą savyje. Nusilenkė prie vandens, sukio rankas ir nutėškė mėnesienoj sumirgusius purslus. O iš ežero kilo šiugždesiai, sušukimai, kilo jie toki aiškūs, tarsi šalia tavęs kas šnekėtųsi. Atokiai, už girios vingio, jis išvydo mirksint ir šokčiojant šviesas. Tie žiburiai čia plūduriavo vietoje, čia slankiojo į dešinę ar kairę, tai vėl smilko nejudrūs ant vandens.

Smulkūs akmeniukai sprūdo iš po kojų, traiškės sraigių kriaukučiai, švagždėjo perdžiūvę maurai ir purios dumblys, kai jis protekine bėgo krantu. Štai alksnių giraitė gumšo, įsišokusi į Geisatį. Už gailiai kvepiančio, tarsi neseniai nulyto alksnyno liūliavo įlanka, su keletu lūšņu, už kurių tai ir lalėjo vanduo, pilnas šliaužiojančių žiburių. „Uha!“ — šaukė nutysęs balsas, o jam atsakė iš tolo: „Jieškokite čionai-ai“.

— Kur bedūlini? — staiga atsiliepė iš tamsos balsas, kai Antanas ėjo pro pirkia.

Knystelėjęs žvelgė jis ten, kur jam rodėsi turinčios būti durys: ant slenksčio juodavo žmogus. Jo saujoj grūdėjo pypkės žarija. Kai patraukė dūmą, tabakas sužioravo ir tyliai, tyliai cypė. Nuo šito spinkčiojimo nusišvietė nosis ir ūsai, o visas veidas likosi tamsoje.

— Taip sau einu, — prabilo Antanas.

Į jo žodžius atsakė urkštimas pirkioje.

— Tylėk, žiovanasre! — subarė senis.

— Kas ten?

— Ogi Rudė.

Pas slenkstį atšliūkino kalė ir glaustėsi prie savo pono, kuris iškratė pelenus į staktą, pakilęs nutrepseno plukta asla ir įdegė lempučių. Šešėliuose jo paakiai buvo juodi ir lyg patinę.

Kibire ties krosnimi kažkas pukšėjo ir šnypštė. O iš oro, nuo ežero, skardėjo šauksmas, buvo girdėti irklų plekšenimas ir iš lėto šiulėnė švendrai.

— Ką jie ten veikia? — Antanas numojo į žiburius.

— Vėžius gaudo.

— Kodėl jūs čia sėdit?

— Jau grįžau.

— Na!

Jis tą „na“ ištarė netikėtai, nė pats nenumanydamas, ar tai būtų nustebimas, ar priekaištas, kad jam neparodė savo žūklės grobio. Senis atsistojo ir atnešė kibirą.

— Nagi! — tarė jis.

Vandens paviršius trūkinėjo trumpomis bangomis. Kaišėsi stambios žnyplės, stangrūs ūsai ar nuo drėgmės žibanti nugara. Diedas įkišo ranką, pamaišė besivartaliojančius vėžius ir ištraukė į viršų.

— Pačiupinėk, — siūlė jis.

Antanas žengtelėjo atbulas: ne, jis nenorįs.

Senis metė vėžį atgal, kad net vanduo pliūkstelėjo ir ištiško ant aslos.

— Manęs jie nežnaibo, — pasakė jis.

Ir užsirūkęs paklausė:

— O kaip vadiniesi?

— Antanas.

— Aš gi būsiu Kostas Kurpliukas.

Tai pasakęs jis kikenė patenkintas.

— Kurpliukas! — jis kartojo ir stebėjosi, — kvaila pavardė, a?

Kalė atsistojo priešais jį ir suvizgino uodega, lyg pritardama: taip, iš tikrųjų kvaila.

Kostas įsigalvojo:

— Dūmas — geras draugas, — ypač jei dar vienas esi...

— Vienas?

— Taigi, taigi... Uršulė mirė pernai. Dėkui Dievui, išgyvenova penkiasdešimt metelių: seniau vesdavomės jaunesni, ir buvo geriau...

Staiga jis nukreipė šneką:

— Mėnulis tuojau patekės...

Ir rodė tvinkstančią padangę viršum girios.

— O ir aš tuoj mirsiu — gal ši rudenį, gal žiemą: nėra man ko čia veikti.

[patvorio kiečius buptelėjo vabalas ir gailiai birzgė, įsipainiojęs žolėje.

Sekdamas savo mintis, Kurpliukas mąstė sau vienas:

— Ne, jisai neateis.

— Kas toks ?

— Ogi jisai prašė, kad anksčiau grįžčiau ir duočiau jam valtį. Bet jau kuris laikas! Taigi, jis

— Būdžiūnas... Inžinierius...

— Žinot ką, dėde, — paskolinkit man...

— Imk. Dabar bus smagu plaukyti. Hm — bet vienam? O jei taip kas būtų pašonėj?...

Kostas skėstelėjo rankomis ir juokė trumpu, sausu balsu.

— Vai, tėvuk!

— E, kol jaunas, kiekvienas nori savo Uršulytės... O štai ir valtis... Ji sena ir sunki, iš tolo ją kiekvienas atskirs...

Laivē susvyravo ir lėtai šliaužė, slysdama smėliu. Švendrai budo iš miego ir šnerėjo. Panardinęs irklus, Antanas plaukė gilyn į ežerą. Krantas nyko, troba ir žmogus susiliejo į vieną sunkų gniutulį. Vis labiau raustančioj padangėj įsirėžė juoda viršūnė, lyg tai ažuolo, lyg tai pušies ji būtų. O įsižiūrėjus reikėsi ten nykus bokštas, prasišovęs viršum liepynų, ežerų ir pievų.. Netoli nuo jo, pro medžius, bailiai šiepės žerintis griežinėlis, o žemiau, tarp plyšių šakose, mušėsi tokios pat skaidrios dėmės: mėnulis tekėjo tylutėliai, nematomais stukteliųjais pasikylėdamas į glūdžią erdvę, žėrė šviesos versmes į žvaigždžių minias, žėrė į žemę, kur palšuose lankų rūkuose prunkstė arkliai. Nūn rytinė bokšto pusė žibėjo nuo spindulių, o kitas jos šonas ir žemesnieji bokšteliai dūlojo tamsybėse. Gi krūmokšniuose, pro kuriuos sklunduriavo neiriama laivė, giedojo lakštingala — skardžiai ir pilna galybės, lyg ji viena būtų viešpatė ir šituose žilvičiuose, ir liūnuose, ir pašlaitėse. Jai pritarė varlės — jos kūrė patenkintos, tarpais aptildamos, čia vėl užsišaukdamos ir atskirais balsais kūkdamos, vienos plonai, kitos storai, tarsi pamėgdžiotų duslų būgno dundenimą. Kai kada jos užsirėkdavo įnirtusios, su aistra, lyg liaupsintų ar gąsdintų kažką neregima ateinant. Štai valandėlę jų šauksmas vėl silpo, tik šen bei ten kurkia priilus gerklė. Prie jos prisijungia naujas balsas, prisijungia antras, trečias — ir vėl šėlsmas apima varlių karaliją, visas tas besimurdančias, į mėnulį pražiotas galvas.

Antai vienas kitas vėžiautojas kopė jau pakriūte ir švysčiojo liktarna, kuri mėnesienoj rodėsi silpna ir nereikalinga. „Juožai!“ — skambėjo šauksmas, skardžiai perbėgdamas visą ežerą. „Ai-ai“ — antrino aplinkiniai šilai, iš pradžių garsiai ir plačiai, paskui jau pridusdami ir baigdami merdinčiu kuždesiu. Pakrantėje gi knibždėjo ir triūsė judrūs šešėliai. Jie lupo liūnu užžėlusią ežero pluta, po kuria slypėjo vėžiai ir, kerimi šviesos, bėgo mauruotu dugnu ir nusigandę glaustėsi vieni prie kitų, drauge iš smalsumo skliausdami kietus savo ūsus, kol vieną po kito juosius išgrobstydamo žmogaus rankos ir sužerdavo į kibirą ar stačiai į valtį.

Nejautrus, be savo valios, Antanas rymojo ant irklų. Klausėsi, bet iš viso sumišimo jau neskyrė nė vieno garso. Žiburiai suniro į vieną lygią virtinę, kaip karoliai ant siūlo.

Ir šiuo metu. štai kažkas sučiauzėjo šalia jo, dunkstelėjo į valtį. Nespėjo dar atsigręžti, o jau išgirdo balsą:

— Modestai, pagaliau!

Tuos žodžiuos buvo priekaišto, apkartimo ir ištesėto lūkesčio šnabždesys.

Jis atsisuko. Mergaitė laikė už briaunos jo laivę. Iš sambrėškių palinkusį jis pažino šitą veidą, nustebo, žodžio jieškojo, o tuo tarpu jinai pratarė nusigandus:

— Viešpatie! Ne tu!

Ir sudavė irklais. Nubėgo vėžiautojų linkui. Balta bliūzelė pilkėjo, nērėsi į tamsą. O jisai nusklendė paskui, sušuko jai, pats neišmanydamas ką. Prisiyrė prie kitų valčių, bet jo žuvėja, ta lauktoji, buvo dingusį maišaty. Jam dingojo, lyg šėmas drabužėlis koptų į krantą — toks lengvas, išsiilgtas šešėlis pasitrauktų iš šitų vandenių ir šviesų žybčiojimo.

— Tai jinai, — jis kartojo, nusiminęs sukiojosi tarp vėžiautojų, kliuvinėjo už valčių, kol pats supyko — supyko ant savęs, kad štai ją prapuldė, negali rasti jos, seniai ten regėtos.

Jis nustatė savo laivės galą į bažnyčios bokštą ir skriejo į naktįje susigūžusią pirkele.

— Tai jinai, — vis sakė jis, mąstė apie mėnesienos nušviestą plaukų pluoštą ant smilkinio, mąstė apie gilius šešėlius akyse ir tvirtino sau:

— Aš ją tada mačiau...

Atsiminė seną žvejų daną, atsiminė toj dainoj giedamą vardą ir ryžtingai nusprendė:

— O jos vardas bus Marytė.
 Ir jam palengvėjo, kad davė jai vardą.
 Valtis atsirėmė į krantą.
 — Jau? — prašnekino Kostas nuo slenksčio.
 — Nemieгат?
 — Mano metuos nereik daug miego. Sėdžiu sau, pypkiuoju, į žvaigždes pasižiūriu.
 Ir numojęs per dangų, per sienpjūvius tuosius ir sietyną brolių, jis pasakė:
 — Juo ilgiau į jas žmogus stebiesi, juo mažesnis daraisi. Ir galų gale rodos, kad tavęs čia visai nebūtų.
 Jis įtraukė dūmą ir pridėjo:
 — O greit ir nebus.
 Nykiai zyzė uodas. Į jo zyzimą įsiliejo toks lėtas dūzgenimas, tarsi pastaras miegančio atodūsis. O tas dūzgenimas augo — aiškus varpo gaudimas srovėjo iš anapus Geisaties, iš to klaidžio ir negyvoj mėnesienoj glūdinčio bokšto. Senis nusiėmė kepurę ir persižegnojo.
 Į Antano klausinėjantį žvilgsnį atsidūsėjęs tarė jis:
 — Kas nors ten mirė...

III

SENELIS

Odą, sustingusią gavo
 senelio karštinčiaus...
Homerąs, „Odiseja“, XIII, 422.

PERKREIPĖS galvą — sunku jam buvo judėti visu kūnu, — Žiobras žvelgė į vaikiną, o šis matė didelius baltymus tokiose pat didelėse, ramiose akyse. Iš jų skleidėsi giedra ir ramybė, — ir jos pačios buvo pilkšvai giedrios, panašios į lengvai paūkanavusį dangų po lietaus. Jis sėdėjo prie didelio stalo, vienas prisilinkęs prie kampo — toliau buvo praskleistas laikraštis ir mirko rožių puokštė. Ir sesuo atrodė taip pat šviežia ir gaivi: su juoda suknia, didelėmis klostėmis, lyg vargonų dūdomis, bekrutančiomis su kiekvienu grįžtelėjimu, su krakmolyta apikakle ir balta skarele. Ji buvo greta senelio ir jį penėjo. Kai ji tyliai sukiojosi aplink krėslą, iš po sijono kyštelėdavo raudonų šlepečių snukučiai. Stebėdamas juos, keistai besiderinančius prie šitos senienų moteriškės, Antanas galvojo apie vėžių kruvinas žnyples, apie ežerą ir vieną plaukikę tenai, ir apie tas vaškines statulas, švarias, grubių pirštų nepalietas ir gulinčias muziejuose po stiklu.

— Ar jau po pusryčių? — klausė senelis.

— Jau.

— Aš, mat, į amžiaus galą išdykau: kažin koki tvarsausi lovoje.

— Tomai, vakar vėlai gulei, — kalbėjo sesuo.

— Ak, Genavaite, neimk purkštauti.

— Vos atkutai, jau ir nenustygsti vietoje.

Užuot jai atsakęs, profesorius pakėlė balsą ir kreipėsi į Antaną:

— Matai, vyreli, kokias karčias Dievas leido moteris: tikri krienai...

Antanas nusikrenkštė. Nesusigriebdamas ką tarti, grybžtelėjo už atlapo, perbraukė per plaukus, visas nuraudęs. Ne, nuo šito kartumo jis neatsisakys: tegu bus tai našta — jis rykaudamas ją paims ir džiaugsis.

Priėjo prie lango. Vyšnios tingiai linkčiojo šakas. Paryčiu turėjo nulyti: drungnas vėjelis maišėsi su bičių dūzgimu, bijūnų žieduose drebėjo sodrūs lašai. Kambarį tuo tarpu terkštelėdavo lėkštės, skambeldavo šakutė ar peilis. Senelis valgė čepsėdamas ir atsidusdamas. Jis nevaldė dešinės rankos, ir Genavaitė kabino arbatiniu šaukšteliu kiaušiniene ir dėjo į pražiotą snapą: šerė jį, lyg kregždė savo mažyčius. Išgėręs kavos, senelis užsirūkė. Gelsvi kamuolaičiai jam plaukė iš burnos, lūkuriavo tarp lūpų ir, pūstelėti, draikėsi aplinkui galvą. Viena sruga virto žiedu ir kilo į lubas. Profesorius laimingai lydėjo tą žiedą, iš lėto irstantį.

— Ar tu nerūkai? — atsiliepė jis.

— Ne.

— Nė nerūkyk.

Ir su pasigailėjimu pridėjo:

— O man daktarai leidžia tik du per dieną.

Sujudėjo krėslė pasikeldamas į viršų, nukratė pelenus ir laukė, kol Genavaitė išneš indus.

Jinai varstė duris, šlepsėjo ir šmižinėjo kambarį, čia dulkindama knygas, čia keisdama staltiesę, čia laistydama gėles vazonuose. Antanas kantriai stovėjo prie lango. Jis nieko negalėjo pakęsti tarp senelio ir savęs. Jis pats ir artimieji, visi tie, kurie su Tomu Žiobru buvo dirbę, jo artybę, įtaką ir draugystę jautė, vadino jį seneliu — ir tą žodį tarė ar su meile, ar su tyliu, beveik nedrąsia pagarba, kuri ir derėjo paskutiniam didžiosios, pasiaukusios ir mus prikėlusios kartos vyrui. Kiti jį šaukė profesorium, nors jau penkti metai jis nuo šio darbo buvo pasitraukęs. Tai buvo didysis jo draugas, kartais ūmus ir smarkus. Per dvejus metus jis priprato prie jo ir nieko, nieko jam neslėpė. Tomas Žiobras iš savo aukštybių mokėjo nusileisti prie šitos jaunos sielos, būti su ja lygus ir vaikiškas. Antanui patiko paprasta, tiesi, bet drauge gudri ir subtili profesoriaus dvasia, juoba patiko, kad pats bičiulių turėjo mažą, sunkiai juos rinkdamasis. Ne, jis jų visai nesirinko: iš pirmo žvilgsnio jis žinojo, su kuriuo žmogum galės keliauti drauge ir atvirai. Iš pirmo susitikimo pasinešdavo visomis jėgomis į pasirinktąjį, pasinešdavo giliai širdyje, be išorinių ženklų, kad nebūtų atmetas ir apvilintas. Ir kai jis rasdavo pritarimą, gerą žingsnį ir iš kitos pusės, tada prasidėdavo stipri sandora: tik tų sandorų taip nedaug būta... Agrastose prie tvoros šokinėjo čipsėdamas karaliukas. Štai Antanas nejautė jokio skirtumo tarp savęs ir Marytės, kuri du sykius jį susitiko. Jokio slenksčio, jokio griovio jis nerado savo širdy, kad juodu atitvertų. Pamiršęs šitą kambarį, jis leido tai mergaitei girios taku eiti, leido šarkoms ir geniams plasnoti tarp šakų. Jis pats, vage, rykšte mosikuoja, nerūpestingai švilpauja tuo pačiu keleliu ir priešais save mato... Viešpatie, koki jos pečiai, koks žingsnių eiklumas!...

— Ehe!

Ne, tai ne jis stebisi: senelis šaukė jį.

— Debesyse, broleli, vaikštai.

Slėpdamas savo sumišimą, Antanas vertė storo sąsiuvinio lapus ir įsižiūrėjo į aiškia, ramybės pilną rašyseną paskutiniuose puslapiuose:

— Be manęs dirbot?

— Klebonas man atvedė tokią žebenkštukę...

Senelis juokėsi ir gudriai stebėjo Antaną.

— Ji ne iš Kirbynės, o iš Griežės kaimo — ten prie įlankos.

Vaikinas pritarė galva: taip, tegu bus iš Griežės.

— Skaudvilytė... Gal pažįsti?

— Ne.

— Kad aš jaunesnis būčiau!

Antanas susigėdęs pažvelgė į lubas — jis buvo pagalvojęs: kodėl senelis savo laiku nevedė? Šita mintis jam atrodė nusikalstama. Jis ginė ją nuo savęs, kaip ir kitas panašias, ilga eile susirikiavusias įsibrauti į smegenis ir ten drumstis. Todėl buvo patenkintas, kai profesorius dunkstelėjo kairiąja ranka į stalą ir pakėlė dideles, susimąščiusias akis nuo užrašų: taip jis pradėdavo darbą. Vaikinas pamirkė plunksną, ir jam plūstelėjo smagi vilnis širdyje, kad po anos lengvos, giedrios rašysenos galės išvedžioti eilę sunkių, riebių savo raidžių. Jis įsmeigė plunksną į popierių, padarė tašką ir laukė, kurią raidę pradėjus. Profesorius vėl grįžo į savo pastabas, sutrauktas čia dideliuose lapuose, čia mažuose, apdraskytuos sklypeliuose, grįžo į ilgų metų triūsa, surinktą iš visų mūsų žemės paminklų, iš akmenų, iš kryžių, iš kiekvieno senkapio ar pilies griuvėsių, iš knygų ir rankraščių. Žila barzda tyliai čiužėjo po šituos nebylius praeities liudytojus, lyg žadino juos kalbėti, virsti gyvu kūnu, atgimti žėrinčiuos vaizduos.

— Perskaityk, kuo ten baigiau.

— „Ir kai mes stebim sunkius akmenis mūsų senovės pastatuose, rūstūs granito luitai mums tampa gyvi ir byloja: kalba jie, kad vienos rankos, vienas žmogus negalėjo jų sukrauti, kad tam darbui reikėjo talkos, reikėjo draugės, reikėjo kolektyvaus gyvenimo, ir iš to mes regim mūsų tėvus ir protėvius gyvenus socialiniu gyvenimu, bendruomenėmis jau pat mūsų tautos aušroje...“

— Gerai.

Ir jis diktavo toliau. Jo balsas skleidėsi iškilingai ir didžiai, liejosi ilgais sakiniais, kuriems jis pritarė, palengvėle siūbuodamas galvą. Kambarįje ir namuose buvo tylu. Tik šitie glūdūs žodžiai sklido, kilo aukštyn ir dusliai atliepė kertėse. Pro langą plaukė baltas debesėlis, padūmavęs apačioje. Įlėkė širšė, apsuko ratą ir vėl nuskrido. Senelis pamiršo savo užrašus, jo mintys blaškėsi, jis kūrė galingus regėjimus, iš grabų kėlė ramybės ištroškusius, leido jiems dar kartą keliauti raistais, kautis su žvėrimis, kopinėti bites ar grįžti į savo kiemus. Ant jo kaktos išsimušė pora raudonų dėmių.

— Pasilsėk, — ūmai tarė jis.

— Ne taip greit pailstu.

— Nieko, nieko... Perskaityk, ką parašei,

Antanas nusikosėjo. Žinojo, kad senelis mėgsta klausytis savo raštų: jis klausėsi tarsi stebėdamasis, kad štai iš jo galvos ištryško tos netikėtos mintys, visa šita nerimstanti srovė. Tarpais nutraukdavo, taisydavo susipainiojusį perijodą — jis jautė silpnybę tiems ilgiems sakiniams, kurie vilnija, daro vingius ir užuolankas, bėga pirmyn, tai vėl grįžta atgal ir baigiasi staigiu atsidūsėjimu.

— Kaip tau atrodo?

— Aš visados mažčiau, kad jūs esate geram kelyje.

— Būtent?

— Jūs juokiatės iš negyvų tiesų.

— Gerai pasakei, sūnau. Tiesą reikia gerti kaip vyną, o ne kalti sausais įrodinėjimais, kaip vinį į sieną. Ir aš visai neįrodinėju: aš teigiu, aš skelbiu — tik šitokiu keliu žmonėms perduodami dideli dalykai. Taip, aš juokiuos iš sustirusių, sudžiūvusių ir nuo sausros girgždančių smegenų. Aš noriu, kad mano žodžiai apimtų visą žmogų, patrauktų ir neštų jį, perlytų jį ligi paskutinio siūlo, nelyginant audros sriautai, aš noriu, kad jie praplėstų kūdikio nustebusias akis, pavergtų jaunuolį žydinčiuos jo metuos, būtų paguoda suaugusiam ir ramybė senim. Dėl to aš savo mokslo darbams statau tokius reikalavimus, kaip menui. Mano darbas sunkesnis negu dailininko ar rašytojo: aš derinu du dalyku, dvi teisybes. Ir tu, mano vaike, suprasi, kad dėl šito derinimo aš nėsu objektyvus: aš sakau ne visų mokslą, bet savo mokslą, savo tiesą. Jeigu reikia, aš jas darau galingesnes, labiau žerinčias. Ir aš noriu, kad mano mokslu tikėtų, jį mylėtų, sudėtų ir kiti į jį savo jausmus ir aistras. Aš nekenčiu tų, kurie vedžioja nosimi po pergamentus, po geltonus senų laikų popierius ir nieko daugiau nemato, kaip pergamentą ar popierių. Aš už kiekvienos raidės, už kiekvieno taško regiu kraują, regiu tūkstančius alsavimų ir mirčių. Šaltas mokslas yra nusižengimas. O, jūs išminties boseliai, kurie tarškėdami riedate ir giriatės: mes suskaitom tūkstančius skruzdės akių, mes ištiriam uodo sparnelį, mes žinom daugel gerų dalykų! Bet aš sakau: kas iš tų jūsų gerų ir negyvų žinių, jeigu jos neatliepia visų mūsų kančioje ar džiaugsmė, jeigu tuos nugrubusiuos tyrinėjimus nebuvo galvota apie visos žmonijos troškulį ar paguodą. Jūs, pageltę protai, kurie nuplikote dvidešimt metų sulaukę, aš jūsų gailėjausi, savo širdyje verkiau jūsų ir nekenčiau...

Jis purtė galvą, nutilęs stebėjosi savo mintyse ir graudžiai žvalgėsi aplinkui. Antanas gėrėjosi šituo įsisiūbavimu, tuo nekaltu įnirtimu ir savo dvasioj pritarė aliai žodžiui.

Širšė vėl nutūpė ant stalo ir pūsčiojo dryžu savo pasturgaliu. Antanas nuginė ją laukan ir persisvėręs ant lango nuskynė rožę. Darželyje niršo Genavaitė: buvo ten įsikrausčiusi višta su pūkuotais vaikučiais. Moteriškė mojavo skepeta, tūpčiojo ir bėginėjo pro lyses bijodama šaukti, kad netrukdytų broliui. Mažyčiai spraudėsi tvoroje, savo geltonomis kojomis spardydami žemę, ar bailiai puldinėjo nuo vieno plyšio prie kito, neišmanydami kur dingti. Pereklė užlindo už krūmų, kaišiojo galvą į kiekvieną spragą, lakstė paširpusi, piktai kurkdama ir negalėdama atitikti skylės, pro kurią čionai pateko. Prispirta kertėje ji staiga atsikreipė į Genavaite, pašiausė kaklą ir praskėtė sparnus, lyg norėtų kapotis. Taip sutikta, moteris svirstelėjo atgal: rodėsi, kad abi jos išsigando viena antros. Klegėdama višta spruko pro juodą sijoną, suplasnojo ir su riksmu persirito per tvorą į kiemą.

— ...*Kova buvo, kraujo daug tekėjo*, — užniūniavo Antanas, grįždamas prie stalo.

— Iš kur toks linksmas ?

— O, taip sau...

— Šiandie užteks. Pasiimk pirmą „Papročių“ dalį. Turėdamas laiko nurašysi... Ar smarkiai dirbi?

— Nelabai. Vėliau sėsiu prie egzaminų.

— Susitrukdei pavasarį.

— Ak, ta liga man...

— Vaike, pasilsėk, išmesk iš galvos rūpesčius... Ko tu juokies?

— E, seneli, kartais malonu turėti rūpesčių!

— Suprantu: kiekvienas turi savo žydėjimą. Žydek, sūnau, ir būk laimingesnis, negu mes kad buvom.

Ir susimąstęs glostėsi barzdą.

— O kaip namie?

— Onutė siunčia jums linkėjimų.

Onutė buvo ketverių metų Antano sesuo: su ja dažnai juodu šnekėdavosi apie profesorių, kuris čia būdavo pasakų milžino, čia miltuoto Kalėdų dieduko rolėj. Ir šitas diedukas nesigynė, — jam smagu buvo, kad kažin kur toli, kalvų pašlaitėse, kūdikis kartais jį atsimena, savo geroj širdy apmąsto jį, nepažįstamą žmogų. Jis susigraudino ir tarė, žiūrėdamas sau į rankoves, susigėdęs pats savęs:

— Beje, ką veiki šįvakar?

- Nieko.
- Ateik pas mane vėžienos: čia toks Kostas man užteikė.
- Pažįstu.
- Ir pasistenk būti dailesnis.

Antanas linksmai nusipurtė: taip, jis supranta paslaptinę senelio mirktelėjimą.

Pasibruko užrašus po ranka, stragiai apsisuko ir, jau gatvėje, uždainavo:

— *Žuvėjai žuvavo, Marytę sugavo...*

IV

VAIŠĖS

Atvažiavo meška

Su alučio bačka.

Daina

GONKOSE buvo girdėti trepsėjimas ir kojų trypimas. Svečias gaišo ten, šnypštėsi ir tik paskui galais krumplių subirbeno į duris. Atvėrė jas plačiai: rodėsi, kad pro jas turės išnešti lovą ar stalą. Kunigas, prisilaikydamas staktos, įžengė ir linksėjo į visas puses — ir be reikalo: kambary buvo tik senelis ir Antanas. Trynėsi rankas, artinosi prie profesoriaus ir buvo toks rimtas. Sveikindamasis sakė „labai malonu“ ir apsidairė: „Ką dabar veiksime?“ — kalbėjo neramūs jo žvilgsniai. Išsitraukė nosinuką, kruopščiai išsivyniojo ir pakėlė aukštyn, nei tai rengdamasis čiaudėti, nei tai kaktą šluostytis. Nieko nedaręs, slinko nejučiomis skarelę į kišenių ir įsižiūrėjo į Antaną.

Klebonas dar turėjo nekaltą paprotį — glostyti savo pakaušį visa sauja ir atsidėjęs. „Ar neišaug bent vienas kuokštas“, sakė jo rankų mostas.

— Aure, — numojo rankove kunigas į strazdų pulką, lėkusį per miestelį nakvoti į šilus. Ir atsidūsėjęs dar tarė:

— Bipig jiems skraidžioti.

Jo balsas buvo nuoširdus ir švelnus. Vaikinui vaidenos, kad gailisi šis žmogus, kam negali lakstyti kaip volungė ar kregždė: plasnodamas jis garbintų Viešpatį ir kiltų ligi pat dangaus. O tas dangus pro girios viršūnę buvo geltonas ir pilnas vakaro rimties. Nuožulnūs spinduliai čiaučėjo namų stogais, klojo ištysusius šešėlius, o iš laukų kilo ryškūs aidėsiai: kerdžiaus ūbavimas, šieno grėbėjų paskutinė daina, toli skardintis karvės bliovimas.

— Čia beveik nejauti miesto, — pastebėjo kunigas.

— Iš tikrųjų, — pritarė senelis. — Ir labai smagu...

— Labai smagu, — linktelėjo galva klebonas ir vėl žiūrėjo į Antaną.

Dabar visi trys atsikvėpė giliai ir klausėsi. Pro varnėnų švilpavimą dar toli tenai buvo girdėti juokas — jaunas, saulėtas juokas. Su juo atraibuliavo ligi šitų tylių vyrų šviežia, jauki vilnis. Kiek palaukus, pro langą prabėgo dvi galvos. Tuoj sudundeno gonkų grindys, ir kuždesys maišėsi su prilaikomu krykštavimu. Kunigas su visa kėde apsigrėžė į duris, ištiesė kojas į aslą, kad buvo matyti kiškų galai, paskui vėl įtraukė po savim ir, pasviręs į dešinią šoną, laukė patenkintas, su šypsniu lūpose. Ūmai jis plieniniu žvilgsniu pervėrė Antaną. Tas žvilgsnis sakė: „Dabar tai bus! Pamatysim!“ Bet vaikinai nesirūpino tais nebyliais klebono ženklais. Jo širdis sutvaksėjo gyvai; maloni šiluma palietė jo veidą. Bijodamas, kad ant kaktos neišmuštų prakaitas, jisai atsistojo, bandė apie ką kita galvoti, tik jau buvo pervėlu.

Jinai stabtelėjo ant slenkščio ir greitai alsavo. Atrodė, kad būtų su drauge bėgusi ir lenktynes laimėjusi. Susimąščiusiu žingsniu lėtai ėjo per kambarį, o jos akys juokėsi, žiūrėdamos į senelį. Tose akyse buvo ir kažkas vaikiško ir gudraus, tartum jinai būtų padariusi mažą klastą. Ji nešėsi bijūnų, žiedais nuleistų į grindis, ir jais pritarė savo vilnijančiai eisenai, nerūpestingam linijų žaismui kūne. Gėles įspraudė seneliui į glėbį ir juokėsi, stovėdama priešais. O jisai skonėjos ir tarė:

— Na, duktė. Už lauktuves aš tave...

Ir jis pakreipė žandą, o mergaitė pridėjo lūpas prie jo šerių, nukaitusi ir išdykaudama. Tada jinai pasižiūrėjo į Antaną, į kunigą ir pasakė:

— Aš ne su visais...

Su klebonu ji buvo pažįstama. Jisai nepakilo nuo krėslo, žiūrėjo iš apačios į ją ir buvo nušvitęs. Sveikindamasis padavė galus pirštų, greitai ištraukė ranką ir kratė savo pakaušį, lyg labai stebėtūsi:

— Ir augi, Valentina.

Antanas neramiai, netikėdamas pažvelgė į ją. Pro klebono viršugalvį ir jinai pažiūrėjo į vaikina, ir josios akys buvo geros ir lyg kažko norėjo klausti. Vaikinas susigėdo savo staigaus žvilgsnio ir, kad turėtų ką veikti, išžiūrėjo į bijūnus, kuriuos profesorius apkabinęs spaudė prie plačios savo krūtinės. Mergaitė ištraukė vieną žiedą, o suglamžyti lapai ir šakutės skėtėsi. Jinai gėlę padavė klebonui, kuris dėkodamas sukijo visą snapą į raudonus lapelius, paskui sugniaužė dovaną saujoj ir laikė ant kelių.

Dabar Valentina susirūpinus ėjo į Antaną. O jis apsiniaukė: kodėl ji nesišypojo? — beveik su skaudama širdim jis mąstė. Valandėlę žiūrėjosi abu kaisdami.

— Mudu jau, rodos, matėmės, — sakė ji sveikindamosi ir norėjo nusijuokti.

Bet sumišo, dar labiau nuraudo. Antanas nepagalvojęs prasitarė:

— Ir dar kaip matėmės!

Jinai pakratė savo garbinius: jos plaukai buvo perrišti mėlynu kaspinu, ir patį ji vilkėjo šviesmėlę, beveik pilksvą suknelę, tokios pat giedrios ir ramios spalvos, kaip ir josios žvilgsnis.

Juodu stovėjo už senelio, kuris atgręžė galvą ir tarė:

— Juk ne viena buvai?

— Panelei Bronei atsitiko maža katastrofa. Dabar ji pas Genavaite.

— Visai ne pas Genavaite, o čia, — atsiliepė nuo slenksčio nauja viešnia.

Buvo ten Bronė (Vadinosi ji Bronė Šveliūtė), toji pati, su kuria Antanas sėdėjo autobuse. Jinai nelaukė, kol ją supažindins, iš eilės apsisveikino su visais, ir vaikinai savo delne pajuto šiurkščią, vėjų nupustytą ranką. Apsimesdama supykus, ji truktelėjo Valentina už rankovės, sakė „kaip Dievą myliu“ atsikeršysianti, kam ją palikusi; pasiteiravo, ar autobuse Antanui vakar buvo labai tvanku. Taip, buvo labai tvanku! Ir dar į šalis vartė... Abu nusijuokė; jiems pritarė ir Valentina; matyt, juodvi buvo jau išnagrinėjusios kelionę, žinojo visus nuotykius.

— Ktra talkinot seneliui? — jis paklausė.

— Aš, — tarė Valentina.

Ir kad žodžiai būtų tikresni, pirštu parodė sau į krūtinę. Antanas žvelgė į tą pirštą ir galvojo: „Žebenkštukė...“ Jam dingtelėjo baltas, laibas žvėrelis, su aštriais dantukais ir švelniu kailėliu. Jis pakartojo „žebenkštukė“, ir jam rodėsi, kad jaustų saujoj minkštus kailiuko pūkus, glostytų juos, džiaugtųsi — ir džiaugtųsi ne praeity, bet dabar...

— Sėskit gi, vaikai, — ragino senelis.

— Klebonėli, kaip jūsų vargonai? — klausė Valentina, pasitraukdama krėslelę.

— Vakara jau baigė taisyti.

— Ir ką?

— Dėkui, dukrele, dėkui! Šaukia jie kaip Dievo angelai.

Kunigas apie vargonus kalbėjo gyvai, su meile ir dėkingas žvelgė į Valentina, kad jinai priminė jam brangų dalyką. Pakėlęs ranką, kad savo žodžiui suteiktų daugiau orumo, jis pasakojo:

— Šaukia jie kaip Dievo angelai! Aš visą dieną ir kriošiu viškose. Ak, senas jau aš, senas, vaikeli, jau man ir pirštai atneiko bespaudant klavišius, bet širdis neatleidžia ir gana. Išmėginau ir naujas gaidas, kurias grįždama parvežei. Dėkui, dukrele. Ir jei tavęs čia nebūtų, kam aš begročiau! Tylėtų tada vargonai...

— Kur aš dingsiu — nėra ko bijoti, — juokavo ji.

Antano akyse ėmė augti šitas senukas. Vaikinas kiek sumišo pamanęs, kaip juokingai vaizdavosi klebono atėjimą, kaip su pašaipa vertino jo gestus ir pasakymus: po nutriušusiais pavidalais būta liepsnos ir meilės. Ir Valentina jam pasirodė didesnė: štai ir ji turi kitokį pasaulį, negu šitas kasdieninis, turi pasaulį, kuriame jis pats jaučiasi bejėgis.

— Jeigu rytoj turėtum laiko, — nusikosėjo klebonas, — aš galėčiau...

— O, koks jūs geras! — atsakė mergaitė. — Aš tikrai ateisiu. Manęs ir priištos neišlaikys.

— Kunige Motiejau, — išiterpė senelis, — gal nori dar vieno muzikos fanatiko?

— Nagi, nagi?

Tomas Žiobras svirstelėjo galva į Antaną: šis būtų puolęs seneliui ant kaklo. Tačiau stovėjo nejautrus.

— Ar tu, jaunas žmogau, irgi esi muzikantas? — prabilo klebonas.

— Ne.

— Ogi senelis sako...

— Aš muzikoj nieko neišmanau, net gaidų nepažįstu. Ir vis dėlto...

— Ką — ir vis dėlto ?

— Aš... aš nieko taip nemėgstu kaip jos.

— Įdomu, vaike, įdomu.

— Galiu kiauras valandas klausyti visų tų sonatų, fūgų, kvartetų. Ir jaučiu nepaprastą džiaugsmą. Ir vistiek nieko nesuprantu: aš negalėčiau paaiškinti arba atsiminti nė lengviausios ištraukos.

— Argi? — nustėjo Valentina.

— Gryna teisybė, panele Valentina.

Jis pirmą kartą ištarė jos vardą ir buvo laimingas.

— Gryna teisybė, — jis kalbėjo. — Ir aš manau, kad menas kuriamas ne tam, kad būtų suprantamas ir aiškinamas, bet tam, kad jį mylėtų ir juo gėrėtųsi. Ir juo didesnis menas, tuo jis protui nesuvokiamesnis. Aš jį palyginčiau su ežeru.

Valentina kreiva akim dirstelėjo į Antaną.

— Jeigu norit, — su mariomis: kai jų vandeny maudaisi, jauti smagumą visai ne todėl, kad visų šitų lašų cheminė formulė yra H₂O, bet todėl, kad visa būtybe, kūnu ir siela susiduri su gamtos reiškiniu, su gamtos jėga, kuri tave apsupa ir vilioja. Ir muzika mane panardina kaip baltai apsitaškiusi marių vilnis: su džiaugsmu aš bėgu į ją, šoku prieš ją, nardau ir esu laimingas. Po valandėlės ji dingsta negrįžtamai, išpildžiusi nesuprantamą likimą.

Vaikinas nusišluostė kaktą. Jis nebuvo pratęs šitiek daug kalbėti ir varžėsi čia sėdinčių žmonių. Ir jis bijojo, kad jie nepašieptų jo, nes sakė tai, ką giliai mąstė savo širdyje. Valentina sėdėjo susigalvojusi, rankas sterblėje sugniaužusi. Bronė Šveliūtė gi dirščiojo į vyrus, norėdama iš jų veidų susekti, ar čia reikės pasijuokti ar rimtai galva linktelėti.

— Ateik, jaunas žmogau, — griežtai nusprendė klebonas.

— Apie kokią penktą valandą, — dar jis pridėjo.

Ir bijūną: vis laikė tarp kelių.

Senelis, kurio puokštę Valentina buvo įmerkus į vazoną, tarė Antanui:

— Matai, koks iš tavęs Saliamonas. Bet gal nubėgtum pažiūrėti, ką ten sesuo...

Virtuvėj kvepėjo šviežiai virtos žuvys. Genavaitė kruopštė tarp garų debesies, kuris mušėsi į palubę ir ten plaukiojo. Paklausta jinai pati nušlepsėjo pas brolių, prisikišo prie ausies ir kuždėjo, dairydamosi į svečius ir lyg prisivengdama, kad tie neišgirstų jos paslapčių.

Atsitiesus jinai garsiai pasakė:

— Suprantu, suprantu...

Ir vėl pasitraukė į garuotą savo viešpatystę.

— Dar vieno žmogaus trūksta, — prabilo senelis, — bet jau būtų laikas ir kūną paguosti.

— Inžinierius bus sutrukęs ant plento, — tarė klebonas: — tiek darbo!

Ir jis nukreipė akis į Valentina. Jinai nusilenkė ir pataisė susigarankščiavusią suknelę ant kelies. Paskui atsirėmė į krėslo atlošą ir ramiai žvelgė pro langą, žvelgė į temstančią dieną, į paskutinius spindulius ties girių viršūnėmis ir į tą vakarinę dagilio giesmę rožių krūmuose.

Genavaitei susiruošus, Antanas likosi paskutinis. Jis atsistojo už senelio ir laukė. Buvo kiek neramus, susierzinęs: iš anksto gąsdinosi, kad tik nepatektų kaimynu panelė Bronė, kuri dabar taisėsi plaukus, nežymiai stebėdama jį patį. Tačiau Valentina negaišuodama prisigretino prie profesoriaus ir pareiškė, kad jos nė su botagu iš čia neišvarys. Antrasis senelio šonas atiteko likusiai viešniai; už jos įsikūrė klebonas, kuris trynėsi delnus: „Kad valgysim, tai valgysim“, rodos, norėjo tarti jusiai. Dabar Antanas sėdosi šalia Valentino. Ir jis buvo laimingas, žiūrėjo ne tiek į sriubą, kur plūduriavo raudonos vėžių kulšys, kiek skersavo šalia savęs — ir tai su atsargumu, bemaž šaltai, kad jo neįtartų, nepasakytų: „Vaje, koks jusiai greitas“. Lėtai valgyti jam reikėjo dar ir todėl, kad nežinojo, ką bedaryti su tais vėžių gabalais. Savo tėviškėj, Intiklės žemėj, jie vėžių neturėjo, jis niekados nebuvo jų nė ragavęs. Laukė, kad kiti jį pusėtinau aplenkų, o jis patrauks jų pėdomis. Ir savo širdy jis prisipažino, kaip miela sekti, kada gurkšnis kaimynei slenka gerkle, kada pasisuka galva ir kakle nuo paausio ligi suknelės krašto sustangrėja muskulas. Jis sėdėjo rankas prispaudęs prie šonų, ir su kiekvienu pasikreipimu karšta banga plūsteldavo per jo sąnarius, ar tai imtų jis duonos riekę, ar tai atsakinėtų seneliui, ar galų gale pats kalbintų Valentina. Juodu šnekėjosi apie šienapjūtę, apie liepyną ir bites: taip, dažnai taikosi jai saugoti jų spietimą. Kunigas pasakojo seneliui, kad reikės naujai aptverti šventorių ir iš kur akmenų ir žvyriaus imsiąs. Baigęs sriubą, patenkintas atsikvėpė ir grįžtelėjo į duris: ką daugiau mums Genavaitei atneš? Valentina sugavo šitą jo troškimą. Jog lūpos sudrebėjo, o akimis nubėgo linksmas šešėlis. Jinai išsitraukė nosinuką, nusikosėjo ir pasižiūrėjo į Antaną: abu neišsilaiškė ir susijuokė. Kiti pakėlė į juodu galvas. — Viešpatie, koks didas ten vėžlioja! — šuktelėjo Valentina ir pasilenkus žiūrėjo pro langą.

— Kur? — aštriai ir nuoširdžiai atsiliepė klebonas.
— Užlindo ten už kertės — toks su raudonu švarku.
— Sakot, su raudonu švarku? — kalbėjo klebonas ir susirusino keltis.
Senelis sudraudė:

— Valiutė gi sako, kad jau užlindo už kluono.

Antanas stebėjo vakaro žaismą Valentino skruostuose, pilkus šešėlius, nejučiomis susiklostančius aplink akis, ant smilkinių, tamsiu ir griežtu ruožu nusitiesiančius pažandėse ir susimetančius į suknelės raukšles. Ūmai pasivaideno jam, kad nebylūs vakaro šešėliai visus šituos žmones suartina, pasivaideno, kad jie būtų seniai pažįstami, po vienu stogu gyvenę. Ir jis vėl galvojo, kad pasaulyje vis dėlto gera, kad yra vertų daiktų, gražių vieškelių ir maloniai šnerančių medžių. Susimąstęs išžiūrėjo į raudoną saulėleidį, kuriuo pikti pirštai buvo nubraukę keletą plunksnuotų, murzinų debesėlių. Tik štai jis krūptelėjo — smarkiai susivarstė durys. Prieblandoj stovėjo ten naujas žmogus, tas pat, kur su Brone buvo ant plento. Atlašus, beveik karišku smarkumu ir *įsitempimu*. kaukšėdamas prisiartinio prie stalo ir sušuko:

— E, beveik visi pažįstami, tik...

Ir iš eilės sveikindamasis tarė Antanui:

— Ir poną esu jau matęs.

„Didelis daiktas, kad mane matei“, siūbtelėjo vaikinui.

Ir tuo pačiu laiku jis mandagiai nusilenkė ir padavė ranką.

— Na, Valiute, kaip sveikata ?

— Taip ilgai neatėjot, — tarė mergaitė.

— Reikėjo tiltą baigti, darbininkams nurodymų duoti — bene jie ką išmano! — atsakė jis ir dėbtelėjo į Antano krėslą.

— Ponas Būdžiūnai, jums sostą palikau šalia klebono, — nurodė senelis linksmi.

Sėdęs inžinierius vėl kreipėsi į Valentiną:

— O tu seniai čia?

Su šituoju „tu“ Antanas nuleido galvą; nusiminęs žiūrėjo į šakutę, maigė trupinius. Nerimastis ir liūdesys skleidėsi iš laukų, ir lankose lėtai skambanti daina buvo tokia nelaiminga. Kerdžius rėkdamas ginė karves. „Jis šiandie pasiankstino“, tarė sau vaikinai, nugirdo kažkur vėlybą kregždę čyptelėjus ir bailiai sušnairavo į Valentiną. Jinai buvo alkūnėmis pasirėmusi ant stalo, kumščias prie smilkinių suspaudus ir kalbėjosi su Būdžiūnu. Jos rankų viršus buvo nudegęs nuo saulės, dabar bemaž tamsus, tuo tarpu kai iš apačios jos atrodė šėmos. „Kaip žuvies nugara“, pamanė Antanas, atsiminė ežerą ir naktį, išgirdo lengvą laivės dunkstelėjimą. Užsikniaubė ant lėkštės, nedrįsdamas nė vienam žvelgti į akis, ir tyliai plūdo save: „Kvailas gi tu, Antanai, kvailas...“ Jis gailėjosi, lyg jam būtų kas miręs, ir būkštavo, kad kas jo neprašekintų: tada jo balsas ims drebėti... Ne, tegu jis ir ramiausiai atsakys, vistiek išsiduos — išsiduos ar giliu atsikvėpimu, ar prilaikomu alsavimu, ar pagaliau netikra, prislėgta balso gaida. Jis dar sykį išmulkino save ir sunkiai rijo kąsnį. Ir jam niekas netiko. Su piktu džiaugsmu sakė sau apie inžinierių: „Jo net ir ausys patenkintos nuo vėžienos: ir tos raudonuoja“. Norėjo keltis, nususukęs žiūrėti pro langą į girias, grįžti į savo kambarį ir kalbėtis su Vincuku. Tačiau vengė net sukrotėti, kelius suspaudęs, vengė atsilošti, kad kėdė negirkšteltų.

— Ar galiu pakeisti lėkštę? — ties ausim atsiliepė Genavaitės balsas.

Vaikinas knystelėjo, šiurkščiai pastūmė lėkštę. Jis pažiūrėjo į čia sėdinčius žmones, ir jie atrodė jam keisti.

— Ponas Antanai, ar ilgai vakarauji?

Dabar kalbėjo Valentina.

Jis bandė nusišypsoti, bet pats pabūgo savo šypsniu. „Gerai, kad tamsu“, tarė sau.

Ir garsiai atsakė:

— Aš... aš... taip, ilgai, panele Valentina.

— Skaitot ką?

— Taip, skaitau. „Brolius Karamazovus“.

— Du tomai? — pasakė Būdžiūnas.

Ir vėl ėmė kalbėtis su Valentina.

Antanas įsiklausė, kaip žvirbliai migdami palėpėje čėža, ir matė, kaip iš anapus girių žengia naktis, sunki ir graudi, naktis neapmatoma, neišbrendama — didžioji naktis, į savo glūdumas nešanti klaidžią sielą.

VIŠKOSE

... straigelių choras gieda...
Bern. Brazdžionis

ANT sodo vartelių pasirėmęs, jisai žiūrėjo į dangų. Rytai buvo blaivūs, vakaruose gi kėlėsi debesys, juodas, neramus. Dumsteldavo lengvas vėjelis, sušniokšdavo vyšniose ir persimesdavo jį egles, su kuriomis susikuždėjęs bėgo ir nyko girioje, Ežero pusėje žalvarnio sparnų vasnojimas buvo lėtas, pailsęs ir toks taikingas. „Reikėjo gi čia to debesies“, mąstė Antanas: dėl jo gali Valentina liktis namie, neateiti pas kleboną. Įsmeigė akis į jovaro viršūnę ir lygino, į kurią pusę tas juodas mūras slenka. Jis padangėse keliavo taip lėtai, kad iš pradžių sunku buvo pastebėti, ar jis artėja, ar iriasi pro šalį, o gal vietoje stūkso. Vaikinas nusigiedrijo ir guodėsi: „Lietaus nebus! Dangaus kalnai praplauks pro šoną“. Apsisuko ant kulnies ir linksmi švilpiniavo. Jisai norėjo bėgti, šokinėti per griovius, raičiotis po šieną pradalgėse ir gulėti aukštininkas dobilų lauke, tarp samanių bičių. Troško šnekėtis, pasakoti niekus ir juoktis. „Jinai ateis“, sakė jis ir žvelgė į duris, ar nepamatys Vincuko. E, juodu pasiaustų! Bet gonkose sutrepsėjo šeiminkė — ir jisai pro vartelius išnėrė į gatvę, smėlėtą, su gliomis provėžomis ir nušiusiais žolės kuokšteliais.

Jis negalėtų tarti, kad nemėgstas šeiminkės. Geriau pasakius, jautėsi jai nusikaltęs, turėjo negryną sąžinę: buvo tai toji pat moteriškė, kuri autobuse taip smarkiai ir kvapniai vėdavosi priešais jį. Tada jis savo dvasioj pašiepė ją, niekino, ir štai dabar jam rodėsi, lyg Šemaitienė žinotų jo mintis, žinotų buvusį nedraugiškumą. Dėl to jis varžėsi jos akyse. Kai ji meiliai jam pasakodavo apie savo jaunystę („Ak, ponas Antanai, ir aš buvau jauna“), apie sudraskytas Vincuko kelnaites, jis vengė tiesiai pažvelgti, stengdavosi stovėti ar sėdėti skersas ir domėjosi pralekiančia plaštaka ar balzaminų šakomis, kurios už lango lingavo. Nūn išsisukęs nuo pavojaus, žengė viduriu gatvės. Jam buvo malonu kojomis giliai užkabinti smėlį, pasižiūrėti į smulkutėmis kruopelytėmis aplipusius batų galus. „Ne, debesys tikrai nuvažiuos į šiaurę! Kam jo čia reikia“, stiprino jis save. Kregždės kilo aukštai į orą. Užpūtė pušų kvapas, kaitrus ir sausas. Vaikinas pasuko siaura girios juosta, išibėgėjusia ligi paskutinių miestelio namų. Slidūs spygliai čiuzeno po kojomis, buvo gera ir platu. Vis galvojo, kad jinai ateis, o gal ir jis pats ją išvys skubančią takeliu tarp medžių ir sušilusią, su mėlynu kaspinu plaukuose. Kėkštas pralėkė pro šalį, zylutė bėgo žeme ir stragiai krusčiojo uodegaite. Dieve tu mano, kaip dailiai ji geltona, su juodais plunksnų brūkšniais sparnuose... Sustojo, atsilošė į pušį; švelnia jos žieve skruzdė lipo į viršų. Retkarčiais ji stabteldavo, lyg paklydusi supleišėjusiuos grioviuos, pakraipydavo žnyples ir vėl kopė aukštyn, į žalią viršūnę skaidriam danguje. Pušys siūravo, glaustėsi, ošė svaigiai, tave ramindamos ir apkerėdamos. Antanas sekė, kaip jų galvos iš lėto susisiečia ir vėl skiriasi, pasijuto tarsi pats būtų siūbuojamas ir keliamas ar traukiamas iš kurtaus šulinio į šviesą, į aukštybių žydrumą. Bokšto laikrodis ėmė valandas mušti.

— Jau penkios! — krūptelėjo vaikinas ir apsižvalgė aplinkui.

Kielė stovėjo prieš jį, perkreipus galvą. Tarp šakų pralėkė genys ir vėl išnyko.

— Aš gi pavėlavau, — graudenosi Antanas ir skubėjo bažnyčios linkui.

Gatvės buvo tuščios. Rinkoje žolę pešiojo pora ožkų. Jos mekeno, pamatę jį, ir purtė savo barzdas. Nuo namų stogų nusileido šešėlis ir greitai tvindė erdvią aikštę. Debesies sparnas užgavo saulę, paglemžė ją po savim. Tamsus ruožas nuslinko ežeru ir bėgo prie vienuolyno, kurio bokštas dar skaisčiau sublizgo prieš apsiniaukdamas.

— O jeigu neateis jinai, — neramiai pakėlė galvą ir apsižvalgė Antanas.

Taip, ko jai ateiti! Vakar ją lydėjo inžinierius ir buvo po ranka paėmęs. Viešpatie, kaip smagu būtų ją po ranka turėjus! Jam gi teko Bronė Šveliūtė vesti ligi namų. Ji, toji Bronė, visą laiką šnekėjo apie jausmus ir sakėsi rašanti apysaką. O, Valentina, koks gražus jos balsas! Kai ji šypsosi, jos skruostai išgaubia, ir nosis tada jai esti lyg tarp dviejų mažų kalvelių. Ir ji dabar neateis. Kas jisai jai? Sustojęs prie šventoriaus mąstė, ką jinai dabar veiktų. Išsiėmė veidrodėlį, pasižiūrėjo į save. „Koks išraudęs“, tarė sau. Ne, jis prastų žmonių vaikas, ir jei turi truputį gabumo — ką gi reiškia gabumas šiuo atveju! Debesis slinko neskubėdamas ir, apsigalvodamas, traukėsi nuo saulės. Štai jo kraštas ėmė kaisti, žėruoti, ir šviesa vėl apsėmė žoles, namus ir žmones. Ūmai Antanas spragtelėjo pirštais: „Ateis! Ji nenorės kunigo nuvilti: taip gražiai jis prašė!“ Ir lengvu žingsniu, pasispirdamas į akmenis, jisai lipo šlaitu, kurio viršuje stovėjo bažnyčia.

Kleboną rado ant bažnyčios laiptų. Sėdėjo alkūnes į kelius atrėmęs, galvą kumštėmis suspaudęs. Jis žiūrėjo į šiurkštų granitą po savo kojomis ir nenugirdo ateinančio vaikino. Šisai sustojo, nenorėdamas drumsti kunigo Motiejaus. Plataus šventoriaus pakraščiuose augo dideli jovarai, kurių šakose varnos buvo susinešusios lizdus; jos kvarksėjo ir skraidė aplinkui. Smigo į žemę keletas

geležinių kryžių: čia buvo palaidota pora parapijos iškilnesniųjų — dvarininkas, pralotas, dar Dievas žino kas, — o bendri kapai buvo už Kirbynės miestelio, sugulę miško šone: sumigusieji gali klausytis amžinos girių giesmės... Vaikinas bandė negirdomis priėti ir atsistoti šalia kunigo: tegu jisai nustebs, pakirdęs iš savo mąstymų.

Tačiau žvirgždas persmarkiai girgždėjo po batais. Ir varnos suskato nežinia dėl ko rėkti. Klebonas pažvelgė, nubraukė rankove per pakaušį, kuris žibėjo nuo spindulių. Jo akys buvo klaikios, lyg ko nesuprantančios. Jis pažino Antaną, pakilo nuo gaidų, kurias buvo pasėdęs, ir tarė:

— Sveikas, jaunas žmogau! Kur daugiau?

— Nežinau. Bet ji netrukus turėtų būti čia.

— Ar šnekėjaisi?

— Su kuo taip?

— Na, su kuo! Ogi su Valentina!

Kaip tu galėtum nesišnekėti su tokia mergaite, — rodos, sakė atviros kunigo Motiejaus akys!

— Sėskis šalia, — tarė jisai, grįždamas ant gaidų... — Dievo galybė, Dievo galybė!...

— Ką taip sudūmojot?

— Ak, jaunas žmogau, visko prisigalvoji. Nūn sėdžiu štai ant laiptų ir mąstau apie Viešpaties kelius. Sunkūs tie jo keliai, ir aš daug ko nesuprantu... Daug ko nesuprantu...

— Nereikia per daug komplikuoti pasaulio.

— Aš nekomplikuoju. Aš noriu atmesti visas smulkmenas ir pamatyti tik aiškiausias gaires. Ir man pasirodė, lyg būčiau pamatęs... lyg būčiau pamatęs...

— Nagi, sakykite...

— Taip, nūn skelbia šimtus išminčių ir mokslų. Tačiau yra ne šimtai pulkų, bet tik du: tie, kurie su Dievu, ir tie, kurie be Dievo. Nėra jokio tarpo, jokio vidurio tarp šių dviejų. Yra tik du šitie pulkai, o visa kita nesiskaito.

Ir jis griežtai pertraukė pirštu per akmenį, tarsi išbrauktų visus, kurie siūbuodami vaikšto tarp šitų dviejų pasaulio jėgų.

Jis tarė:

— Visi tie viduriniai pila savo alyvą į šėtono katilą. Ir nežinia, kaip visa tai baigsis. Baisu darosi, kai žiūri tolyn prieš save.

Antanas tarė:

— Nėra man abejojimo: nugalės Dievo žmonės.

— Nugalės! Lengva pasakyti — nugalės!

— O, klebonėli, jūs netikite Kristaus pergale žemėj?

— Kaip neabejoti man, jei pats Jėzus nežino.

Jo balsas nutilo graudžiai, skausmingai.

Antanas nustebes žvelgė į jį, susitraukusį čia ant laiptų ir dvasioje kankinamą.

— Jis nežino, ar ras tikėjimo žemėje, kai ateis, — kalbėjo klebonas, sekdamas varnų plasnojimą.

— Aš manau, kad jis ateis, kai visos tautos bus apkrikštytos...

— Taip yra parašyta, jaunas žmogau. Bet mano dvasia nerami: kas pasakys, ar tos apkrikštytos tautos su laiku nepamirš krikšto, ar bažnyčios nebus sugriautos ir niekur pasauly neskambės Dievo giesmės. Ir tada gali ateiti Kristus, atėjęs nugalėti — bus tai Dievo prievarta, o ne laisvas žmonių pasidavimas. Todėl Viešpaties karalystė gali ir neišsipildyti šioj žemėj: ji čia gali visai išnykti. Ar rasiu dar tikėjimo žemėj, kai ateisiu? — klausia savęs Kristus, abejoja ir nežino.

— Kaip tada žiūrėti į Petro nenugalimą uolą?

— A! Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam...

Čia jis ištiesė kaklą.

— O štai ir ji.

Laiptų viršuje pasirodė šviesūs plaukai, išsinėrė pečiai ir krūtinė. Per dvi pakopas plačiu žingsniu jinai pasišokėjo aukštyn, atsistojo šventoriuje ir dairėsi. Už jos snaudė girių viršūnės ir dunksojo debesis, nusviręs į šiaurės pusę. Pamačiusi kleboną su Antanu, sumojo plaštaka ir iš tolo šaukė:

— Ar seniai laukiat?

— Gero žmogaus visados lauki, — atsakė klebonas.

— O aš visą popietę svarsčiau, ar lis ar ne, ir vis pykau.

— Ko, vaikeli, pykai?

— Pykau, kad lyti gali.

Antaną paėmė juokas: abu juodu šiandie sekė dangaus kelius.

Stovėdama priešais, ji giliai atsikvėpė, metė žvilgsnį į čiurlių lizdus.

— Lipam, vaikai, — tarė klebonas. — Pažiūrėkim, ar dūdos neužkimo.

Pasibruko jis gaidas po ranka ir vedėsi savo klausytojus į šonines duris. Prieangyje gulėjo senas baldakimas; jo gėlės buvo nublukę, avinėlis nusišėręs ir apdulkėjęs. Laiptai sunkiai girgždėjo po kojomis. Jų balsas kilo nejaukiai ir atliepė tamsiose, voratinklių pilnose kertėse. Atrodė, kad iš tų kerčių nubunda didelės akys, stebisi prižadintos iš miego, tyliai kuždasi ir vėl grimsta šešėliuose. Valentino ranka kilo nuslidintu turėklu į viršų, o Antanas sekė paskui ją ir norėjo lipti ilgai, ligi pat bokšto viršaus ir dar toliau.

— Mes čia it kalėjime, — prabilo ji.

— Tuoj baigsim kančių kelią, — iš viršaus atsiliepė klebonas.

Jis buvo jau užlipęs ir pravėręs duris į viškas.

— Lįskite pro šitą skylę — toliau bus šviesu, — jis kalbėjo ir laukė, kol anuodu sueis.

Paskui jisai užsirakino duris, priklausė prieš altorių ir užvertęs galvą stebėjo žibančias, šaltas dūdas.

— Ar gerus turi raumenis? — negarsiai paklausė jisai Antano.

— Pusėtinus!

— Tai duosi jėgos dumplėms. Ar moki?

— Vis kaip nors...

— Štai, šitai, — tarė Valentina ir prisiartinus parodė.

Paskui ramiai ji žvelgė į vaikina, atsirėmė į sieną ir pasirengė klausytis. Kunigas Motiejus iš pradžių išmėgino čia vieną, čia kitą motyvą, nutilo ir vartė gaidas. Atidėjo į šalį įšias, užsimerkė ir paėmė psalmę „Dixit Dominus Domino meo...“ Iš pradžių grojo lėtai, susigalvodamas ir įsiklausydamas į atskirus garsus, sekdamas, kaip grynai jie skamba vargonuose. Toliau ėmė tekėti iškilmingi, vėsūs aidesiai, nykiai ir galingai prabilo po šituos tuščius skliautus. Kunigas Motiejus žodžiais pritarė muzikai — balsą jis turėjo seną, nemaloniai gergždžiantį, bet į savo giesmę jis sudėjo visą širdį ir buvo sujaudintas tais didžiai skambančiais pranašo žodžiais. Kai kunigas sakė apie rūstybės dieną, kurioje bus sumušti karaliai, pro jo sumerktas akis žengė kariuomenės, jojo su žerinėiais šalmais valdovai, o vėliųvų plevėsavimas liejosi su metaliniais vargonų balsais. Jisai regėjo ir vinguriuojantį tarp tyrlaukio krūmokšnių upelį, iš kurio kelyje geria tie, kurie pakels galvas. Ir savo muzika stengėsi priminti vandens skaidrų čiurlenimą ir kaitroje ištroškusių žmonių skubėjimą prie šaltos srovės.

Baigęs psalmę jis nenutilo, viena ranka sklastė gaidas, o antrąją spaudė klavišius, leisdamas netvarkingai šaukti kuriai nors dūdai. Dabar štai jis garsus suderino, ėmė skambėti neramus, prislėgtas vaitojimas ar gailėstis. Tarsi žmogus ten graužtųsi, kankintųsi, jo dvasia būtų sudrumsta ir prislėgta. Tačiau pačios muzikos išreiškime girdėjai giedrią jėgą, sveikatą ir dvasios pilnybę.

— Ar žinai autorių? — pasilenkus sukuždėjo Valentina.

Iš abiejų pusių du susiraitę, ilgi plaukų pluoštai svyrojo ant smilkinių jai.

— Ne, — atsakė Antanas.

— Bacho choralas „Kur aš nubėgsiu?“ O paskui, rodos, girdėsime Francko „Pastoralę“.

Vaikinas atsidūsėjo, džiaugsmas jį ėmė ir dėl šito rimto, gilaus Valentino žvilgsnio ir dėl tos išvidinės stiprybės, kuri glūdėjo muzikoje.

Nūn pasiskardeno abejojantis, švelnus balsas — rodė, kad bijo prabilti ir skambėti šitam svetimam pasauliui, ištrauktas iš sapnų glūdumos.

Vėl atsisuko jinai:

— „Pastoralė!“

Grynas ir giedrus skambesys atsiliepė iš tolo. Antanas prisiminė piemenėlį, sėdintį su švilpyne tarp pirštų ir grojantį, klausant šitiems žaliems medžiams ir pilkiesiems ėreliams. Štai garsai pasikeitė, jie tapo neramūs, greiti ir krito iš viršaus kaip kruša, krito ne lygiomis čiurkšlėmis, bet atskirais ir greitais klodais. Jisai matė palšus klodų sluoksnius, tamsiais protarpiais griūvančius vienas po kito. Jo galvoj šmėstelėjo Čiurlionies paveikslas — jis pats negalėtų pasakyti, kuris. Kažkas žalia ir šema susimaišė jo vaizduotėje. Jis su pavydu žvelgė Valentinai į pečius: jie taip ramiai kilnojosi ten priešais jį. Taip, suvokia ji kitokią prasmę visų šitų andantino, allegretto ar stoccato. Ir kai kunigas Motiejus paėmė pianissimo, jinai pasižiūrėjo į vargonus lėtu žvilgsniu ir pritardama linktelėjo galva. Tačiau muzikantas nesidairė į šalis; jis atrodė pamiršęs ir sienas, ir šituos du žmones, ir net pačius vargonus, o vaikščiojo ir grimzdo savo melodijose... Vėl atsiliepė piemenėlis pagiryje. Jis grojo vis padažiau — ir švelniai, švelniai užgeso jo daina.

Kas toliau prabilo, vėl buvo pilna jaunystės, giedrumo ir plūstančios šviesos. Vaidenos, kad du žmonės eina patenkinti, eina žaismingu žingsniu erdviam pasauly, eina pasiekti svaigios laimės. „Kelkitės, budėtojo balsas jus šaukia“, skaidriais balsais bylojo, ir malonus šurpas nupurtė Antaną. Nusilenkė nuo viškų, žiūrėjo į taką bažnyčioje nuo durų ligi altoriaus. Ir štai iš šito choralo melodijų išsiskyrė sužieduotiniai, gaivūs, žaisdami žengė altoriaus linkui... Ilgas pabaigos gaudimas nusitęsė kaip baltas nuotakos šydas. Ir ji stovi tenai, šviesi ir graži, ir jį jaučia, lyg būtų šalia jos. Štai mielos rankos paliečia jį už peties. Dieve tu mano....

Tikrai jį palietė.

— Ponas Antanai, — sakė Valentina.

Jisai atsisuko. Pasikišęs po pažaste gaidas, klebonas lipo žemyn. Muzika, kuri dar gaudė jam ausyse, jau buvo užmigusi bažnyčioje. Skliautai buvo ramūs. Dūdos žibėjo šaltos ir kurčios. Pro langus mušėsi linksmi spinduliai ir žaidė ten žemai, tarp vėliavų.

Antanas norėjo tarti gerą žodį klebonui, tačiau, žvelgęs į jį, tokį rūpestingą, savyje paskendusį, nieko nepasakė. Kunigas Motiejus klupštelėjo prieš altorių, dideliu raktu atsidarė duris, ir taip visi trys nebylūs nusileido į šventorių.

Ilgais sparnais švaistydami aplink bokštą lakstė čiurliai, lakstė ir plasnojo prisisegę prie savo lizdų palėpėse.

— Ech, vaikai, vaikai, — prabilo klebonas, traukdamas saulėtą orą į krūtinę.

Ir geromis, tarsi viską atleidžiančiomis akimis išžiūrėjo į juodu.

VI

LAUKIMO DIENOS

Šitoje vietoje aš jau nieko negirdžiu,
esu vienu vieną...

Paul Claudel

NUBUDEŠ nedrįso atsimerkti. Eglė švagždėjo į stogo skiedras. „Lyja ir lyja“, skaudžiai mąstė jis ir įsiklausė, nejudrus, aptingęs. Namuose buvo ramu, ir pro vokus juto jisai prieblandą, tyliai niūrinčią kambaryje. Vienas jis buvo, vienas!... Ir jam pasivaideno, tarsi visam šitam dideliame pasaulyje, visuose slėniuose ir šiluose nebūtų nė jokio žmogaus, jokios gyvos dvasios, o jis pats gulėtų begaliniam tyrlauky, tartum miręs, tačiau gyvas, įsiklausęs į šiurkščios žolės švilpimą ir į smėlio ritenimąsi. Ir jam rodėsi, lyg štai pakyla jis nuo savo guolio, pakyla klaikus ir eina su aukšta lazda per žemę, niekur nesutikdamas nei vyro, nei moteriškės, nei angies, eina su neapsakomu liūdesiu širdyje, nors jaučia netoliese kur, šituos sambrėškiuos, klajojant pirmą džiaugsmą, nuogą, skautų, nors girdi tolybėje kažką ūbaujant ir šaukiant — ir sykiu tas balsas pro prieblandą nepajėgė prasiveržti prie jo ir dėl to kentėjo. Priešais buvo akmeninės uolos, su daugybe takų į kairę ir į dešinę. Greta rūstaus akmens buvo priklaupęs žmogus, numetęs lanką ir strėlę šalia savęs — pirmapradis vyras, su rudu kailiu aplink juosmenį, stiprus ir sveikas. Iš kiaušo jis lakino tigrą, kuris antai, kaip katė, lapsi rausvu liežuviu ir pritūpęs laišosi. Ir Antanui dingėjo, tarsi pats tenai klūpotų, o jo gyslose tekėtų sandora su ana nepasiekiama gadyne, su žalvariu ir gyvate, ir tvintų džiaugsmas tiems šaltiems akmenims ir nevaisingiems krūmokšniams. Visi daiktai stovėjo nauji, ką tik gimę, ir dėl to apimti linksmybės. Ir moterys buvo ką tik gimę, ir vyrai ką tik gimę, o vienu metu su jais ir balti jų kūdikiai, vedami už rankos. Visi jie ėjo procesija tarp uolų, atšaižų ir retkarčiais nyko tarpekliuose, iš lėto vėl išlįsdami ir giedodami. Visų balsų viršum karaliavo vienas balsas — skaidrus, į dangų šaukiantis, pažįstamas ir mylimas: josios balsas.

Atsisėdo ir sekė šitą skardesį. Pailsusiu ir laimingu mostu ištiesė ranką, lyg sveikintų giesmininkę, suabejojo valandėlę, ką turėtų veikti, ir nuo stalo pasiėmė sąsiuvinį. Jo mintys tapo aštrios, jis regėjo didžiąsias daiktų linijas, ir jame atliepė galingas ir senas aidesys. Jisai iš lėto rašė:

Garbė tau, uola, vandeni ir paukšte

Ir tyrlauky šaknis įleidęs krūme!

Pasveikinta būk, viešpate genties pirmosios,

Ir tu, tolusis balse debesy.

Mažasis kūdiki, moterie ir vyre,

Ir lakanti pantera — šaukite,

Visi jūs saukite Didžiajam, debesiuos gyvenančiam!

Garbė tau, žole, ugniava ir žeme,

Garbė tau, pirmapradis vyro ir moters skaidrume.

Abejingai nustūmė sąsiuvinį ir krutindamas lūpas kartojo paskutinius žodžius: „...pirmapradis vyro ir moters skaidrume“. Jame brendo varžantis jausmas, smilkiniai judriau suplazdėjo. „Kodėl taip parašiau?“ — nesuprasdamas teiravosi savęs. Ir stebėjosi: kambary sienos, krėslas ir paveikslas, ant grindų numestas švarkas ir batai — visa buvo netikėta, rodos, pirmą sykį matoma. „Ne, tarp vyro ir moters nieko nėra nuodėminga“, griežtai jis tarė ir šoko iš lovos. Atsidarė langą ir persisvėrė į lauką. Šiandie nelijo. Nebylus rytas aušo miške ir miestely. Vėsus, drėgnas pušų oras smelkės į kambarį.

— Kad tik nelytų, — kalbėjo sau vienas Antanas.

Pasilenkė per langą ir rovė ilgą vijoklį. „Kokios sunkios dienos“, — purtė jis garbinius.

Pusę savaitės dangus buvo rūškanas ir lytotas. Kaip seniai jis matė Valentina!

— Ir dar blogesnių dalykų būta, vaikine, — guodė jis save.

Vakar grįžęs rado viešnią. Bronė Šveliūtė sėdėjo gonkose su šeimininke, ir kaip jų išvengti! Taip, ji tuojau bėganti namo, kad vėl neimtų lyti. Ponas Antanai, ką beveikiate? Ir ji kaišiojo skėtį į skyles grindyse. — „Beje, kaip įsikūrėte“, prabilo ji ir gynėsi: „Ak, nieko, aš nebijau netvarkos — tik akį mesiu“. Ir jinai čia sėdėjo plepėdama, ant šito krėslo. Ji rašanti apysaką. O, jinai savo kūrinį sudės daug meilės ir, ir... aistros. Tai pasakiusi ji pasilsėdama žvelgė į Antaną. Jis gniaužė prakaituojančias rankas ir žiūrėjo į vakarą, į nusidriekusius debesis. Prisiartino prie lango ir neva susidomėjęs tarė: „O, ten sniegas šokinėja!“ — „Viešpatie, sniegena!“ sušuko Bronė, atsistojo greta jo, petim prisiliesdama. Ji atsigrėžė, klausė, kur sniegena, ir šiltas jos kvėpavimas slydo jam ant kaklo. Paskui ji sakė: „Na, Valentina mano draugė. O, mudvi iš mažens pažįstamos. Bet aš kito vietoj negalvočiau apie ją: ji jau apsisprendusi“. — „Kaip tai — apsisprendusi?“ — tarė jisai. — „Jinai žino, kaip gyvens. Jai viskas taip aišku“. Ir tėvai būsią patenkinti... Skaudvilių ūkis didelis, o dabar toki laikai...

Tamsa rinkosi kambaryje. Eglė po langu stūksojo kaip juodas sargybinis. „Kada ji išeis pagaliau?“, graužėsi klausydamas jos šnekų. Ir krūtinę ji kilnojo taip aukštai, taip aukštai. Ir tokius lėtus pažvelgimus ji turėjo... „Jau temsta“, sakė ji. „Temsta, temsta“, — greitai jis pritarė ir atsisuko į duris. Jinai gi vėl sėdasi į krėslą, truputį apsiniakus. Šitą sąsiuvinį ji paliksianti: „Pasiskaityk, jame tiek jausmų, sielos... Beje, gal nežinote: vakar Skaudviliuos buvo inžinierius Modestas"... Pagaliau, pagaliau... Taip, jeigu matysit — daugybę labų dienų Valentina! Daugybė...

Valentina!

Dangus blaivėsi... Paukščiai garsiau sučiulbo. Nulinkęs prie stalo, Antanas greitai rašė senelio „Papročius“. Negirdėjo subudusių žmonių, buvo apimtas karščio, norėjo skubėti, pats nežinodamas kur, padaryti ką nors gera. Valandėlę atsilošė, bandė ką mąstyti — tačiau buvo tuščia, erdvi ir laiminga.

Ties langu kas ten ėmė dūzgėti. Tyliai, tyliai... Iškilmingai ir rūsčiai zvimbdama įskrido samanė bitė. Nusileido ant grindų, bėgo pašiurpinusi sparnus, retkarčiais zizendama, stambi ir su durpinės spalvos lopiniais ant uodegos.

— E, vyruk, neimk kandžiotis! — subarė Antanas ją ir kėlė aukštyn basas kojas.

Samanė susirūpinusi nubėgo pro šalį, skuodė pasieniu — ir kertėje, pro platesnį plyšį, išnyko po grindimis.

— **Olelia! — sušuko vaikinai ir linksmas trynė rankas. — Mano gyvenama ne vieno...**

Atidžiai tyrinėjo plyšį, numojo ranka ir pasakė:

— **Kaip nors ir dviese susispausim...**

Ir ėmė juoktis. Skubiai apsiavė. Pro stogą ir pušis jau prasišvietė mėlynas dangus.

Daržely rado Vincuką. Jis buvo apsikniaubęs stulpą ir kojomis kapstė žemę, kaip višta.

— Sveikas, dobilėli, — tarė jam Antanas.

Vaikas tylėjo, dar labiau užgulė ant baslio ir vis žarstė drėgną smėlį.

Paimtas už peties, berniukas sukos į šalį, unksė. Paskui jis alkūne nusizulino akis ir tarė truputį nelaimingu balsu:

— Man skauda čia: gavau per kelnes...

Ir jis atsargiai parodė sopulio vietą.

— Bet nereikia paleisti dūdas, — gėdino Antanas.

— Aš nė neverkiau. Bene aš boba, kad žliumbčiau!

— **O kam akis šluostaisi?**

— **Toks piktumas apėmė...**

— **O katras buvot kaltas: mama ar tu?**

— **Kaltas buvo katinas: kam jis spiegi!**

— Sakyk gi!

— Jis traukiojosi aplinkui mane, aš ėmiau ir užmyniau jam uodegą, ir rainius kad paleis nasrus — niau, niau! Žioplys... Mama gi: „Vinciai, tu šėtoniuk, balzgingi man čia galvą!“ — Aš nespėjau pasprukti, ir ji apkūlė mane šaukdamas: „Rupūžiukas šis...“

— Kaip manai: gerai buvai padaręs?

— O ko tas katinas toks negražus! Visados apsiašarojęs... Ar pas senelį einat?

— Ne, šiandie pas jį būsiu po pietų.

— Ar jis nesibara?

— Barasi, kartais ir pyksta.

— Už ką pyksta?

— Daug už ką. Pavyzdžiui, kad žmonės blogi...

— Tu gi nekaltas dėl to...

— Vietoj visų žmonių jis mane išbarama. Gaunu bartis ir dėl ministerių. Vakar jis man griaudėjo: „Suprantu, kad baustų vagis ar paleistuvius, bet jei į kalėjimus grūda už tai, kad kitaip mano, ne, to nesuprantu“. Ir tai kalbėdamas jis į mane žiūrėjo taip, lyg aš šaudyčiau žmones... Bet tau čia ne viskas aišku.

— Na, aš nėsu kvailas, aš žinau, kad ne visi aukšti ponai yra geri.

— Gerumo tik Dievas žiūri. Štai dėl ko reikia dangaus. Ten ministeriais bus paskirti tie, kurie buvo doriausi.

Vincukas tarė:

— Ar tu gaudai plaštakes?

— Ne.

— O ar matei iš arti lėktuvą?

— Mačiau. Ir sparnus čiupinėjau.

Vaiko akys godžiai sublizgo.

— Aš būsiu lakūnas ir skrisiu per vandenyną. Ir nenukrisiu, kaip tuodu...

Jo žodžiai sudrebėjo graudžiai...

— Ar tu jų neverkei? — beveik nusigandęs klausė berniukas.

Antanui užgniauzė gerklę. Jis linktelėjo galva ir nusilenkė per tvorą, žiūrėdamas į nasturtas ir smulkius gvazdikų lapelius.

— Eisiu, — tarė jis.

— Kur?

— Į ežerą. Vanduo bus drungnas... Ir saulė jau nusigainiojo rūkus.

Spinduliai pro šakas klostė šviesias, pablyškusias drobes ant žemės. Aštriai šaukdami pralėkė čiurliai, gaudydami vieni kitus.

— Pašaldėsi mane, Vincuk...

— Kad mudu su Jonu eisim voverių jieškoti.

— Daug rask.

Ir tiesiai per girią jis nutraukė Geisaties linkui. Vėjo nebuvo. Medžiai snūduriavo, nebylūs. Iš jų dvelkė neaiškus ilgesys, toks graudus aptingimas ir rimitis. Iš lėto sušnabždėdavo lapai, sušnerendavo viršūnė — ir vėl klausėsi, kaip tiršti syvai siurbiasi į kūną ir gyvybė plazda be žado kiekvienam šaknies plauke, kiekvienoj lapo gysloj. Paukščių giesmės nešėsi toli ir skambiai, ir jos krūmų ir medžių tankmėje liejosi į vieną aidėsį, į vieną čiulbančią ir nesuprantamai zurziančią vilnij, kuri plaukė ir liepos šerdimi, ir lapės urve, ir žagaraujančios senutės akyse. Klausėsi mėlyni drugiai, atsitūpę juodoj lendrės buožėj ir mirguliuodami savo sparnų žėručius. Antanui dumstelėjo širdy, lyg kad už šitų kamienų slypėtų arti laimė ir neregima švagždėtų: „Jūs manęs niekad, niekad neturėsit...“ O ežeras buvo didelis, balzganas, lygus, tik šen ten jo paviršium alsavo bejėgė vilnis ar sūpavosi antis, kaip juodas taškas. Aplinkui girios buvo sustingę, apsiklostę šėmomis plono rūko dulkėmis. Ir vienuolynas mirkė savo aukštą boniją vandeny.

Antanas užlipo šlaitu ir apsižvalgė, jieškodamas dėdės Kosto. Pamatė jį darže: pro pinučius kyščiojo išgaubta jo nugara. Jis su kažkuo nei tai kalbėjosi, nei tai barėsi.

Vaikinas prisiartinio. Senis ravėjo kopūstus ir šnekėjo. Kalė, nusišėręs ir subliuzgęs gyvulys, stovėjo priešais jį, iškišusi liežuvį, nuo kurio retkarčiais capteldavo lašas, — nors karšta nė tvanku

šįandie nebuvo.

— Tu kvaila, Rude, ir spoksai į mane, — burbėjo linkčiodamas Kostas. — Ir nereikia Irške tikėti: jis būtų apsukęs... A, tuoj iš akių matyti, kas sukčius, o kas ne... Bitutė, Dievo vabalėlis, triūsia ir triūsia...

Kalė išsišiepė, rodydama seilėtas savo žiotis, ir norėjo urgzti, bet tingėdama vien sudūmė šonais ir nusuko akis į pirkios pusę.

— Sakai, eina kas pro šalį? — išsitiesė senis ir užvertė aukštyn kepurę, žemėta ranka trindamasis kakta.

— Ogi aš čia, dėde.

Kurpliukas valandėlę suabejojo, apsimastė ir tarė:

— Kaip Dievas sveiką laiko? Pažįstu, pažįstu...

— Dėkui, nieko sau.

Senis atsisėdo ant slenkščio ir išsitraukė pypkę. Bet nerūkė. Dar labiau užvertė kepurę ir atrodė rūpesčio graužiamas:

— Sakyk, vaikine: kaip pats manai — moka popiežius lietuviškai ar ne?

— Ką jis mokės!...

— Ir aš taip galvoju. O, vage, su amžinatilsį Uršule ir ginčijamės, būdavo — ji vis savo, o aš — savo. Ji sako: popiežius, esą, kalbą tik lietuviškai, katalikiškai. Aš tikrai negi žinosiu, bet moteriškam negali žmogus nusileisti. Matai, kad teisybės būta mano pusėj.

Antanas tarė:

— Norėčiau valtį...

— Imkit. Aha, šįryt čia buvo Valentina, grįždama iš miestelio.

— Dėde!

— Ji sėdėjo ir suposi laivėje. Ji labai gera mergaitė. Jį viena čia nepamiršta manęs. Ir ji klausė manęs, kam buvau davęs valtį aną vakarą.

Antanas nubėgo žemyn. Sustojo ir žiūrėjo į smėlį: deja, nematyti jos pėdų įmintą...

Smarkiai sudavė irklais. Viršumi nuringavo vilnis, ardydama lygų, balzganą vandenį. Į švendrus nuniro išsigandusių blizgių šeima. Antis, plūduriavusi atokiai nuo kranto, sukrypsėjo ir yrėsi slėptis, lydima juodų rutuliukų — buvo tai jos sūnūs.

— Jinai čia sėdėjo ir suposi, — tarė sau Antanas.

Jis sustabdė laivę, žiūrėjo į suolą priešais save. Ir buvo taip gera.

Greitai išsivilko, puolė į ežerą, nardė ir taškėsi, ligi raudonumo trynėsi krūtinę, rankas... Paskui sėdosi į valtį, plaukė greitai ir išvydęs ėmė persekioti narą, kuris čia arti prisileisdavo, čia vėl prapuldavo, lyg nugrimzdęs.

Grįždamas jis nuo ežero kranto nešėsi du sraigių namelius.

VII

AVILIAI

Ten kur meškinas ant kelmų bites kopinėjo...

K. Duonelaitis

Už rugių augo laukinė obelis, viena tarp dirvų ir pievų, kresna ir šlamanti tamsiai žaliais lapais.

Po ja stovėjo aną vakarą, grįždami iš kunigo Motiejaus, Antanas ir Valentina. Jisai ją atlydėjo ligi šios vietos. Ji sakėsi nuo čia nepaklysianti ir neišsigąsianti kiškio. Tai kalbėdama Valentina laužė aštrų obels ūgį, kurį vadino vilku, ir rodė savo tėviškę: „Tenai prie ežero — mūsų namai“. Ir paskui ji nuėjo, ir vakaro tyluma snaudė šitoj lygumoj, girių apjuostoj, snaudė miežiuos ir žydinčiose bulvėse — tose nedrašiose, niekieno nemylimose taurelėse su geltonais taškais viduryje. Ir jinai nuėjo taku, paskendus rugių lauke — ir javai skyrėsi jai iš kelio ir linkčiojo. Ir vienplaukė jos galva buvo šviesi kaip ta nokstanti žiemkenčių jūra. Pirmi šešėliai ją pasivijo, žaidė aplink ją ir buvo toki linksmi. Štai rymojo čia jos petys, ir štai nulaužtas, plaušuotas obels ūgis. Ir kaip miela savo saujoj laikyti jos ranką, šituos trapius josios pirštus... Ir tai buvo ne vakar, ne šįandie, o toli, toli, kažkur saulėtų amžių pradžioj. Nūn Antanas stovi ir stebi ir klausosi, o vyturio giesmių pilna visam ore, ir pempė atlekia, švaistosi aplink galvą ir baugina, išgąstingai šaukdama. Ir jinai nuėjo...

Ligi šitos obels Antanui viskas buvo sava — ir čirenimas aukštai ir purptelėjusi kurapkų pora.

Jis pažinojo akmenų krūvą, surinktą iš dirvų, ir nušienautos pievos kampa. Dirsės šiurkščiais savo grūdais braukėsi pro rankas, rugiagėlės kaišė nustebusius savo žiedus iš po nulinkusių javų: svarios varpos šaukė juos prie žemės, į kurią jie buvo nuberti ir kurioje miegojo baltas žiemos dienas ir naktis. Už sėjimų jisai rado provėžas, juodas ir drėgnas. Nusekė jomis ligi upeliūkščio vagos ir tiltelio, plyšiuose žole apaugusio. Geltono vandens dūbury irstėsi vabalas ir rangėsi dėlė, tokia pat juoda, šiurpi ir nereikalinga. O dar toliau buvo namai, Valentino tėviškė. Didelis kluonas, nusviręs į ežero pusę, beveik siekė žemę savo rudu šiaudų stogu, ant kurio riogsojo žiogai ir stovėjo garnys. Buvo rami popietė, ir visi sodo medžiai, vyšnios ir obelys, ir tas aukštas ažuolas gale pirkios — visi jie buvo tylūs.

Siauras takeliukas, šen ten perkirstas sueižėjusių plyšių, ringavo tiesiai į sodo vartelius. Antanas sustojo priešais juos. Buvo truputį nejauku. Giliai už medžių ir krūmų buvo girdėti nematomos kalbos, šūktelėjimai. Atrodė, kad už šitos šakų ir kamienų tankmės būtų kitas pasaulis, kiti žmonės, kiti balsai, pas kuriuos nyku ir drovu įžengti. Cypdami sugirgždėjo varteliai. Sode, tarp nukarusių krūmokšnių, buvo tvenkinys, prižėlęs maurų. ir žliūgių. Geltoni, pūkuoti ančiukai, su dryžomis nugaromis, sukiojosi aplink lieptą.

Jisai klausėsi, ar neišgirs pažįstamo balso. Pro agrastas iššoko šuniukas ir puolė gaigalą, kuris lyginosi plunksnas ant kranto. Paukštis nebėgo, tik įtraukė žaliai žerintį kaklą ir šnypštė. Šuniukas tūpčiojo aplinkui jį ir skalijo — ne tiek iš piktumo, kiek dėl išdykumo. Netikėtai jis apsisuko, ir gaigalas jį pavykėjo. Šuniukas ties krūmu įsistebėjo į Antaną, kiauktelėjo ir pašiausė sprandą. Vaikinas greitai linktelėjo prie žemės, ir šunytiš nucypė už agrastų.

— Gėdykis, Tarzanai, — prabilo storas balsas.

Išėjo vyras — drūtas, su tirštais ūsais ir vanago nosimi. Jis nešėsi rankoje geldutę ir šnekėjosi su šunim, kuris slėpėsi už žmogaus ir amtelėjo sykį — ne kad išgąsdintų ką nors, bet pats pasidrašindamas.

Ūkininkas pamatė Antaną ir sustojo.

— Rodos, čia bus Skaudviliai? — tarė vaikinas.

— Taip, — atsakė žmogus.

Tarzas pro jo kojas stebėjo ateivį.

— Profesorius prašė... sakė...

— Na, tai būsi sveikas. Aš kaip tik einu dūlio.

— Ar jau pradėjot?

— Tuoju. Galit luktelti, arba eikite pas kitus.

Jis linktelėjo galva pirkios link:

— Tur būt, ne visi ten bus svetimi.

— Ne... Bet aš palauksiu...

Juodu nuėjo prie seno, su prakiurusiu šonu gluosnio. Skaudvilis pastatė geldutę prie stuobrio ir tarė:

— Vakar buvom mieste ir aplankėm su Valentina senelį. Koks žmogus! Jis gi mūsų kraštą skersai ir išilgai išvaikščiojo, pusę Lietuvos pažįsta, net akmenis pakelėse atsimena.

— O dabar pats vos bepajuda — skaudu jam taip sėdėti vietoj, — pastebėjo Antanas.

Ūkininkas atlupo didelį pūžrą ir numetė ant žolės.

— Ir juodu susidraugavo su Valiute, — vėl prabilo jisai.

— Ar daug turit bičių? — nesižinodamas ką tarti, paklausė Antanas.

Skaudvilis patenkintas nusišypsojo:

— Ogi bus keli aviliai.

— Čia joms yra iš ko medų rinkti.

— Oje! Gi kai liepos sužydi...

— Jūs ir liepų turima!

— Ne, bet yra girioje... Išstis liepynas... Taip, dabar žydi... A, jau bus gana šitų pjaulų.

Galim eiti...

Tarp krūmų stovėta naujo žmogaus: buvo tai berniukas, su pirštu dantyse. Jis bus keliavęs pas tėvą ir, pamatęs svetimą vyrą, nedrįso artintis.

— E, Juozai, — šūktelėjo Skaudvilis, — eikše man į pagelbą: taip sunku nešti.

Vaikas nesijudino iš vietos: jis tik žiūrėjo į svečią ir pasitraukė tolyn.

— Tai ir kavalierius, — graudeno jį tėvas: — žmonių bijo!

Juozukas atsiliko užpakaly ir kibino Tarzaną, kuris nenorėjo žaisti ir nuleidęs ausis, su tokiu nusikaltusiu snukiu, vėžliojo į šalį ir mėgino slėptis krūmuose. Sodas buvo erdvus, ir tų krūmų ilgos

eilės augo tarp nukalkintų obelių ir kriaušių. Vešėjo ten tankiais kupstais aštrios agrastos supurentoj žemėj, ir jų uogos karojo iš po lapų, permatomos, lyg žali vandens lašai. Tarpais kėlė šakas serbentos su raudonomis, jau didžiai praretintomis kekėmis, į kurias pavydžiai žiūrėjo gaidys ir pasišokinėdamas mėgino skintis.

Priešais pirkios duris kerojo klevas, vienu šonu tankias šakas atrėmęs į stogą, o kitu nusviręs į kiemą. Jo šešėlyje stovėjo sunkus stalas, ir aplinkui sėdėjo Skaudvilių šeima. Rūgysiu pienu aplipę šaukštai, tušti dubenys, rudas, su atšokusia pluta duonos kepalas irusių spiečius rodė, kad būta ką tik po pietų. Antanas apsižvalgė, tačiau nematė, ko jieškojo. Gale stalo, vytinėj kedėj, sėdėjo moteriškė su akiniais ir lopė kelnes. Jisai sumojo — Valentino mama: abi jos turėjo dideles akis, truputį riestas nosis ir lygiam, apvaliam veide nežymiai atsikišusius žandikaulius. Tik motinos plaukai, nūn jau žilsvi, seniau turėjo būti juodi, o dukters garbiniai buvo šviesūs, visai kaip tėvo.

— Klausyk, — prabilo moteris, — atsivedi svečią, o mes čia apsikrovusios. Izabeliuke, padėk man nukraustyti.

— O ką veiks Magdė, — spyrėsi mergaitė ir įkišusi galvą į priemenę šaukė: — Magde; Magde!

— Matot, kokią panaitę turim, — nusijuokė Skaudvilienė iš dukters.

Duryse pasirodė ir tarnaitė, stambi, raudona, įsistojusi į klumpes. Neskubėdama, laižydamosi jinai tarė vyrišku balsu:

— Kas?

— O štai, — numojo mergaitė į stalą.

— Šaukštai nepabėgs pro vartus, — murmėjo Magdė.

Prikyšte nusišluostė burną ir lėtai imliojo duoną, dubenis. Sužėrė trupinius į saują ir numetė vištai, kuri kaitinosi, užvirtusi smėlio krūvoj, tokia sušurpusi ir įtraukusi kojas prie pilvo.

Kai jau buvo apsisveikinę ir radę šneka, — Izabelė su karklo virbu rankoje atsistojo už motinos ir nepaleido Antano iš akių: ji viską turėjo žinoti, — Skaudvilis grįžo iš virtuvės su dumtuvėmis, kuriose rūko žarijos, ir sukijo į jas pjaulus. Melsva dūmų gija ramiai kilo aukštyn ir sklaistėsi klevo lapuose. Gailiai zyzdama atlėkė bitė, apsuko ratą aplink Juozuką, ir išsigandęs vaikas apsikabino tėvui koją.

— Nebijok, — guodė mažąjį Skaudvilis, — mes tuoj atimsim jai medų.

Čia prasivėrė pirkios langas:

— Tėti, jau išvaliau geldą.

Šaukė Valentina.

— Gerai, duktė, — atsakė Skaudvilis. — Ir galėtum ateiti čia: radau šį tą.

Ir jis juokėsi.

— Kur tokia susivėlus... Labas, ponas Antanai, — atsakė jinai į svečio mostelėjimą. — Aš tuojau...

Ir Valentina dingo už lango užuolaidos. Tėvas įdūmė pjaulus ir iškėlė už pažastų Juozuką:

— Na, vyre, dabar eisim pas avilius.

— Ne, ne, — graudžiai vebleno vaikas.

— Kodėl ne? Bijai?...

— Aš visai nebijau, — įsiterpė Izabeliukė ir numetė rykštę į sodą.

— Tėvai, užsidėk sietą: kai ims gilti... — prisibijojo motina.

— Ką šneki — aš bičių nebijau, ir jos manęs nebijo.

— Išsigąsi, kai cvaktels kuri tau į nosį.

— O kas? — Tegu kanda: visos nosies man nesuės — perdidelė. Jei tau kiek snapą sutrumpintų, jau būtų nuostolis.

Kai juodu šitaip erzinosi, pro lapus prasimušė geltonų spindulių juosta, krito ant stalo ir, dūstelėjęs šakose vėjeliui, raibuliavo, tarsi būtų iš vandens.

— Štai ir aš, — prabilo Valentina.

Ji stovėjo duryse ir ant galvos turėjo skarelę, surištą užpakaly. Buvo apsilvikiusi nebalintos drobės suknia, trumpomis rankovėmis, ir kai ji sveikinosi, Antanas matė tris skiepų su ardytus ženklus odoje.

— Radot kelią? — paklausė ji.

— Kur čia nerasi.

Antanas mąstė: „Štai kokia ji savųjų tarpe — su tėvais ir broliais“. Ji atrodė jam, lyg būtų čia gyvenus nuo neatmenų laikų, lyg šita pirkia, klėtis ir svirtis ant kiemo visados būtų stovėję, ir tie patys žmonės juose vargą kentę ar linksmas dienas leidę, lydėdami pavasarį ir rudenį, lydėdami rūgiapjūtes

laukuose, obuolių brendimą, soduose ir rinkdami bičių medų. Jis negalėjo įsivaizduoti, kad šitas klevas, kad anos šermukšnės su dar žaliomis uogomis būtų kada nors, prieš penkiasdešimt, prieš šimtų metų, leidę iš žemės pirmąsias šakutes, gležnas ir nedrąsias. Drauge jis nesuvokė, kad Valentina kada nors maža lakstė šituo smėliuotu takeliu, vartaliojosi žolėje ar drožė rykštę, kaip Izabeliukė. Ne, jinai visados buvo šitokia, daili, nuaugusi, su tuo klastingu šypsojimusi palei akis ir pora nepaklusnių garbinių smilkinuose, kai tik plaukai esti nesurišti. Ir Skaudvilienė visados buvo žilstelėjusi, lyg pasakų motė, ir Juozukas toksai mažas, apsikniaubęs motinai į sterblę ir dėbčiojās į svečią. Įsistebėjęs į geltonų spindulių raibuliavimą ant stalo, vaikas jautė, tarsi bėgantis laikas aplenktų šituos namus, kad žiemos nė vasaros čia nieko nesendina. Jam keista darės pamanius, kad šitoj pirkioj būtų kas miręs, kad būtų čia vaikščioję ar šnekėjęsi kitoki žmonės negu šandie, kad vietoj šito ūkio kadaise galėjo giria siūruoti ir ošti... Varnėnas, pasilypėjęs ant šakos prie inkilo, čiulbėjo ir švilpė ir trileno, toks patenkintas ir laimingas, lyg apsvaigintas lapuose besisklaidančių dūmų, kurie kilo iš dumtuvės.

— Senelis siunčia labų, — prabilo Antanas.

— Dar nepamiršo manęs, — atsidūsėjo Valentina.

— Kur čia pamirš tokią, tokią...

— Tokią landžią ir įkyrią, kad net barti reikia.

— Na?

— Kartą ėmė ir aprėkė.

— Už ką gi?

— Parodyk, sako, kaip rašai... Aš ir atkišau sąsiuvinį. Jis žiūrėjo, žiūrėjo, pasklaistė ir: „O kas čia?“ Aš gi nieko nesuprantu ir raudonuuju, lyg vėžys.

— Ir kas ten netiko?

— Mat, naują skirsnį jam reikia pradėti nuo trečdaliao eilutės. Aš gi...

— Žinau, žinau — tokia jo tvarka, — nuteigė Antanas. — O kaip namie sekasi?...

— Neblogai. Pešuosi su Juozuku.

Ir ji glostė plaukus vaikui, kuris išsišiepęs glaustėsi prie jos.

— O, jis tikrai jus sumuša. Ar teisybė, Juozuk, suduodi Valiutei?

Berniukas sukrykštė ir apsikniaubė seseriai ant kelių.

Atsiliepė Skaudvilis:

— Garbė Dievui, galim pradėti. E, Vale, nebijai bičių?

— Šiek tiek, — atsakė jam duktė... — Ir kas bus?

— Panėšėk įnagius ligi avilių.

— A, jei gils — tegu gilia: daugiau niekam nė netinku.

Jinai paėmė dumplės, kaltą aviliams atidaryti ir atsistojo šalia tėvo, kuris rankoje laikė geldą, naujai išskaptuotą ir kvepiančią nei tai liepų žiedais, nei tai remunėlėmis. Tuo tarpu Izabeliukė nukūrė į virtuvę ir skubiai atbėgo su dubeniu, įdavė jį sesei ir prašė, kad grįždama atneštų korį: ji neištversianti, ligi sulauks visos geldos. Šita ruoša susidomėjo ir kiti Skaudvilių gyventojai: iš krūmų išlindo vištos ir sustojusios karkino — ir jos norėjo sau medaus užsidainuoti. Kieme antys pradėjo šaukti ir pyktauti, kad joms sutrukdė šildytis. Ramiai kriuksėdama ir nudribusį pilvą trukčiodama, jas pabaidė kiaulė, kurią vijosi balti paršiukai; jie žviegė ir rengėsi žįsti persekiodami degląją, bet ji negulė ir nežindė jų, tik įsuko į taką pirkios linkui, murzina, iškėlusi šnipą ir apsiuostydama.

— Jokūbai! — nuskambėjo namuose storas Skaudvilio balsas. — E, Jokūbai, ar girdi!

Bėgčiomis, ilgais skvernais lapatuodamas pasirodė piemuo Jokūbas, ligi akių paskendęs kepurėje, kurią jis smaukė aukštyn.

— Ką liepsit? — klausė jis.

— Ar nematai — varykis...

— Tu rūpuž...

— Jokūbai, ką aš tau sakiau! — atsiliepė Skaudvilienė, kuri baigė raišioti vyrui rankogalius.

— Vis negerai ir negerai, — bumbėjo piemuo.

Ir tam kerštui, nusivaręs kiaulę į kiemą, taip žybtelėjo botagu per paltis jai, kad toji žvygdama nusirito į žardį, o paršiukai rėkdami lalėjo paskui, žaibuodami savo mažais kulnimis.

— Na, duktė...

Tuojau grįžo ir Jokūbas, o iš virtuvės išlindo Magdė ir žiūrėjo, raudona kaip aguona. Jie nuėjo už pirkios. Tenai sode, medžių ūksmėje, buvo susigūžę aviliai. Pačiam pakrašty prie žemės linko kelminiai — papilkavę, slėsnūs jie ten snaudė toki pasenę, matę daugybę liūčių ir speigų ir štai ligi šiolei išsilaike. Skaudvilis sakė, kad bitės juos labiau mėgstančios, negu kitus kuriuos. Iš antro šono, vienas po kito išsirikiavę, šiaušėsi aštuoni šiaudiniai aviliai. Apsisiautę kūlių gūniomis, viršuj

surištomis į kuodą, o apačioje išsiskėtusiomis, jie priminė, tas devyniomis skrandomis apsvilkusias bobas, storas ir nebijančias nei pusnių nei saulės. Pačiu gi viduriu tiesėsi eilė rėminių namelių, dar naujų, čia geltonai, čia baltai ar žaliai nudažytų. Kai anie aviliai buvo tartum rūstūs, susimąstę ar sapnuose pasinėrę, iš šitų tryško giedrumas ir šviesi ramybė. Štai pilkoji bitutė išbėga ant laktos, stabtelia akimirką ir nulekia, kildama į mėlyną dangų pro obelų šakas. Kita, ratuota, su apsinkusiomis kojytėmis gailiai atzvimbia namo, nusileidžia ir kuldena į juodą plyšį. Ir šito jų zvimbimo pilnas oras — jos šauda ir šauda čia į laukus, čia atgal, ir rodosi, lyg erdvė būtų išvartyti skambantys siūlai, kurie zystų ir zvimbtų, lytimi neregimų pirštų.

— Bitė yra Dievo vabalėlis, — galvojo Skaudvilienė, — ir ji miršta lygiai taip, kaip žmogus. Atsimenu, kai buvau dar maža...

Antanas pažvelgė į ją. Taip, ir jinai kadaise buvo tokia jauna ir graži, kaip Valentina.

— ... kai buvau dar maža, pasakojo man amžinatilsį mama (duok jai, Viešpatie, dangaus karalystę!), kad kartą vagys išplėšė bažnyčią, pavogė Švenčiausiąjį ir išbėrė dvaro laukuose, o kieliką, kuris buvo iš aukso, nusinešė. Tada bitutės surinko Ostijas į avilį ir nulipdė iš vaško kieliką ir padėjo ten Dievulį... Ir garbindamos dūzgė šventų giesmių gaida...

— Ir kaip buvo paskui, mama? — nutraukė Izabeliukė.

— O žmonės paskui išgirdo bičių giesmes, suprato, kas atsitiko, ir pasakė klebonui, kuris iš išgaščio net buvo susirgęs. Ir su didele procesija parnešė Švenčiausiąjį į bažnyčią...

Skaudvilis priklausė ir skleidė šiaudinę gūnią avilio užpakaly. Ant laktos išlindo keletas bičių, bet nelėkė į laukus, tik klausėsi ir stebėjo, kas čia bus. Siaudus nužėręs į šalis, ūkininkas dar nelupo avilio, bet pridėjo ausį prie sienos. Tūkstančiai tylių, nesuprantamų ir skardžių balsų ten ošė ir dūzgė. Ir lyg nyku, lyg labai gražu buvo įsiklausius į šitą slaptą, tokį glūdų gaudesį. Valandėlę jam pasivaideno, kad ten triūšia ir zurzia visai naujas, dar mekeno nepaliestas pasaulis, lyg koks senoviškas miestas ar pilis, apie kurias jam tiek kartų buvo pasakojusi Valentina, apie kurias ir jis pats raštuose skaitė. „Dievo vabalėliai, Dievo vabalėliai“, mąstė jis, mąstė su meile ir tarsi gailėjosi, kad nori ten brautis ir suardyti šituos vaškinius miestus, dailiai išvadžiotas gatves. Paskui paėmė kalną, atlankstė vinis ir tyliai lupo. Pro ausis prazyzė pirmas žvalgas. Skaudvilis padūmė avilį ir vėl kopinėjo. Tačiau atskridusi bitė nirtu aplinkui jį. Tada jis tarė:

— Nebūk tokia pikta...

Jis atplėšė avilį ir vėl pasmilkė. Valentina, gindamosi kažką nematomą, nubėgo tolyn ir atsistojo už Antano.

— Tegu tave pirmą nušauja, — truputį apsigandusi juokavo.

— Dulce et decorum est pro patria mori, — pašaipiai tarė jisai.

Iš tolo, atplėštam avily, buvo matyti eilė korių, iš viršaus tamsiai rudų, žemyn vis šviesėjančių, o kairiam šone beveik baltų ir trapių.

— Tame nebus medaus, — sprendė Valentina apie baltuosius korius.

— Už tai kiti net varva, — atsiliepė tėvas.

Bitės lakstė žemai po koriais, bėgo ant laktos ir apdusios laipiojo po šiaudus. Smarkesnės suko aplinkui Skaudvilį, ir viena įsisegė į ranką: jisai ramiai nukratė bitę, kuri mirdama nupuolė į žolę, ištraukė gylį ir pasiėmė ilgą peilį. Atsargiai pjovė korius, dėjo į geldą, tokius sunkius, su nutysusiais aukso voratinkliais iš sužeistų akučių. Tačiau kitos medaus rinkikės supyko ir ėmė zuiti po sodą. Viena prisikabino prie Antano, bet atmušta puolė Valentinai į plaukus ir dūzgė įsipainiojusi.

— Jau, — pasakė ji ir purtė galvą.

— Įgylė? — atsiliepė motina.

— Dar ne, bet tuoj įgils, — iš anksto pasidavė Valentina.

Suėmusi plaukų sruogą, kratė juos ir bandė išvyti įnirtėlę.

— Palaukit, — tarė Antanas.

Nusilaužė pora šakučių, atsisuko į Valentina ir paklausė:

— Kur?

— O štai, ties dešiniu smilkiniu.

Ties dešiniu smilkiniu, — taip, kraujas smarkiau plakė šitoj vos pastebimoj gysloj. Ir jis niekad nebuvo jos taip iš arti matęs. Kokios didelės jos akys! Jis stebėjosi ir suėmė bitę ir traukė ją su plaukais.

— Skauda? — paklausė.

— Ne, tik nesutriuškinkit man bitutės.

— Nebijokit. Bet aplamdyt gerokai ją aplamdysiu. Štai!

Su keletu šviesių plaukų jis iškėlė bitę ir pamėtėjo į krūmus:

— Tegu ji pasilsės.

— Dėkui, — tarė Valentina, — pavojus praėjo.

Tačiau ne visiems. Sulig jos žodžiais sucypė Tarzanas. Jis pasileido iš sodo, kaukė, vaitojo ir aimanavo. Buvo girdėti, kaip graudžiai jis skalijo kieme. Vis šaukdamas jis ritosi aplink pirkia, apibėgo vieną eilę, apibėgo antrą, nusigandęs, nelaimingas, sopulio pilnas.

— Vargšas šunelis, — tarė Skaudvilienė ir su Juozuku traukėsi atbuli nuo avilių.

Izabeliukė šnairavo į medų geldoje ir laižėsi. Kai tėvas jau tupinėjo prie kito avilio ir jos neatsiminė, ji šūktelėjo:

— Tėti, o kur man...

— Teisybė, duktė, teisybė — tau gi seilės baigia varvėti. Eikše.

Ir jis įdėjo korį į dubenį.

— Kad aš bijau, — atsiliepė mergaitė.

— Jei bijai, tai palauksi...

— Aš laukti nenoriu.

— Ak, galiu jau panėšėti.

Ir Skaudvilis žengė į sodą, lydėdamas bičių.

Duktė jį pasitiko, grobė medų ir spruko atgal. Pusiaukelėj staiga stabtelėjo, susiėmė už kaktos, atsisuko į tėvą ir tarė:

— Tai tavo bitės...

— Kas, ar jau pabučiavo? — paklausė Skaudvilis, kopinėdamas avilį.

— Taigi, kad jau, — ji sušliurpsėjo nosiuke.

Tačiau greit suspaudė dubenį, priėjo rami prie sesers ir tarė:

— Ištrauk gylį.

— Skauda? — tarė Valentina.

— Skauda, bet aš nerėksiu, — atkakliai pasakė Izabeliukė. — Tik kakta išsprogs dabar.

— Einam greitai į pirkia, — tarė Skaudvilienė, — aš tau peiliu žaizdą paspaudysiu — netins.

— Ir dar krienais ištrink, mama, — prisidėjo ir Valentina su savo patarimu.

Motina su mažaisiais nuėjo. Dabar jie ten gydysis ir ulios! Sodas buvo prisigėręs dūmų. Bitės šaudė, kaip šaudę, skridamos į žydinčias pievas, į šilus ir saulės nukaitintus šlaitus, kur kvėpėjo čiobrai. O tenai, kažkur krūmuose pasislėpęs, tyliai vaitojo Tarzanas. Ties aviliu priklaupęs, Skaudvilis bumbėjo ir šnekėjosi su savim. Jis gūžtelėjo pečiais ir atsisuko į dukterį.

— Kas yra, tėti?

— Koriai toki keisti, vaikeli. Toki keisti... Lyg nelaimė kokia...

— Ką čia, tėti...

— Ir aš žinau, duktė... Bet vis kažkaip neramu, lyg kokia išiktis tavęs lauktų... Na, nesikandžiokit, bitelės, nesikandžiokit, kam pyktis!

Ir jis vėl riekė korius.

Per medžius nupūtė vėjas. Lyg kas būtų bėgęs viršūnėmis — jos sušnero, sušvokštė, lapai sumirgėjo spinduliuos ir vėl tilo. Kregždės gaudėsi ore, retkarčiais klykteldamos ir sprukdamos toli, toli į gedrų dangų ir į tą baltą aukštumų keliauninką debesėlį, kuris prisibijodamas plaukė, nes buvo pirmutinis visoje erdvėje, paskui lydėdamas trejeto kamuolaičių, garbiniuotų lyg ėriukai.

Antanas nusigrėžė į Valentina. Jinai stebėjo tą debesį. Bet ko ji taip žiūri, ko ji taip susigalvojus!

Jisai tarė:

— Valiute...

Susimąščiusiam jos veide prabėgo šypsniš, tačiau jis neišblaškė ano susitelkimo.

— Ką ? — tarė jinai.

O jis nežinojo, ką sakyti. Valandėlę laukė sumišęs, norėjo tarti, klausti ko, bet nesuvokė — ko gi pagaliau klausti! Jis tik troško suardyti tą vidudienio rimtį, pilną bičių zyzimo ir varnėno švilpiniavimų.

— Koks debesis! — pagaliau tarė jis, kad ką pasakytų.

— O gal mes eisim į pirkia? — kalbėjo Valentina.

— Luktelk, duktė, — šūktelėjo Skaudvilis, — jau baigiu...

Jis uždarė avilį, sulygino šiaudus ir apjuosė viela. Įsirėžęs ėjo su gelda. Medų pastatė seklyčioje ant grindų — ten jau puotavo Izabeliukė su broliu. Juodu buvo jau pilni saldumo, dabar jieškojo ir rinko bičių duoną, kramtė ją su koriais ir, iščiulpę rūkštį, spjaudė vašką į lėkštę. Atsirado ir daugiau smaguriautojų — iš kluono, miegojęs apypietės, atėjo vyriausias Skaudvilių sūnus Petras,

užkirtusiomis dar akimis ir su keliais dobilo lapais ant nugaros. Ir Magdė sukosi seklyčioje, stumdžiodama kėdes, ir piemenukas Jokūbas iš priemenės kyščiojo galvą į kambarį.

Grįžo Skaudvilienė su kreitele agurkų.

— Kad šveisim, tai šveisim, — tarė Petras.

Kelios smilios bitės įskrido pro langą ir suko aplink geldą.

— Kvailiukės, ko gi čia lendat, — barė Skaudvilis, — matote, kad jau pora prigėrė.

Meduje mirko kelios negyvos bitės — rado jos mirtį savo suneštam, iš tiekos žiedų kantriai surankiotam derliuj.

— Dabar visus prašom prie stalo, — ragino Skaudvilienė ir riekė duoną.

Tačiau ne visi ėjo. Jokūbas, nučiupęs korį, išpleškėjo rėkdamas į kiemą ir ten, pasisėmęs iš šulinio vandens, ėmė skonėtis. Magdė su pilna lėkšte nuniro kažkur į pašalį — buvo girdėti, kaip ji gardžiai čepsėjo ar virtuvėje ar priemenėje. Tas jos garsus valgymas, tur būt, prišaukė Tarzaną; iškankintas, su nuleipusia ausim jis užkėlė pirmutines kojas ant slenksčio.

Ir prasidėjo vaišės. Antanas pasikabino tiršto medaus ir rijo. Ir nenurijo — gerklę jam užgniaužė, pritrūko kvapo, akyse gi ištryško ašaros. Atrodė, kad ims ir uždus. Nejučiomis žvilgterėjo, ar kas nestebi: Valentina nusijuokė ir pripylė vandens stiklą.

— Kai kas mėgsta užsigerti, — tarė ji.

— Dėkui, — pasakė jis ir sunkiai nurijo pirmą, kąsnį, galvodamas: — Būčiau dar užspringęs, kad ko gero.

Ne, toliau medus nekliuvinėjo gerklėje.

— Mes dabar kaip meškinai, iškopinėję bites, — juokėsi Skaudvilis.

— Štai ir aš esu meškutė, — atsiliepė Valentina.

— Ir aš noriu, — trukčiojo už sijono motiną Juozukas.

— Ko nori?

— Meškutės.

Visi juokėsi, o vaikas žiūrėjo ir nesuprato, kas čia atsitiko. Jis pasitrynė nosį meduotu delnu, nuėjęs atsisėdo pas Tarzaną ir apsikabino jį.

— Rytoj būtų gerai nusiųsti lauktuvių seseriai Gertrūdai, — galvojo Skaudvilienė.

— Rytoj? — tarė jos vyras. — Turėsime daug darbo — visas dobilų sklėpas jau bus išdžiūvęs.

— Valiutė gi tokia čia grėbikė.

— Mama! — užsigynė duktė.

— Vistiek bus laiko nusiirti.

Atėjus gale stalo atsistojo Izabeliukė. Ji žiūrėjo į valgančius, galvojo ir pagaliau nusprendė:

— Antanas gali palydėti, jei tau vienai nepatinka.

Ir apsisukus ji grįžo prie lango, motinos barama.

Vaikinas visas suliepsnojo ir užsigulė ant savo medaus, šaukštu skirdamas vaško gabalėlius.

— Ponas ir taip turi daug darbo, — kalbėjo Skaudvilienė. — Ak, nežinau, kas iš tos mano Izabelės išeis.

Ji baigė valgyti ir kalbėjo:

— Reikia jau ir apie darbą pagalvoti... Petrai, pasakyk, tegu. Jokūbas jau gena... Ir pačiam laikas... O aš tuo tarpu surišiu seneliui lauktuvių. Valiutei jis toks geras... Ką, dukrele, nuplauksi rytoj?...

— Galiu.

— Bet jei viena nenori...

— Dėdiene, aš laiko turėčiau, — tarė Antanas.

Ir nepasijuto, kai jį prakaitas išpylė. Ir kai jis ėjo namo ir Valentina jam panešėjo ryšulėlį, jis paklausė:

— Ar jūsų mama turi seserį kur nors netoli?

— Ten — puseserė.

Valentina parodė pro medžius stūkstantį bokštą.

— Gi ten vienuolynas.

— Uždarysim jus ten... Na, bet daugiau nelydžiu. Ir tėtis laukia gale sodo.

Iš tikrųjų — ko jisai ten žiūri į juodu, tasai Skaudvilis, žiūri atsidėjęs ir tarsi susirūpinęs.

Paėmęs ašotį su medum, Antanas pajuto šiltą vietą, kur Valentinos buvo laikyta. Stipriai apgniaužė jis ties tuo daiktu raikštį ir eidamas laukais, tarp rugių ir linų, mąstė, kad šita šiluma teka į jį ir sklaidosi jam po kraują.

AUKŠTASIS BOKŠTAS

VIII

Kur baltos statulos
Ir tamsiai žalios nišos,
Ten vieną vasarą
Likimai mūsų rišos.
Salomėja Nėris

VALENTINA įdavė pintinę ir pati išoko į valtį, kuri susvyravo tarp lendrių. Nubudę drugiai sučeženo ir lėkė ilsėtis toliau nuo plaukiančių. Geisaties ežero krantai buvo ramūs, medžiai iš lėto suposi ir atsispindėjo vandeny drauge su trobomis, su girių viršūnėmis ir vienuolyno bokštu. Anoj pusėj važiavo žmonės — ir arkliai ir ratai buvo maži, juokingi... Kažkur švendruose slypėdami vaikai gaudė žuvis. Jų kalbos buvo girdėti aiškiai ir toli. „Aš vakar sumeškeriojau svarinę lydeką“, sakė vienas. Ir buvo taip, lyg kas šalia šnekėtų. Jokūbas, įsibridęs aukščiau kelių, sekė plūdę. Tarpais iš aplinkinių krūmokšnių, iš meldų pakildavo būrys paukščių. Vieni jų skrido tiesiai į viršų, kiti skliautė, kaip strėlės, pavandeniu. Kregždės, lyg pamėtėti akmenukai, taškė krūtinėmis vandenį ir, gerai pataikiusios, džiaugsmingai klykė ir šoko nuo mažos vilnies aukštyn.

Laivē išsinėrė iš retų švendrų, už kurių buvo įbestos kartys: šen ir ten žvejai buvo suleidę tinklus. Yrėsi pro tą pačią pakriaušę, kur andai siautėjo vėžių rinkikai. Buvo tai status šlaitas. Viršuj augo pušys; tarpais jų šaknys karojo nubyrėjusiam, it išgraužtam šlaite. Buvo ten matyti lyg lapės urvų ar vaikų išraustų duobių, kurių juodos akys žiūrėjo į nuolat tekšlenančias bangas. Ir rodėsi, kad sunkus nukarusios žemės luitas nusvirs, pušis susiūbuos, nulenkės žalią viršūnę ir iš lėto nugrius į ežerą, ten žemai atsiguls vandeny, o tarp jos šakų plaukios žuvys ir rėplios vėžiai.

— Aš jus paliksiu vienuolyne, — nusijuokė Antanas.

Jis buvo nusimetęs švarką, pasiraitojęs marškinių rankoves ir atlapa krūtine. Užgulęs ant irklų, kapojo vandenį, o Valentina sėdėjo priešais jį, saugojo pintinę su medum ir žiūrėjo į tėviškės lygumas, į kluoną, palinkusį prie ežero, į raudoną pirkios stogą ir į kaimynų trobas, gulinčias medžių tankmėje.

— Tai dar pamatysim, katras liksim, — tarė ji.

— Gi esat mano valioj — bene šoksit į vandenį, jei vienas atgal išplauksiu.

— Oho, atsirado barzdotas vyras — vyras iš jūrų.

— Panele Valentina, ir dainos nieko nepadės. Teisybė, galėsit giedoti už mūrų — tokį balsą turit.

Jinai apsiniaukė. Antanas susirūpinęs galvojo, ar nebus jos įžeidęs.

— Pykstat?

— Kas? Ar aš! Kas jums į galvą atėjo? Aš tik atsiminiau eketes...

— Eketes vidury vasaros!

— Ir čia būva žiemų. Klausykit...

Kai ji pasakodavo, visados pradėdavo tuo pačiu „klausykit“: už tai Antanas ją kartą pašiepė. Ji atsikirdama sugavo jo kartojamą „ar suprantat“ — tačiau vienas antro nepataisė.

— Klausykit, — tarė ji, kulnėmis suspausdama pintinę ir taisydamosi plaukus, — aš tada buvau jaunesnė... Buvo gili žiema, medžiai pokšėjo, bet ežeras dar neužsnigtas. Dieve tu mano, kaip čia smagu, kada yra ledo! Iš namų ligi vienuolyno pačiūžomis... Arba ligi Gervių salos... Matote, anakur... Čiuožiū taip kartą, vėjas švilpia pro ausis. Temo, pirmos žvaigždės sužibo danguje. Ir taip gera, taip gera, Dieve tu mano... Šitai po pat kojomis — juoda skylė... Ką ten galvosi. Tik pamačiau, kad švystelėjau, nesiekdama ledo — ir jau kitoj eketės pusėj. Čia jų keletą žvejai buvo iškirtę. Vos nenumarmėjau gilyn... Kai atsimenu, visados man esti nyku... Iš tikrųjų, gal ir geriau būtų buvę: žmogus nieko čia neužgyveni. Juk tai nulis ir baisiausias skurdas. Tik išėikvoji pinigus, kuriuos Dievas tau mažam davė, ir grįžti tuščias. Tikra mizerija aš!

— Valentina, kas jums šiandie! — atsiliepė jįsai.

Ir buvo graudu.

— Juk yra dalykų, kurie šio to verti, — jis kalbėjo: — ryšiai su žmonėmis, su savo žeme, arba atskiri pamėgimai — kad ir muzika...

— Sakot, — muzika. Bet jums, rodos, arčiau prie širdies kitoks menas.

— Taip, bet niekur neradau tokio artimo žmogaus, kurį taip akiai branginčiau, kaip muzikoj.

— Ir kas jis?

— Beethovenas. Dievas-žmogus!

Ir Antanas nuleido irklus. Laivė bėgo nevaroma. Valentina tylėdama linktelėjo galvą bendram sutarime, jos lūpos sukrutėjo: matyt, bandė ką sakyti, bet susilaikė, nuleido pirštus į vandenį ir lyg bijodama tarti didį vardą.

Kai jau laivė buvo bestojanti, jinai prabilo:

— Susikeiskim vietom.

— Ką jūs...

— E, aš pratus. Pirmiau jūs lipkite pas mane — negalima taip lauktuvių palikti, dar išsilies.

Valtis siūbavo. Valentina atsirėmė į jo petį ir nuėjus atsisėdo prie irklų.

Ji tarė:

— Dabar plauksim, kaip narai.

— Tik nesumuškit mano rekordo. Tačiau. ką gi moteris gali!

— Pamatysim.

Ji giliai įkišo irklą ir pasuko laivę tiesiai į bokštą. Paskui palinko pirmyn, jos pečiai išsišovė, o tarp kaklo ir krūtinės įsirėžė įdubimas. Valtis iš pradžių dar kypuliavo, bet po kelių smūgių išsitiesė ir plaukė lengva ir greita, pjaustydama mažytes ežero vilnis. Iš abiejų šonų nusidriekė dvi vandeninės briaunos, žalios ir pasipuošusios sproginėjančiais burbuliukais. Užpakaly gi išsirausė ilga vaga. Lygi ir žvilganti, ji atrodė tiršta, lyg alyvos nulieta, ir nyko ji ten tolumoje, apsemta smulkių bangų. Antanas žiūrėjo į nurudusias Valentinos rankas, stipriai laikančias irklus ir nardančias tai pirmyn, tai vėl atgal, žiūrėjo į išsitempusius, baltus krumplius ir į kojas, atkištas priešais ir apautas škerpetkomis, kurios viršų buvo susiraičiusios.

— Lekiam it kregždės. Aš jau pasiduodu, — tarė jis.

Valentina tik pažvelgė: tai tau juoktis, sakė pašaipios jos akys. Jos skruostai buvo sukaitę.

Po valandėlės sulėtino ji valtį ir paklausė:

— Ar jūs esat buvę pas marias?

Antanas tarė sau: „Jinai, tur būt, nori mane paspėsti kalboje. Ką ji mano?? Aha, dėl to ką pas senelį sakiau!“ Ir prabilo:

— Pernai senelis ten vasarojo.

— Kaip atrodo?

— Daug vandens, ir tiek. Iš pradžių apvilia — reikia su jomis susibičiuliauti, įeiti į jų paslaptis ir užsispyrimus: lygiai kaip moteris.

Valentina švilptelėjo.

Antanas ironiškai tęsė:

— Tik jūra apvilia iš pradžių, o moteris — pabaigoje.

— Oho, žinovas!

Ir ji nepatikimai atkišo lūpas, šitas jaunas ir žydinčias lūpas.

— Beje, — ūmai nusuko ji kalbą, — pas jus buvo panelė Bronė?

— Taip! Ir aš baisiai patenkintas. Tegu Viešpats pasigaili manęs! Ir jinai paliko man sąsiuvinį — „Širdies kančios“ stovi ten parašyta.

— Skaitėt?

— Kur iškęsi O, ten aistros, kraujas nerimstantis, dūsavimai ir ilgesio naktys. Be to, ji prašė išbraukti silpnąsias vietas.

— Pasitarnavot?...

— Taip, perbraukiau nuo pirmos raidės ligi paskutinės.

— Koks žiaurus!... Ir ką ji?

— Pasakė ačiū.

— Bet ji nieko sau mergaitė. Vertėtų apsisukti, ponas Antanai.

— Dėkoju. Bet man dešimt jų nereikia.

— Jau pakliuvot kuriai nors į rankas?

— Ne.

— Tada aš nieko nesuprantu...

— Čia nėra ko suprasti: reikia tik žiūrėti tiesiai.

— Tiesiai prieš save matot bokštą.

— Valentina!

— Jūs kad ir šaukiat, bet nespardykite pintinės. Kai išversit medų, ką aš sakysiu seseriai

Gertrūdai?

— Jei paliesiu medų, ežero vanduo bus saldus, ir mudu gersim, kaip tas pasakos mulkis: jis iš vienos bitės pririnko devynis stirnų kailius medaus. Beje, ar dažnai matotės su seseria Gertrūda — juk giminės!

— Taip, ji man labai, labai gera.

— Dar pavilios.

— Dievas žino, kas iš manęs bus. Kai kada taip sunku...

— Valiute, visiems gi tas pat. Pavyzdžiui, ko aš galiu besitikėti — nebent skatikinės tarnybos ir lankstymosi prieš kokį ministerijos asilą... Graži mūsų kartos dalia... Ne, bet vistiek nenusimenu: kada nors aš būsiu viršuj.

Ir griežtai jis įsikabino į briauną.

Ji paerzino:

— Nebent vienuolyno viršininku.

Antanas pasipūtė.

— Ne, to jau neatsitiks.

— Ir kodėl?

— Kodėl? Hm, kodėl?.. Nepatinka, ir tiek. Aš noriu gyventi.

— Visokių esama gyvenimų.

— Jei norit — aš nemoku klausyti. Paskui, paskui... Ir kolei pasaulyje yra tokių, dailių... Aš išgriaučiau ir devynis mūrus...

— Juokus varinėjat.

— Norit, kad rimtai kalbėčiau. Man rodos, kad mūsų vienuolynai prasilenkia su savo pašaukimu: vietoj individualios nuosavybės jie pastatė kolektyvų turtą. Šito dalyko aš nesuprantu — jeigu būti vienuoliu, tai tik tokiu, kaip šv. Pranciškus Asižietis. Visi tavo ištekliai: kelionės lazda, virvė ant strėnų, išmaldoj gauta duonos pluta ir Dievo artybė. Ir Dievo žodis visiems, visiems. Tada ir žuvys klausosi, iškišę galvas iš vandens.

— O gal pamėgintumėt dabar?

— Valiute, aš rimtai šneku.

— Gerai, tik jau nepykit. Beje, ką norėjau pasakyti? Aha, atsimenu. Jūs pamirštat, kad yra visokių vienuolynų: vieni to siekia, kiti ano dalyko. Ir įvairiais keliais.

— Aš ir pasakiau, ką manau apie tuos visokius. Šiaip ar taip, jeigu man reiktų ten stoti, — nuo ko saugok, Viešpatie, — pasirinkčiau vienišą ir skurdų, kalnuose kur apsnigtą... O jus priglauštų sesuo Gertrūda.

Tai jis pasakė liūdnai.

— Ne, aš dabar niekam netikus, tarė ji ir valtį pasuko į vandens taką tarp tankių meldų.

Buvo jau atvažiavę. Valentina prisiryė prie kranto ir išlipo ant drėgno smėlio, kur įsimynė jos pėdos — nejučiomis siurbėsi į jas vanduo. Abu ištraukė valtį ir lipo lėkštu, puriu šlaitu, nubertu akmenukų, varliakiautų ir sudžiūvusių švendrų. Juodu priėjo pirmas pušaites, mažas, su skurdžiais spygliais. Nuo smėlio ir pušų kvapo buvo šilta, aitru ir krūtinėi skanu.

— Žiūrėkit, — tarė Valentina.

Jis atsisuko: anoj pusėj ežero Skaudvilių vežė dobilus. Ir žmonės, ir arkliai, ir vežimas buvo toki tolimi. Viršum metamos kupetaitės atrodė it koki svaidomi trupiniai: jie lekiojo greitai nuo žemės į Magdės glėbį ir klusniai gulė vienas šalia kito.

— Rodykit kelią, — pasakė Antanas. — aš čia nieko nežinau.

— Klausau.

Rado provėžas. Jos smėlyje buvo nežymios, bet toliau pušyne giliai buvo išraikę taką. Medžiai didėjo, giria buvo tanki ir jauki, pilna šviesių kamienų. Aukštai iškeltos viršūnės sūpavosi ir ošė. Šen ten pro žalius lapus bailiai šypojos žemuogės: žiūrėjo į žmones, į medžių šakas ir aukštą dangų tokios smulktės ir trapios ir lyg stebėjosi šituo dideliu, žaliu ir mėlynu pasauliu.

— Už šito pasisukimo bus matyti bokštas, — parodė Valentina.

Ji ėjo priešais ir taikėsi užminti ant žagarų, kurie traškėjo po jos pėda.

Tarsi pušims ant šakų pastatytas, kilo baltas mūras. Rodėsi, kad jis nesiekia žemės, laikosi ore, pakibęs ant daugybės šakų ir šakelių, ant tų visų aštrių spyglių ir žalsvų metūgių. Buvo kaip ir pusiau nugrimzdes, nes kyšojo tamsus langų stiklai, kuriuose tarpais sužėruodavo ir drebindavo kaitrus spindulys. Atsimušę šešėliai slinko aukštyn skliautais, it lengvi pieštuko brūkštelėjimai, ir baigėsi dviem bokšteliais — tarp šviesių kolonų tuose bokšteliuose buvo matyti nedidelio varpo siluetas. Juodu buvo sargai tam aukštam, taip ramiai ir galingai besistiebiančiam kupolui. Sunkus,

didžiulis, bet drauge ir lieknas jis buvo prasišovęs toli pro visas viršūnes, išviešpatavęs ant visų medžių, romiai įsistebėjęs į rugių vilnijimą girių lygumose ir ežero mirguliuojančias bangas.

Kelias vėl pasisuko. Valandėlę juodu ėjo tylėdamu, kol Valentina sustojo ir pasakė:

— Štai.

Jis ir pats matė. Priešais takas vedė ligi pat bažnyčios durų. Tarp žalių pušyno sienų bažnyčia stovėjo šviesi ir aukšta, pilna giedrumo ir tokia darni. Ją stebint rodėsi, kad ji neregėjo žiemos audrų nė rudens niūrių dienų, kad jos nepaliete laiko nė žemės skaudžios atmainos. Ir drauge buvo keista, kad, tokia daili, jinai čia glūdėjo vieniša, su keletu prisiglaudusių namų, tokių pat baltų, vienu viena tarp amžino girių gaudimo, tarsi užmiršta žmonių, įsiklausiusi į paukščių giesmes ir savo viršūnę glaudžianti nakčia į dangaus žvaigždes, kurių kalbą ji supranta. Ir dabar artinantis į ją buvo nedrašu, varžė ji Antaną savo nuošalumu, savo tylą ir tuo linijų bei skliautų žaismingu paprastumu. Jis pažvelgė į Valentina: ir ji buvo tyli, susimąsčiusi, tarsi ten traukiama ir prieštaraujama.

Be žodžio juodu nuėjo likusį kelią, ir Valentina paskambino prie vartų. Antanas laukė, kol pro langelį pasirodys rimtas, pasninko išsvargintas ir raukšlėtas veidas: trakstelėjo sklendė, sugirgždėjo gegnės — jaunos, kūdikiškos akys pasižiūrėjo į Valentina ir nusišypsojo. Lyg kieno ranka būtų loštelėjęs jį atgalios, — nustebo, apsidairė, pats nežinojo ko nesuprasdamas, lyg ką sau priešinga išvydęs.

Vartininkė ir Valentina pasižinojo.

— Sveikos, — tarė vienuolė. — Aš tuojau.

Ji atidarė duris ir įleido į priėngį.

— Mes seseriai Gertrūdai lauktuvių...

— Pasilsėkite valandėlę: aš ją pašauksiu... Turėkit kantrybės — gerai nežinau, kur ją dar rasiu.

— O, nieko, — atsakė Valentina. — Mes tuo tarpu apsižvalgysim.

Juodu vartė svečių knygą. Apveizdos akis iš lubų švietė juodviem ilgais savo spinduliais. Pro langą buvo matyti rožių krūmai — tokių raudonų gėlių Antanas dar nebuvo regėjęs. Nesulaukdamį juodu išėjo laukan, į senus kapus — kadaise čia būta vyrų vienuolyno. Apie tai sakė frateriai Urbonas, Eleuterėjus, Silverijus ir kiti seni, nudilę vardai. Jis įsikaitė į didelį akmenį, pilną lotyniškų žodžių. „Hic jacet... Convertite anima mea in requiem tuam“.

— Valiute, čia palaidotas...

Jis nebaigė savo žodžių ir dairėsi aplinkui: josios nebuvo. Augo čia krūmai, žėlė žolė, bet josios nebuvo matyti. Ne, jos nėra nei sode nei priėngy.

Neišmanydamas ką daryti, valandėlę luktelėjo — gal kur tyčia pasislėpė. Nieko neišvydęs, pasuko į praviras bažnyčios duris, žiūrėjo linksmų, krykštujančių angelų aplink altorius, sekė mėlynus, žalius ir geltonus šviesos ruožus vitražuose. Tenai, raudonam stikle, žibėjo, mirkčiojo lemputė.

Staiga sustojo: už pilioriaus klūpojo Valentina.

Sumišęs traukėsi atgal. Tyliai, tyliai, bijodamas, kad jinai neišgirstų, grįžo prie durų ir atsisėdo ant aukštų laiptų. Jam rodėsi, tarsi vos nepadarė kažko šventvagiško, kad vos neįsibrovė į svetimą sielą ir nesuardė to, ką ji gal su dideliu rūpesčiu buvo sutelkusi ir viena sau išlaikiusi — tą truputį ramybės, taikos su savim, tos paguodos, kuri tik vienatvėj tave kartais aplanko: mažas pūstelėjimas, ir ji nuskrenda ir jau negrižta. Jis sėdėjo ir laukė jos, akis įsmeigęs į didelius akmenis po savo kojų. Taip, jinai išeis pro šitas duris, jis išgirs jos žingsnius, ir ji nustebs, išvydus jį... Ir jis laukė.

Štai girdėti kalbant. Jis pakėlė akis. Kaip, kada jos išėita, ar ji kitas duris rado: takeliu šnekėdamosi ėjo Valentina ir jau senyva vienuolė. Bus tai sesuo Gertrūda, — pamanė jis.

Valentina jį pastebėjo, linksmai numojo ranka, ir juodvi artinosi prie jo: viena liekna ir jaunumo pilna, su lengvu vėjeliu plaukuose, antroji — juodu rūbu plačiai iširėmusi į žemę, su daugeliu metų skruostuose.

Tada jisai pakilo, nusileido laiptais ir ėjo pasitikti judviejų.

IX

MARGAS RASTAS

Esu laimingas, kad neturėjau
progos Jums išsiųsti laiško,
kurį parašiau.

John Keats

„Senas mano vilke,

Atsiskiriant gyreisi, kad jau baigi galąsti savo trisdešimt antrąjį dantį į trisdešimt antrąją Gabrielę ar Viktoriją — pamiršau, kaip ji ten vadinasi. Linkiu tau daug laimės, ypač gi kad esi pusbrolis, mane supažindinęs su pasaulio gudrybėmis — kaip kaklaraištį nešioti, kaip orientotis politikoj ir kokia moteriška žvaigždė Jūsų aviacijos padangėje ima žibėti. Taip, Tu vienas jas lesei, tas žvaigždes, kaip anas pasakos gaidys, ir man Tavęs truputį gaila: Tu jau esi beveik perkeliavęs žemės išmintį ir su nusivylimu dairaisi murmeldamas: „Vanitas, vanitas"... Bet aš Tave truputį myliu. Nepyk, aš Tave myliu visai ne dėl Tavo sielos — niekad negalvojau, kad Tu ją turėtum. Tu man atrodai, lyg būtum be sielos. Dievas Tau ją pamiršo įdėti, ir Tu pamiršai Dievą — ėmei ir pamiršai. Myliu už taip gražiai aptemptas kelnes, už tą šmaikščią lendraitę, kuria smagu tekštelti per aulus, už tuosius ūsiukus à la Anthony Eden, už visa tai, ką Tu man davei suprasti apie pasaulio, daiktų ir žmonių išorę.

Ir štai skubu paskelbti Tau savo įspūdžius: esu savo pavasaryje. Aš žydžiu. Man taip gera, kad grįždamas nuo kelio nurenku bites, kai jos pailsusios vakare nukrenta: bijau, kad jų nesuvažinėtu ar genamos karvės nesumindžiotų. Man viskas dabar kitaip: ir saulė, ir žvaigždės (tikros, astronominės žvaigždės!), ir Vincukas, ir senelis — aš visus juos noriu išbučiuoti. Bet dar mieliau šitą auką atiduočiau vienai... Ne, apie ją negaliu juokų kalbėti. Ji mano pirmoji, mano gražiausioji, mano vienintelė. Kai ją pamatau vieškely, aš netenku drašos. O lėtumas yra nuodėmė prieš meilę — tai ne mano, bet vieno išminčiaus žodžiai. Beje, Tu neši vertas, kad Tau apie ją kalbėčiau. Ir bijau, kad manęs nepasitiktum su visais savo ironijos ištekliais. Aš Tau papasakosiu kuklesnius dalykus, apie senelį, apie naujus pažįstamus, apie ežerą ir viena sodybą prie vandens...

Mano vaike, senelis džiaugiasi Tavim ir aną dieną minėjo Tavo dangiškus pasisekimus. Jis buvo tada neapsakomai patenkintas Tavo apsilankymu, ir nūn dirba jis kaip skruzdėlė. Kartais šlubuojanti susitinku jį pušyne. Lyg žuvis prasižiojęs, geria jis aitrų, sausą kvėpėjimą: „Visiems metams turiu prisikvėpuoti", sako jis ir tuoj ima šnekėti apie tos ar anos klebonijos archyvą, apie senoviškus pastatus, apie bičių ūkį ir vėbrų kolonijas prieš keturis šimtus metų. Kartais jį apima neapsakomas teisybės troškimas, kad ima griaudėti, kaip vikriausias pamokslininkas. Tada aš nežinau, ar jis mane bara, ar moko, ar myli. Dar vakar jis mane graudeno, tarsi aš būčiau tironas su geležiniu batu ant prislėgtųjų nugaros: „Mano sūnau, — jis kalbėjo, — štai ateina visokių pranašų ir skelbia savo tiesas ir įstatymus. Bet žinok, kad viena tėra tiesa ir vienas įstatymas: laisvas žmogus laisvoje tautoje. Jeigu valstybė nebus sudėta iš laisvų ir stiprių asmenybių, jeigu tauta bus vedama, kaip aklų žiurkių kaiminė, — be savo žodžio, be savo ištarmės ir valios, suvaržyta iš visų pusių lankais — tada jinai subyrės, bus bedvasė ir liūdna. Ir ją išvaduos tik amžini dorovės ir laisvės dėsniai, kurie niekad negęsta, nors kupromis apaugę nykštukai juos badytų pirštais ir tyčiotūsi". Aš išklausiau su nusidėjėlio mina ir savo sieloj žadėjau pasitaisyti, jeigu esu nusikaltęs. Rimtai kalbant, senelis sako tiesą: kiekvienas pilietis, o ne vien kuris paskiras žmogus, turėtų jausti atsakomybę už visą tautą ir valstybę ir elgtis taip, lyg jo rankose būtų visa valdžia. Tik, susimildamas, nesišiaušk: aš visai neketinu iš Tavęs paveržti visos galybės, kurią Tu savo dešinėje laikai. Ir tokiems grobuoniškiems planams aš nėsu visai nusiteikęs. Šiandie man užtenka eglės palangėj, volungės, jovare pranašaujančios lietu, muzikos...

Ehe! Klebonas Motiejus tikrai keistas žmogus. Jis vaikščioja taip susiveržęs juosta, kad užpakaly klostės atsikiša, lyg būtų krakmolytos. Ir visados jis susirūpinęs, bailiai dairosi ir pilnas nepaprastų regėjimų. Vieną pusę savo sielos jis yra skyręs dangaus karalystei, brevijoriui ir parapijai, o antrą — vargonams. Aš muzikoj esu be kojų ir be rankų, tačiau ji mane tiesiog mušte užmuša. Ir kaip buvau nustebeš, kai klebonas mums aną dieną sugrojo Bachą, Francką ir dar kažką. Grojo jisai dailiai — kaip cherubinas, kaip Šv. Cecilija! Vėliau man Valentina pasakė, kad kunigas Motiejus buvo studijavęs Varšuvoj ir Leipcige muziką, bet dėl silpnos sveikatos jau dvidešimt metai užsidarė šiam miestely, kur pušys, eglės, ežeras jį laiko gyvą ir leidžia jam stypčioti, kaip žiogui, savo sode, šventoriuje ar klebonijoje. Jis ir Valentina krikštijo — štai kodėl aš į jį žiūriu, kaip į retą, privilegijų pilną vyrą. Įsivaizduok, klebonas matė ją mažytę, baltam priegalvėly su mėlynu kaspinu. Bet akis — akis jau ir tada jinai turėjo mėlynas ir nuostabiai dideles. Kai aš matau kleboną einant vieną mieste ar važiuojant pas ligonį, jis man atrodo toks nesavas šitoj parapijoj, tarp šitų ūkininkų, tarp šilų ir medžių. Aš pastebėjau, kad žmonės, kurie negali bent iš dalies eiti likimo jiems skirtu keliu, ir fiziškai atrodo ypatingi, keisti, lyg juos nuolat graužtų ir kankintų neregimas skausmas, kuris ilgainiui atsimuša jų bruožuose. Ir klebonas Motiejus, taip man rodos, vaikščioja Kirbynėj lyg tremtinys, nesijaučia savo vietoj, gal kankinasi ir gailisi. Ir dvidešimt metų — dvidešimt metų jis taip jau eina per pasaulį, niekeno nesuprantamas — kam čia labai rūpi jo vargonai, jo muzika. Dėl to jis darosi lyg

ir bailus — nenori, kad keno grubūs pirštai šurpiai paklebentų į užsidariusią jo sielą, kurioje jis visas, su kūnu ir dvasia, susitraukia, nelyginant ežys į savo spyglius. Taip mano Valentina, taip ir aš pats galvoju. Kai jis pamato Valentina, tuoj nudžiunga, trinasi rankas, dar išūliau glostosi savo pliką viršugalvį. Valentina čia visi myli, ir aš pavydžiu, net ir žvejui Kostui pavydžiu...

O labiausiai man nepatinka inžinierius Modestas Būdžiūnas. Kai jis su savo motociklu birbia per Kirbynę, tai nori, kad juo stebėtusi ne tik visos Sorės ir Rebekos, bet ir ožkos su žvirbliais bei kuosomis. Susitikę mudu esam tobuliausio mandagumo pavyzdžiai. Ką ten Tavo pentinų cinksėjimas prieš mudviejų gestus ir žodžius! Ir pikčiausia, kad jis pažįstamas su Valentina, ir aš nepajėgiu suvokti juodviejų padėties — ir savo padėties. Atrodo, kad Valentina su juo nuo seniau bičiuliuojas, be to, jis su jos tėvais gerai sutaria. Jis su ja kalbasi, lyg po vienu stogu būtų augę ir su tuo pačiu šaukštu valgę. Žinoma, jis čia išlaiko viršenybę, žiūri į ją, kaip į mažą vaiką, kuris turi jo klausyti ir stebėtis jo išmintim.

Betgi jis turėtų suprasti, kad Valentina kasdien stiebiasi aukštyn į dangų — tokios lieknos, tokios dailios Tu, senas vilke, tikrai nebūsi matęs. Kiekvienas jos žingsnis — ištisa muzika!...

Taigi, aš tau noriu pasakyti, kad ir aš su Valentina randu šneką ir, be to, nežiūriu į ją taip, lyg stovėčiau Šatrijos kalno viršūnėj, o ji ten būtų kažkur klonų... Bent ligi šiolei ji man tarė kuklius, kasdieniškus žodžius, gerus ir paprastus žodžius, kurie jos lūpose atgyja, gauna nepaprastą skaidrumą ir žavesį. Vos ji ištaria „ežeras“, tuoj man pasivaidena visos Geisaties valtys, visi venteriai ir tinklai dugne, visos eketės žiemą ir visos lydekos su savo pelekais, su aštriomis žiotimis ir tamsiomis nugaromis... Aš tapau be galo budrus. Esu kaip lapė, bėganti trake. Ir kartais man rodos, lyg jos balse, jos žodžiuose pastebėčiau abejojimą, nepasiryžimą, baimę daryti ar nedaryti. Ji, vargšė paukštelė, man kalba taip, lyg ateitis prieš ją būtų apniaukta, lyg ji nežinotų kur dingti. Tie „aš niekam netikus“ mane smarkiai nupurto ir graudina. Aš tada jaučiu gailestį, aš nežinau nei ką tarti nei ką beveikti. O tuo tarpu Bronė Šveliūtė man švokščia: „Valentina tokia apsisprendusi“. Aš nežinau, kaip gyvenime galima apsispręsti. Kartą apsisprendęs — žmogus jau palaidotas. Tokiam klebonas Motiejus gali ant grabo numesti pirmą grumstą. Tikras gyvenimas yra tada, kai tau visi uostai atviri, kai nežinai, kur nakvosi, nors kelionės galas aiškus, pragariškai aiškus: visi prie vienu vartų atsidersim. Bet kelionėje duokim sau truputį laisvės ir netikėtumo. Nepasenkim, sulaukę dvidešimties metų. Kiti ir gimsta jau su Lozorius inkapėmis — į gyvenimą išeina dvokdami lavonu. Aš skelbiu nuotyki, kelią pilną vingių, pilną netikėtų, iš anksto neapskaitytų grožybių. Kaip malonu rasti, ko nėsi savo plane numatęs. Ar aš prieš metus žinojau, kad susitiksiu Valentina, kad iš galvos eisiu dėl jos pakeltų antakių, dėl josios smakro linijos, dėl jos krūtinės kilnojimosi — plaka, plaka ten neapsakomai gera širdis. Aš taip norėčiau išgirsti jos tvinksėjimą. Dieve tu mano!.. Ir ko Valentina anądien taip meldėsi vienuolyne — kokios paguodos, kokio sprendimo, kokio Dievo jai reikia? Ji taip gera, palyginus su manim, ji tokia gera, kad nesuprantu, kam jai dar maldos ir budėjimas savo sieloj?... O Valentina! Valentina! Ne malda, o tik vieną žodį, mažą, nedrąsų žodį aš norėčiau tau sukuždėti...

Mielas Kazy! Aš ją pažįstu neseniai, bet myliu nuo pat amžių pradžios, myliu ją už visą praeitį, kada jos neregėjau. Tu iš manęs nesijuok, Tu, kurs esi vaikščiojęs ir į šiaurę ir į vakarus ir visur sutikęs palankumą. O aš tik nūn išvydau stebuklą, aš galiu kartoti su vienu poetu: „Moteris yra gražesnė už visą pasaulį, kuriame aš gyvenu, — ir aš užmerkiu savo akis“. Aš gerai matau, kad čia mano beveik pirmas, visus mano lūkesčius užpildęs, vienintelis, daugiau. nepasikartosias įvykis ir susitikimas. Man leista tik syki žydėti. Aš esu kaip gulbė: čia pastaroji mano giesmė. Jei Dievas duos, šita giesmė bus ilga. Aš noriu, kad ji būtų ilga, amžina, kad nueitų anapus žvaigždžių.

Ir nūn aš save stebiu, mano akys atsimerkia vis plačiau, man visi daiktai kitaip atrodo. Keisčiausias dalykas gi meilė. Broleli tu mano, aš tikrai ją myliu! Kai su Valentina esu, viskas atrodo taip paprasta, mes sakomės negudrius žodžius, juokiamės, pašėpiame vienas kitą — aš noriu manyti, kad meilė susideda iš šitų mažų dalykėlių, kurie kraujasi į didelį laužą. O tas laužas juo smarkiau dega, juo nuo Valentino esu toliau, juo ilgiau jos nematau. Tada aš gailiuosi, kad nepakankamai išžiūrėjau į jos alkūnės vingį, vėl noriu gėrėtis jos skruostų gūbreliais, jos nosies išlenkimu. Aš galiu valandą, dvi nieko neveikdamas sėdėti girioj ir apmąstyti Valentina. Aš ją tada vaizduojuosi, ją matau prieš save, patenkintas šypsaisi, imu už rankos ir kalbu, gražius žodžius kalbu, aš jaučiu ją daugiau negu visą, tarsi ji būtų apkerėjus orą, nupjautų doobilų kvėpėjimą, tarsi jos kraujas plaktų ir šitam ažuole, po kuriuo sėdžiu. Ne, aš negerai sakau, ji ne daiktuose yra, tik manyje, aš ją jaučiu savo alsavime, savo nerime ir savo rūpesčiuose. Visi mano gestai, kiekviena mintis prasmės turi tik sąryšy su jaja, jos šviesoje... Dėl to aš net linkęs manyti, kad meilė yra galingesnė, kada aš nuo jos, tos mergaitės, esu atskirtas: kai mudu matomės — mudu matomės tik save. Kai mudu esam toli nuo vienas antro — mūsų vaizduotė ima regėti dar didžiau, ji mylimąją mums pristato dar gražesnę, lyg

kokį stebuklą. Toji vaizduotė supina į daiktą visus ilgesius, visus atodūsius, visas buvusios laimės mintis, kiekvienas pabučiavimas tada grįžta į mus, kaip ugnies srovė, kiekvienas atodūsis esti karštas ir alsinantis — ir štai mes neregim vienas antro, bet meilė mus rauja ir neša dar tvirčiau, mes pagaliau nežinom ribos tarp tikrovės ir vaizduotės, nežinom ribos tarp vienas antro. Ir tada pajuntam dar didesnę skausmą vėl susitikti vienas antrą, pasižiūrėti į akis, į lūpas, išgirsti tikrą atodūsi, nepadidintą, kad galėtume prasiblaivyti ir praregėti ir būti žmonės, o ne nei demonai nei angelai, paskendę gaivalingam šėlsme"...

Rimtas, susiraukęs jis perbėgo laišką. Atsilošė ir dundeno kulnėmis į grindis. Paskui ryžtingai atskleidė savo pastabų sąsiuvinį, ten įdėjo raštą ir tarė sau:

— Tegu liks čia. Niekados nereikia atverti širdies.

Tai pasakęs užsikabino duris ir susitelkęs jieškojo savo skyriaus iš „Also sprach Zarathustra". Radęs skaitė:

„Mano brole, vienų vienam aš turiu tau klausimą: kaip švino luitą metu ši klausimą į tavo sielą, nes noriu žinoti, kaip gili jinai.

Esi tu jaunas ir trokšti kūdikio ir moterystės. Tačiau aš tavęs klausiu: ar esi žmogus, kuris gali kūdikio trokšti?

Ar esi tu nugalėtojas, savęs valdytojas, pojūčių valdovas, savo dorybių viešpats? Taigi aš tavęs klausiu.

O gal iš tavo troškimo byloja žvėris ir reikalas? O gal vienvė? O gal nesantaika su savim?

Aš noriu, kad kūdikio ilgetūsi tavo pergalė ir tavo laisvė. Savo pergalei ir savo išsivadavimui privalai pastatyti gyvą paminklą.

Tu privalai statyti aukščiau už save patį. Tačiau tu pats turi būti pirmiau pastatytas — tiesus kūnu ir siela.

Ne tik į tolį privalai augti, bet ir aukštin! Ir čia tau tepadės moterystės sodas!

Tu privalai kurti aukštesnįjį kūną, tą pirmykštį judesį, iš savęs beriedantį ratą, — tu Kuriantįjį privalai sukurti.

Moterystė: aš taip vadinu dviejų valią sukurti vienam, kuris yra daugiau už tuos, kurie jį sukūrė...

Štai tesie tavo moterystės prasmė ir tiesa..."

X

NAMUOSE

... aš buvau drauge su juo
visa tvarkydama ir gėrėjausi
kasdien, žaisdama visą, laiką
jo akivaizdoj.

Pat. 8

NIEKO Antanas nerado sode, nieko nesutiko po klevu ir kieme, kur vaikščiojo baltas gaidys su raudonais žandais, o patvartėje, pasislėpusios nuo spindulių, stovėjo avys ir mieguistai atrajavo. Kai kuri jų susimąsčiusi laizė apirusią, molinę sieną, kurioje širšės grėžė sau skyles. Saulės nuberti, epušės lapai šlameno anapus kluono ir marguliavo, tarsi būtų stikliniai. Namuose buvo tylu. Ir nejauku darėsi vienam čia laukiant. Rodėsi, kad gyventojai susislapstė kur nors dideliame, nūn apytuščiame kluone ir pro plyšius stebėtų ateivį. Vienu tarpu vaikiniui šmėstelėjo, lyg už tų sunkių sienų būtų ne žmonės, o kokios dvasios, susibėgusios iš laukų, iš alų, iš girių tankmės — jų buvo prigužėjęs pilnas kluonas, jos grūdosi prie kiekvienos spragos ir stebėjosi. Štai jų kuždesiai tuoj sušiurens kieme. Ne, tik višta sukurkė, primerkta akim sekdamas vanagėlį — rėkdamas jį persekiojo kregždės.

Tada nuėjo į pirkia ir pabeldė į duris. Niekas neatsiliepė. Atsidarė ir sustojo ant slenksčio. Viduje buvo pritemę. Pro audeklines užuolaidas sunkiai košėsi medaus spalvos reti spinduliai. Asla buvo šviežiai išbarstyta smėliu, kuriuo basos kojos buvo išmintos ligi stalo — vienų vienos pėdos. Kampinėje Žolinės paveikslas buvo apkaišytas alyvų šakomis, o nuo pečiaus sklido neseniai nulaužtų kiečių kvapas — ten kur nors turėjo būti pakabinta šluota musėms sulįsti. Prieblanda ir tyla Antanui priminė savo namus, tą laiką, kada sirgo mama: tuomet ir jis ir Onutė vaikščiojo ant galų pirštų, bijojo šnekėtis ir nusigandę slankiojo palei užskleistus langus.

Dabar jis panoro žengti šituo geltonu, dar drėgnu smėliu, kaip juo braidydavo mažas būdamas, semtis jo rieškučiomis ir sklaidyti pro pirštus. Tačiau nedrįso paliesti švarios, rūpestingai

nubarstytos aslos, tik galu bato įspaudė žymę prie slenksčio ir atsigręžė į lauką. Ko jis dabar troško, jeigu nieko neras, — tai nueiti pas bites, išsitiesti žolėje ir klausytis jų zurzimo viršuj galvos, klausytis kaip dūzgia jų aviliai, pilni begalės skabrių darbininkių, pilni gilios ir nesuprantamos šnekos.

Jis atsikėlė vartelius į sodą, bet pastebėjo kitam pirkios gale darželį ir prisiartinę atsirėmė į stulpą. Ilgus ir aštrius, kaip durklą, tiesė vilkdalgis savo lapus, tarp kurių skleidėsi tamsiai mėlynas žiedas. Žemai aplinkui šitą gėlę augo smulkios ir bailios saulutės — raudonos ir baltos jos žėlė mažais kupsteliais, susispaudusios viena prie kitos, tarpais susisiekdamos su plačiai atmerktomis, aksominėmis našlučių akimis: stebėjosi šitos akys ir juoda žeme, ir obels šaka, ir raudonu čerpių stogu, ir debesiu keliauninku ir neišmatuojama dangaus gelme. Už buldino krūmo, kuris žydėjo taip baltai, tarsi būtų apsivilkęs krikšto marškiniais, buvo girdėti lygiais dūžiais kažką dunksteliant — kaip ir vandenį kas sklunduriavo ir pilstė. Iš šito pliūskavimo, iš šitų žydrai ir geltonai atvertų ir kvepiančių taurelių smelkėsi ramybė ir užmarštis. Buvo gera ir vieniša. Ir sielą apėmė sustingimas, visi daiktai mirgėjo akyse, nepaliesdami sąmonės. Ir darželio pinučiai, ir svirties viršūnė ten pro medžius, ir jovaro aukštai iškeltos šakos nūn rodėsi kažkaip tolimos ir apkerėtos, keistoj šviesoje skendinčios. Antanas jautė, kad tarp daiktų ir jo sielos nutrūko ryšys, kad jo dvasioj jau neatliepė nei gandro kalenimas, nei lėtai skrendąs kovas, nei bičių dūzgimas: visa tai gaudė ir mirgėjo pro jo akis, bet nesiekė jo vidaus, tarsi jis nuo pasaulio būtų atskilęs, tarsi laikas būtų sustojęs bėgti, o jį patį nuo daiktų būtų dengęs didelis stiklinis vožtuvas. Toliau ten mirguliavo įkaitęs oras viršum arimų. Krūme pragydo paukštytė, pragydo viena sau, jos giesmė traliavo pro šalį, sklido graži ir laiminga, bet tokia svetima, atsimušanti į sustingusią, užsidariusią sielą. Ir susyk jo dvasioj tapo nei tai sunku, nei tai tuščia. Neaiškus skausmas, graudumas nusmelkė jį. Tyli kančia graužėsi nejučiomis, kančia dėl to, kad nei daina nei gėlė negali prakalbinti jo, kad nėra ryšio tarp jo paties ir viso, ką jis mato, kad viskas čia vyksta kaip burtuos, kuriuos jis stebi pro stiklinį, slėgiantį gaubtuvą. Ir paukštytė traliavo, ir kovas jau nuskrido, ir epušės lapai mirguliavo už kluono, ir buvo taip tylu ir ramu.

Už buldino krūmų buvo susilenkusi Valentina ir laistė gėles. Antanas, ją pastebėjęs, valandėlę žūrėjo apstulbęs, neišsiblaivęs. Stipriai, stipriai ranka suspaudė grubų stulpo viršų. Net suskaudo. Vėsus šiurpas perėmė vaikiną. Paukštytė čiulbėjo taip giedriai.

O ten buvo Valentina. Laistydama ji palengvėle slinko į dešinią šoną. Iš pradžių ji buvo matyti tik pro langelius buldino šakose. Iš krūmų pasirodė jos alkūnė, sukrutėjo petys. Lėtai jį pilstė vandenį, ir žemė aplinkui tulpės stiebą pajuosdavo. Jinai baigė kibirą, išliejo paskutinius lašus ir atsistojo. Galva jai turėjo susvaigti: ji pridėjo ranką prie smilkinio, lyg save prisilaikydama, kad neparpultų. Saulė, prasimušusi pro medžius, kaitino, ir žiedai buvo nuleipe. Valentinos plaukai, truputį pasipūtę, atrodė dar šviesesni, negu paprastai: tarsi į juos būtų prisigėrę šitų kaitrių spindulių, kurie iš vidaus spindėtų. Jinai, apsivilkusi balta suknele, stovėjo visoje šitoje lapijoje ir žiūrėjo į ežerą. Žiūrėjo nejudėdama, lyg ilsėtusi po didelio darbo ar būtų pilna svarių minčių. Staiga ji neramiai krustelėjo ir apsidairė. Atsisukus žvelgė į avilius, į sodą — arti savęs jinai kažką bus pajutęs. Vos pastebimas šešėlis, nejaukumas joje dumstelėjo: štai kas nors eina, ar stovi, ar selina netoliese, kur nors už tvoros, už obels ar kriaušės.

Valentinos akys susimerkė. Jį pastebėjo savo svečią ir mostelėjo ranka.

— Tu atėjai? — tarė ji.

Ir nuraudo.

— Atsiprašau, ponas Antanai, — teisinosi sumišus, — aš pati nežinau, kaip čia pasidarė...

Bet jisai buvo laimingas. Ji turėjo apie jį galvoti, ji savo mintyse bus su juo šnekėjusi ir laikė jį namiškiu, savo šeimos nariu giliai širdyje. Tasai netikėtas „tu“ jam kalbėjo apie Valentino slepiamus mąstymus, apie tą pasaulį, kurį kiekvienas žmogus nuo kitų gina ar tai ironijos, ar pašaipos, ar mandagumo, ar atkaklios tylos ir išsisukinėjimų skydu.

— Išvažiavo tėčiai? — klausė jisai.

— Viena likau namuose.

— Gi broliai, sesuo.

— Izabeliukė išvažiavo — su dūdomis išvažiavo: per ašaras išsiprašė... Na, o Petras turi savo rūpesčių: rožę į atlapą, kepurę ant ausies...

— Dar kas išneš — moteriškam tiek pavojų...

— Turiu du sargus. Ir koki dar vyrai!

— Na?

— Juozukas su Jokūbu.

— O, juodu tikrai atgins nuo visų priešų.

— Ir dar šitas.

Ji parodė į Tarzaną, kuris spraudėsi pro pinučius, gailiai unksdamas. Įsimalinęs nusipurė ir tingiai vėžliojo prie Valentinos, baltakiuodamas į Antaną.

Pro vartelius su nauju kibiru įsiritu Jokūbas. Jis stabtelėjo, pamatęs svečią, ir iškišo visus dantis — miela jam buvo šypsotis. Tačiau susigėdo, kad gali būti negražu taip vaipytis, smarkiai susičiaupė ir įsirežęs tabalavo vandenį. Antanas jam pasakė labas, o jis čiupo kepurei už snapo, jį stuktelėjo aukštyn, skersuodamas į Valentina, kuri jam tarė:

— Užteks, Jokūbėli.

Vaikiščias apsilaižė: kaip dailiai čia jį pavadino.

— O kur Juozukas?

— Juozukas! Ogi anakur... matote, vage. Po beržu — pailso toliau eiti.

— Bėk pas jį. Tik nepalik vieno!

— Ne-e!

Ir jis nustraksėjo tiesiog per lyses, mataškuodamas skvernais ir atrizgusiomis, ilgomis rankovėmis.

Valentina toliau laistė. Ji buvo priklaususi vienu keliu, ir tarp menčių jai buvo dabar įdubimas, ties kuriuo suknelė nežymiai prisiplojo ir raukšlėjosi. Ant rankos jai nutūpė skaidriai raudonas vabalas, išsipuošęs žaliais, žvilgančiais dryžiais. Jis rėpliojo, jieškojo pirmutinėmis kojytėmis kelio ir kilnojo savo smailą, taip pat žalią nosiukę: jis turėjo jaustis kaip miške tarp medžių. Štai jis ėmė burti paskutinėmis kojomis, sustingęs vietoje: įsipainiojo į plaukus rankoje ir negalėjo toliau repetoti. Valentina ramiai sekė jį.

— Tai ir pakliuvai, — tarė jinai. Paėmė ir išpainiojo vabzdį. Užsidėjo ant piršto ir iškėlė:

— Na, skrisk.

Dryžuotasis pakėlė raudonus sparnus: po apačia jo turėta dar ir kitų, plonutėlių, permatomų žeručių.

Ir nulėkė.

— Laimingos kelionės, — jį palydėjo Valentina.

Baigė laistyti ir susimąstė.

— Šiandie man gali būti blogiau, kaip Tarzanui.

Ir jį užgrėžė šuniui ausį.

— Bitės rengiasi spiesti, — jį kalbėjo.

— Nagi, parodykit — aš jas susemsiu.

— Nebūkit toks greitas: jos dar nelekia...

Juodu išėjo į sodą. Aviliai sunkiai dūzgė. Vienas jų, kaip varške, buvo aplipęs bitėmis. Jos nelėkė į darbą, buvo susimetusios į kamuolį aplink lakta, kitos nirtėdamos lakstė siena, kilo į orą ir zirzė aplink šakas, pamiršusios laukus ir gėles. Valentina žiūrėjo susirūpinusi, beveik nelaiminga.

— Iš tikrųjų, kokios netikusios bitės — vos tėtis išvažiavo, tuoj ir išėjo iš proto visas avily. Negalėjo ar vakar spiesti ar palaukti rytojaus dienos.

— Gal dar nelėks, — guodė Antanas.

— Taip, o bijoti reikia. Tėtis jokiū būdu nenorėtų pražaidoti spiečiaus.

Ji pažvelgė į sodą: ten po obelīm buvo suolas — stora lenta, prikalta ant dviejų kuolų.

— Einam, ką čia stypsosim!

Juodu susisėdo, tarp savęs palikę išmintingą tarpą. Antanas manė, geriau būtų, kad nuotolis tarp juodviejų sumažėtų. Pavydžiai žvairavo į tuščią vietą, lyg ją būtų užėmęs žmogus ar nematoma, kliudanti dvasia, drąsinosi arčiau pasislinkti, tačiau jį varžė mažiausias palinkimas į Valentinos pusę, nes galvojo, kad jinai žino slaptą jo troškimą, skaito jo smegenyse: išsiduoti, padaryti tai, ką tave mano padarysiant kitas, — jam atrodė savęs pažeminimas. Ir juo geidė, kad juodviejų keliai, juodviejų alkūnės susiliestų, juo jautėsi kebliau: stiprėjo įsitikinimas, kad jis nė sprindžio nepriartės, lyg juodu būtų skyręs koks daiktas, sunki, nepajudinama uolos skeveldra. Šita kliūtis ėmė jam augti, tapo akla, būtina siena, nors drauge jame ruseno viltis, kad visa painiava, ta sunkenybė turėtų kažkaip netikėtai dingti. Po kojomis, kvepiančiam šiene, mirguliavo nuo šakų atsimušę šviesos ir šešėliai — jie žaidė, čia geso, čia vėl skaidrėjo ar raibuliavo, kaip vanduo, derindamiesi į lapų virpėjimą ir lėtą viršūnės sūpavimąsi. Geltoni, vėsūs ruožai glaustėsi Valentinai ant kojų, drebėjo ir slankiojosi, tarpais visai išnykdami, susimaišydami. Štai spindulys prasiveržė tiesiai ant bato smaigalio, ant pakilusio, nuogo pėdos gūbrelio už baltos sagties.

— Laiminga saulė, — šiurkščiai ir nuoširdžiai sumurmėjo Antanas.

— Na, dar pradėsit ant jos pykti, — nusijuokė Valentina.

Ir jį atrėmė ranką į tuščią vietą. Oda ties riešu ir ties alkūne pasiraukšlėjo, smulkios vagutės

susipynė ten viena su kita. Jis stebėjosi šitais plonais, ilgais pirštais, stebėjosi baltomis delčiomis naguose. Tenai, kur baigėsi rankovė su raudonomis strigomis, jis matė tris rudus spuogelius, — ir jam viskas buvo taip miela, kad manė: štai apkabins jos įremtą plaštaką, suspaus ją taip smarkiai, taip smarkiai, kad Valentinai net ašaros išstrykš. Ir juodu paskui abu juoksis, ir ji bars jį. Gaudžiai jis galvojo, kad to niekad nepadarys — tai neperšokamas šuolis, tai žingsnis, kuris nebus nužengtas. Ir kas jam kliudė, kas kliudė! Papurtė galvą, su savim ginčydamasis, susikrimtęs. Anoj pusėj antai mažais pirštais išsiskyrė nuo kitų ir ties sąnariais atrodė truputį išlinkęs, lyg kreivas.

— Tai gerai bitėms, — atsiduso jisai, — kur nori, ten laksto. Kai aš buvau mažas ir ganiau avis, verkdavau iš pavydo, kad negaliu skraidyti kaip vyturys, kaip tas strazdų pulkas. Ypač pavydėjau gandrui, kai tas suko ratą netoli žvaigždžių.

— Jums ir dieną žvaigždės šviečia.

— Nesvarbu, ar jos šviečia ar ne, bet svarbu, kad manome, jog jos šviečia. Čia ir glūdi visa tikrovė.

Valentina nepatikimai žvelgė į jį. Ji norėjo kalbėti, bet susilaikė ir susivaržius atitraukė ranką.

— Ką gi sudūmojot? — tarė jis.

Jos akys smarkiai sumirkčiojo. Antanas buvo pastebėjęs, kad ji, kai jaučia keblumą ar nori sunkesnę dalyką pasakyti, sumirksi greitai, tarsi būtų netikėtai užklupta, nustebinta.

— Na?

Valentina ryžosi:

— Ponas Antanai, kodėl jūs taip baisiai į mane pasižiūrėjot anąsyk pas senelį?

— O, Viešpatie! — sušuko jisai.

Jam buvo linksma ir gera.

— Aš gi maniau, kad jūs vadinatės Marytė: taip buvau jus apkrikštijęs ežero vandeniui. Man buvo gi keista, išgirdus kitą vardą... Valentina! Pasiutiškai gražus vardas!

— Olelia!

— Na, neimk juoktis iš manęs, kad nesusipeštume.

— Nebijau — Juozukas atgins.

— Ligi prisišauksit...

— O kas ten.

Vaikas, lyg pempukas, kiepsėjo takeliu. Aplink jį zujo ir žolėje vartaliojosi Tarzanas. Berniukas nėjo tiesiai prie sesers, apsuko didelį lanką, prisiartino skersas ir atsistojo Valentinai tarp kelių. Abu juodu turėjo dideles, mėlynas akis. Juozukas glaustės aplink ją, baikščiai dirščiojo į Antaną ir norėjo kažką sakyti. Bet nė žodžio netarė, pasitraukė ir nukuduliavo paskui šunį, kuris vijosi rudą plaštakę. Paskui juodu susėdo pas kupetą, glamonėjosi tol, kol Tarzanas piktai sucipo, patrūkėtas už uodegos. Vaikas užsirangė ant šieno, skėščiojo ir manėsi esąs malūnas; malė labai rimtai, įsigilinęs, kol jį sutrukdė šuva: jis atsigulė pavėsy ir pasidėjo snukį ant baltų savo batukų. Vaikas griuvo ant jo ir išgąsdino. Tarzanas pabrukęs uodegą nusirito už kelintos obelies ir paniuręs cimpino prie Valentinos. Vaiką apėmė nepaprastas džiaugsmas. Jis vėl užšliaužė ant kupetos ir ėmė apdainuoti savo pergalę. Jis šaukė visa gerklaite, šaukė užsimiršęs ir rankomis mosikuodamas, kartodamas tuos pačius žodžius ir vis svaigdamas jų naujumu:

Aš nuo kupsto nušokau,

O Tarzanas pabėgo!

— E, Juozuk, iš galvos neišeik! — pašaukė jį Valentina.

Berniukas susigėdo ir tylėdamas nušliaužė nuo kupetos. Nulipęs suplakė rykštaitę žemę. Jis grįžo pas seserį, bet pergalės žavesys buvo jau dingęs.

— Noriu valgyti, — skundėsi jis.

— Teisybę sakai, sūnau, — tarė Valentina.

Antanas nuleido galvą: kokia laimė būtų... sūnau... Kodėl negalėtų būti jos sūnus? Ak, ir jam patiktų mažas kūdikis...

Atsikėlė, abu patikrino tirštą bičių gniutulį: taip, jis kaboją savo vietoj. Paskui nuėjo po klevu. Priešais, pro vartus, tyvuliavo plieninis ežeras.

— Kai aš buvau maža mergaitė, — pasakojo Valentina, — dažnai stovėjau po klevu ir laukiau, kada vandens paviršiuį išsimuš balta puta ir išrėplios žaltys iš ežero vilnių, toks žalias, žerintis žaltys, ir išliauš į mūsų kiemą. Aš laukiau baimės apimta, tačiau nėjau į pirkią ir gailėjau eglės, epušės ir uosio, linkėjau jiems, kad vėl pavirstų žmonėmis ir būtų laimingi...

Nuėjus į priemenę atsidarė spintą. Neturėdami ką veikti, ją nulydėjo ir abu vyrai. Valentina kilnojo puodynes, ragavo ir skundėsi:

— Šitas pienas jau apkirpęs... A, palaukit, rasiu ten rūkštaus... Dar bus geriau... Antanai, praverkit pirkios duris — bus aiškiau bent kiek...

Ji pasistiebė, nukėlė indą ir atsisuko į pilką, prigesusią pirkios šviesą. Dabar Valentinos plaukai buvo tamsūs, jos veidas, suknelės klostės skendėjo prieblandoj. Tačiau kaktoj, skruostuose, ant krūtinės sunkūs, neaiškūs ir lyg iš labai toli nukritę košėsi šviesos pluoštai, — ir jinai atrodė tokia trapi, tarsi perregima, ir tokia brangi šitam šešėlių ir šviesos žaidime.

— Palaikykite, — įdavė Antanui ji puodynę.

Jis savo delne pajuto jos pirštus.

— Na, aš savo rankų neatiduosiu. Imkit aukščiau.

Jis nukaito ir sumurmėjo:

— Valiute, o jeigu ir... ir ranką...

— Ponas Antanai, laikykite gi stipriau — dar išliesit piena.

— Nesibarkit... Aš... aš...

Ir nustebęs jis gėrėjosi, kaip jos plaukų pasipūtęs viršus neaiškiai švitėjo, patekęs į skaidresnį ruožą, retai plaukiantį pro pirkios duris, iš tos gilios ir ramios prieblandos.

Nusinėšė puodynę po klevu, prisiraiškė duonos. Susėdo valgyti. Teisybė, sėdo ne visi: Juozukas stačias buvo krėsle ir smarkiai suko šaukštą po dubenį. Ir vaikas buvo besotis: jis paukštė duoną su pienu, paskui jam prireikė medaus ir agurkų, o pagaliau susigėdęs jis kažką ėmė vatlioti seseriai: jinai suprato — teko atsegti kelnaites. Kai jis susirūpinęs kuduliavo už klėties, Valentina juokėsi ir kalbėjo:

— Jeigu netingit, pažiūrėtume žemuogių.

— Aš maniau, kad jau nėra.

— Tuoj sužinosim... Gal dar ne visas žvirbliai nulesė.

Ant kiemo buvo suversta medžių, kurių dalis nulupti bolavo, lyg didžiuliai kaulai, ir aštriai kvepėjo. Ant jų buvo susikūprinęs Jokūbas ir taisė malūną: reikėjo taip priveržti medinį dieduką, kad jis linguotų, kai sparnai sukasi. Juodu pamatęs, jis nukišo savo pramonę po skvernu: tarsi pabūgęs, kad negautų bartis, kam šventa, dieną knibinėja.

— Rengiatės ką statyt...

— Tvirtai jau prasti.

— Nieko nepasakysi — gerai gyvenat...

— Ne taip jau puikiai, kaip iš viršaus atrodo... Kiekvienas turi savo bėdų... Tėčiui yra skolos... Dar tiek, kad neverčia gražinti...

— Kas gi jau toks geras?

Valentina suabejojo valandėlę.

— Vienas pažįstamas...

— Kam pažįstamas?

— Ir jums ir, gal būt, man...

— Aš žinau, — nusmimęs tarė Antanas. — Norit, kad pasakyčiau?

— Ne, nenoriu... Sukam į šituos vartelius.

— Kvailas gyvenimas, visai kvailas.

Jis skundėsi nuoširdžiai.

— Verčiau žvilgterėsim, ar liko dar uogų, — tarė Valentina.

Ji nusilenkė ir sklaidė lapus. Ir jis ėmė vartalioti čia vieną, čia kitą krūmą. Iš pradžių meko nerado: šita žvirblaitė gerai lesė. Jis žiūrėjo į Valentina, ir jam buvo kažko gaila, graudu. Jis norėjo kalbėti, išsipasakoti, norėjo užsimerkti, nematyti nei medžių, nei paukščių, nei šitos baltos suknios... Ne, jis ir juodžiausioj naktį, visados jis regės prieš save ir šitą suveržimą ties krūtine, ir anas raukšles, ir kiekvieną klostę.

— Jau radau, — išsitiesė ji su pilna sauja uogų. — Oi!

Ir vėl pridėjo ranką prie smilkinio.

— Jums negerai...

— Ne, tik keliantis galva sukasi. Kaip Jokūbėlio malūnas... O štai uogų.

Valentinos pirštai kvepėjo žemuogėmis.

— Jūs mane visai nupenėsit. Ir medum ir...

— Ir juoda duona Tikrai apsirysite.

— Maži juokai. Turėsit vežti į Kirbynę. Tai būtų puiku.

- Kaip ten bus, dar nežinia, o uogų ir patys galėtųmėt rinktis.
- Kad aš nematau.
- Ak, jūs mokate dieną skaityti dangaus žvaigždes... Na, katras daugiau pririnksim.
- Pasiduosi moteriškam!

Ir kaip du paukščiai iš dangaus, juodu puolė į uogas. Antanas vartė lapus, bet sektis jam nesisekė: jis drauge turėjo stebėti, ką daro Valentina, turėjo pripažinti, kad ji po kiekviena sodybėle randa sau grobio, kai pats... Ir be to, jis užsimiršęs pusę aptiktų žemuogių surijo: jos taip skaniai kvepia!

- Parodykit, — tarė ji, atsigręždama su pilna sauja.
  - Prašom! Sakysit, kad mažai?
  - Teisybė, vos pakeliat. Dar nutirps ranka...
- Ir Valentina linksmi švilptelėjo.
- Nieko nepadarysi, — nusileido Antanas, — moterys turi šimtus gudrybių...
  - Nūn pagalvosim apie bites, — ji tarė.

Juodu grįžo į sodą.

- Jau negirdėti to erzėjimo, — pastebėjo Antanas.
- Garbė Dievui: matyt, bitės susiprotėjo. Prisiartino prie avilių.
- Tikrai apsimalšino, — sakė Antanas.

Valentina susirūpino. Ji pažvelgė į avilį, pažvelgė į šakas aplinkui ir tarė:

— Tai tau ir piemenė...

— Kas gi?

— Ar nematot: jau išspietė.

— Ne, nieko nematau: avilys gi ne tuščias.

— Ak, būta bitininko! Žiūrėkit, kaip nyku ant laktų — ir jausti, kad dalis gyventojų išsikraustė. Vos viena kita bitelė išlenda... Ir ta lyg nesava...

— Neliūskit, Valiute, aš jums atnešiu savo avilį.

— Ką?

— Turiu kambaryje bityną.

— Nebent musių porą.

— Valiute, jūs šmeižiate mane: turiu tikrą bitę samanę. Jį tokia stambi, kad viena užims pusę būčio.

— Olelia! — sušuko Valentina.

Ir ėmė taip smagiai ir atvirai juoktis, kad ir Antanas neatsilaikė — taip jam buvo linksma.

Ir kai pavakare paliko Skaudvilių namus, negrįžo tiesiai į Kirbynę, o vazojosi trakais, brūzgynais, vaikščiojo tarp pušų ir beržų ir klausėsi vakarinių giesmių. Laukymėje, kur saulė metė paskutinius, ilgus spindulius pro eglių viršūnes, jisai rado nušienautą pievaitę, išsitęsė po kupeta ir nieko negalvodamas stebėjo šen ir ten baltuojantį debesėlį aukštybėje: jie slinko taip sunkiai, nukeliavę didžiulį žydrumų kelią ir nežinodami, kur sustos ir nakvynę ras. Antanas gulėjo nejudėdamas, rankas išskėtęs ir leido šienui kutenti ir žnaibyti kaklą, lįsti už marškinių, o tam juodam vabaliukui rėplioti skruostu. Staiga davė kumščiomis į pirmus atolo daigus, švelnius it pūkas, ir sušuko: „Valiutė bus mano!“ Džiaugsmo apimtas, jis išsitęsė, nepatikimai žvelgė į kupetą, tarsi į savo priešą, paskui įsibėgėjo ir šoko per ją, nugriaudamas viršų. Ir vėl šoko ir ragožium apsivertė pievoje, ir dar sykį šoko...

Ūmai sustojo. Buvo tylu. Ir jis jautė, kad kur nors aikštės pakrašty ar tuoj už medžių turi stovėti žmogus ir jį stebėti. Balti beržai stiebėsi į viršų. Toliau už jų, visa galva aukštesnės, tiesėsi pušys, o dar toliau dunksojo kupli liepos viršūnė. Už šitos štai viršūnės dabar sėdo saulė, ir nutysę medžių šešėliai nepastebimai artinosi prie šieno ir prie Antano. Tačiau jis, nepatikimai žiūrėdamas, nė už vieno liemens neregėjo nei žmogaus, nei žvėries, nei dvasios: argi jis būtų apsirikęs!

Tik štai kažkas sukrykštė jam už nugaros.

Jis smarkiai atsigręžė.

Vejoj buvo nutūpęs kėkštas ir juokėsi iš Antano, pakreipęs rudą savo kuodą.

XI

LIEPŽIEDŽIAI

Bet kaip mes ten surasim
kelį, jei niekados dar nėsame

ten lekiojė?

Pasaka

LAUKUOSE juodviem visą laiką pūtė giedrus ir sausas pietų vėjas, pilnas saulės ir neilstantis. Medžionės girioj jis lygiai šniokštė viršūnėse, lenkdamas lapus ir metūges, šniokštė ir dūsavo išstis mylias, nes Medžionės giria buvo didelė, tankiai sužėlusi pačiam mūsų žemės vidury ir nusitęsusi toli, ligi pat Nemuno, kuri peršokusi vėl gaudžia ir skamba neapmatomose lygumose, įvairiais vardais šaukiama.

Taigi dabar į šituos miškus ėjo Antanas su Valentina. Laukai jau baigėsi. Medžių kvapo ir ošimo buvo pilna erdvė. Ir vaikas, alsuodamas alksnių ir pušų oru, matė šiandie tokius nubalčius josios skruostus, kuriuose tarsi buvo palikus pėdsakus ar nemiegota naktis ar slepiamas rūpestis. Tačiau ji žengė atlaši prieš vėją, kuris plakė suknelę prie krūtinės ir plazdeno, lyg vėliavikę, aplink kojas. Juodu turėjo pereiti pušyną ir traką, pasuko pro baltus beržus, rado brūzgų plotą, prisigėrusį tvankumo, kaitros ir gailių paparčių. Už šitų skursnių krūmokšnių, už uogienojų niūksojo tamsus, galingas liepynas, neįautrus nei vėjui nei žmogui, tačiau viliojantis savo romumu, išsikerėjusiomis ir gumbuotomis šakomis ir kupliomis viršūnėmis. Lyg kviesliai, nudvelkė vienas, nudvelkė antras skanus verpetas; netrukus medaus kvepėjimo buvo prisisiurbęs visas oras, prisisiurbęs tirštai ir sveikai. Pilki taškučiai narstė viršum galvų: tyliai ir darbščiai lėkė bitės į tą vėsią tankmę. Nuo jų kas liepa dūzgė kaip milžiniškas avilys.

Po anuo dūzgimu sustoję, valandėlę juodu klausėsi.

— Šitą liepyną žmonės vadina Meškų rojum, — tarė Valentina.

— Jūs balsas toks duslus, — tyliai atsakė Antanas.

— Aš truputį priilsau.

— Sėdam. Atrodot nuvargus, Valiute.

— Teisybė? — gyvai pažvelgė į jį, smarkiai sumirksėdama: taip ji darydavo nustebinta. — Aš vakar nusišaldžiau bent kiek...

— Buvo tokia šilta diena...

— Dėl to ir nusišaldžiau... Per ilgai ežere buvau... Net drebulys ėmė krėsti, kai išlipau.

— Valiute, bet dabar?... dabar...

— O, esu bemaž sveika... Bet jūs nežiūrėkit taip gaudžiai į mane...

— Kaip aš galiu nežiūrėti. Valiute, aš norėjau jums...

Jo žodžiai užsikirto.

— Kokia didelė drevė anoj liepoj, — sakė ji. — Tenai tikrai pelėda perisi. Ar jūs nebijot, kai pelėdos ūbauja?

Antanas tylėjo. Valentina patraukė suknelę žemyn ant kelių ir vėl tarė:

— Sako, ūkimas jų, lemia kokią nors išiktį... Ir linksmas vardas: Meškų rojus... Ir mudu kaip du lokiai atėjom kopinėti... Gaila, kad avilių nėra... Antanai, kas jums šiandie?

— Aš nenoriu, kad jūs sirgtumėte... Aš norėjau pasakyti...

Jis prislėgta gerkle nurijo seiles. Patraukė į šalį pintinę, kuri gulėjo tarp juodviejų.

— Taip išsigražinot, ir dabar — sėdit paniurę...

— Aš jus labai seniai pažįstu, — ūmai prabilo jis.

— Trys savaitės.

— Pusė metų, Valiute! Vienam baliuj... Ir nuo to laiko visados jus atsiminiau... Ne, aš nenoriu gyventi, jeigu...

— Olelia! — tarė jį ir žvelgė į šakas. — Kažin, ar ir mūs bitės čia atlekia...

— Ims ir neatlėks, — jo balsas buvo piktas.

— Koki stori kamienai!... Ir žievė taip sueižėjusi...

Jisai rūpestingai tyrinėjo šituos kresnus liemenis, kreivas šakas. Kietai prisiglaudė galvą, kad šiurkštus luobas veržėsi į odą. Pro šakas mėlynavo gili, gili skylė — ligi pat dangaus.

Antanas nusijuokė:

— Man rodos, kad angelai įstatys kopėčias į šitą skylę, ir aš imsiu sapnuoti, kaip Jokūbas Senajame įstatyme... Viršuj sėdės Viešpats su žvaigždžių vainiku.

Valentina susidomėjus žvelgė į giedrias aukštybes.

— Aš nematau nė vieno angelo, — nusiskundė ji.

— Ligi jie apsireikš, o jau mano sprandą kažkas įkando. E, skruzdėlė... Vaje, kiek jų laksto žieve...

Jis į plaukus įsivėlusią rado antrą, rado trečią skruzdėlę... Ir dar... Rinko jas ir metė į žolę.

Vieną suspaudė tarp pirštų ir tyrinėjo, kaip kruta smulikutėlės kojytės.

— Kažin, ką ji dabar galvoja? — garsiai mąstė jis. — Ką jaučia ji triūsdoma, bėginėdama... Dieve tu mano, juk ji turi ką nors galvoti! Ne, to mes niekad nepatirsim.

Valentina nustebus žiūrėjo į rudą vabalėlį ir į Antaną. Jis numetė skruzdėlę ir susimąstė.

— Valiute...

Ji neramiai krustelėjo.

— Ne, aš jūsų nedrumsiu, — jis kalbėjo. — Aš norėjau tik pasakyti, kad šitie stori medžiai man primena... Ar jūs kartais galvojat apie visą pasaulį?

— Apie visą?

— Taip, apie visą pasaulį...

— Ne, apie visą žemę niekadosis negalvoju. Man ją sunku apimti. Tačiau kada aš patenku į Indiją, taip arti jaučiu džungles... Ir dar senovės Egiptą... Kodėl klausiat?

— Štai man liepos priminė Afrikos duonmedžius. Aš tarsi matau po jais sėdinčius negrus... Matau palmes... Tai nėra svajonė, tikrai ne... Kartais esti taip, kad tavo akiratis valandėlę prasiplečia; regi tolimas tautas, regi jas taip aiškiai, lyg jos čia pat būtų... [sižiūri detales — ar valtį upėje, ar narą vandenyse, ar lokį šiaurės leduose... Tačiau man prisistato tik kai kurios šalys. Pavyzdžiui, aš niekadosis nėsu jautęs Kinijos: tarsi jos man visai ir nebūtų... Nė Islandijos... Ar jūs nepykstat ant manęs?

— Už ką gi, ponas Antanai!

— Taip sau, kartais apima toks nepagrįstas piktumas... Negali tada žmogaus pakęsti akyse...

— Ar jūs turit ką galvoje?

— Aš?... dabar — ne... Bet vieno žmogaus nenoriu matyti, ne, nenoriu... uf!

— Aš jau pasilsėjau

Valentina pakilo. Iš sterblės pamaži biro pripešiota žolė. Keli kambliai likos įsikibę žemiau krūtinės. Štai vienas nušliaužė suknele, o kiti drebėjo ir įkyriai laikėsi.

— Op, žmogau! — ragino ji Antaną, kuris tuo tarpu mąstė: „Viešpatie, kokia ji graži! Ne, man be jos ne gyvenimas!“

— Man taip smagu pro lapus žiūrėti ir nejudėti.

— Tinginys!

— To jau perdaug, panele Valentina! — rūsčiai sakė jis.

Pašoko ir linksmas užsivertė ant šakos.

— Gerbiamoji, prašom pakylėti man pintinę.

— Jūs pasirinkot blogą liepą.

— Kodėl blogą? Man rodos, kad ji ar nebus tik didžiausia... Ne, jį ją ožkos tikrai neįlips. Ir jis prisimerkęs žvelgė Valentinai į akis.

— Bet jums rimtai sakau: senoj liepoj sunku prie žiedų prieiti.

— Aš laikausi savo. Jei ką padariau — baigta. Niekados negrįžtu atgal.

— Net jei ir kažin kas būtų?

— Taip.

— Jei supykę duotumėt žodį šokti iš viršūnės?...

— Ir šokčiau... Jei tik būčiau toj viršūnėj: tik vien dėl to nesliuokčiau ten — užsimušti.

— Tekit pintinę.

— Dėkojam. Tik, Valiute, ar nereikės jūs pakylėti?

— Manęs?

— Ko išpūtėt akis! Jos ir taip gana didelės.

— Teisybė. Ir abu juokėsi.

— Ne, manęs pakylėti nereikės...

— Aš... aš nesipriešinsčiau.

— Dėkui. Tačiau būtų veltus darbas. Mažesnę mane mama kasdien apkuldavo — buvau baisi draska, kiauras dienas karstydavausi po vyšnias, po obelis... Grįždavau perplėšusi čia rankovę, čia su skylė nugaroj. Kartais gaudavau...

— Valiute, jus mušdavo? — pasipiktinęs sušuko jis.

— O ką daugiau darys su tokia padauža? Aš atsišnekėdavau, pati bardavausi...

Antanas atsisėdo ant šakos, sūpavo kojas ir mąstė.

— Ne, — griežtai pasakė. — Klausykit, aš jūsų niekadosis nemušiu. Niekadosis, niekadosis...

Ir jis priglaudė prie liepos savo galvą.

Valentina ūmai nuraudo, nustebus prasižiojo ir neišmanė, ką tarti. Valandėlę juodu žiūrėjosi

tylédami. Paskui ji nulinko, pakėlė kreitelę ir tarė:

— Mes šiandie nė nepradėsime skinti...

— Jūs man nieko nepasakysit?

— Taip, ponas Antanai.

Jį nusmelkė laimingi šiurpuliai.

— Valentina!

— Taip!.. bet ką norėjau pasakyti? Gerai, jau atsimenu: mano knygoj lygiai taip, kaip jūs dabar, nupaišytas, Robinzonas Kruzė, kai pirmą kartą nakvojo saloje.

Jis nieko netarė. Užsinėrė ant rankos pintinę ir lipo aukštyn, čia pasispyrėdamas į šaką, čia į storą gumbą. Tačiau jos buvo teisybė: žiedų reikėjo kilti ligi viršūnės. Aukštai vėl atsiliepė vėjas, kuriame lekiojo tylios bitės. Antanas užvertė galvą: kad jis galėtų prikopti ligi aukščiausių šakų! Kiek čia bus: sieksnis, pusantra... Nepasitikėdamas jis krutino šaką: „Ne, tu mane laikysi, tikrai laikysi“, šnekėjo. Pasilypėjo ant jos, laukė, prikandęs žadą. Ir vėl pakilo. Čia pat jau viršūnė... Pro lapus justi karšti ir sausi spinduliai. Vėjas pučia taip sočiai, taip pilnai. Dar vienas žingsnis, dar kitas... Rodos, lyg liepa susvyravo. Antanui pasidarė nyku. Jis žvelgė apačion, į lapų rezginį po savim. Akimirka jam dingtelėjo, kad liepa nulinko, su ja ir visi kiti medžiai. Jis atkakliai įsikabino į šaką ir sušnabzdėjo: „Jeį užsimušiu, tai bent žinosiu, kad buvo verta“. Dar nenugalėjęs baimės, jausdamas neaiškų gaudumą, jis pakilo paskutinius du žingsnius ir iškišo galvą pro viršūnę. Jį pasitiko begalinė saulės malonė. Akys suraibuliavo nuo spindulių ir žalumo. Kai jau galėjo matyti, išvydo neišbrendamus girių plotus. Po juo ošė ir siūbavo garbiniuotos viršūnių lygumos, vienur tamsios, niūrios, kitur gelsvai žalios, tarsi būtų tik susprogusios. Nuo šviesos gausumo medžiai rodėsi apduję skaidriomis dulkėmis, o eglynas antai buvo tarsi miglotas, tarsi lengvais sniego žiupsniais nubarstytas — taip giliai jis mėlynavo.

O tenai mirguliavo metalinis Geisaties vanduo, pilnas didžiulių dėmių, — vienur pilkų it plienas, kitur geltonai blizgančių, o ten vėl juodų nuo atsispindusios girių juostos. Ežeras plaukė toli į rytus, ūmai grėžėsi į šiaurę ir slėpėsi už pušyno alkūnės. Toliau už tos alkūnės vėl tysojo platus liūgas, balsvos, išblėsusios spalvos. Antanas, vis laikydamasis plonos šakos, smarkiai alsavo ir jautė galybę, erdvę ir platumą. Girios, laukai, ežerai ir vėjas — visa, visa dabar buvo jo. Jam atrodė, lyg medžiai, visos pievos ir dirvos būtų atiduotos į jo valdžią, kad jis iš šitos viršūnės viešpatautų visai žemei — bręstantiems rugiams, pro šalį skrendančioms bitėms, visoms sodyboms ir visiems kūdikiams. Išdidęs, patenkintas jis leido vėjui draikyti plaukus ir kesnoti marškinių apikaklę. Netikėtai pasivaideno jam, lyg ko stigtų jo pilnybei. Žvelgė į žemę, atidžiai stebėjo pro plyšius kreivose šakose, pagaliau neteko kantrybės ir ėmė su džiaugsmu šaukti:

— Valiute, Valiute, kur tu?

Klausėsi. Nebuvo girdėti atsiliepiant. Dar smarkiau šaukė.

— Valentina-a!

Vėjas čia pat griebė paskutinę „a“ ir nešė medžių viršūnėmis.

Pagaliau! Jis iš apačios girdėjo silpną, tolimą aidesį, lyg atsilieptų kas iš gilaus šulinio:

— Kur tu?... Aš jūsų nematau.

— Viršūnėj, viršūnėj

— Antanai! Bijok Dievo!

— Valiute, aš nieko nebijau! Nieko, nieko!

— Lipkit žemyn!

— Aš čia viską matau. Visą pasaulį. Ir jūs tėviškę.

— Dieve tu mano!

— O ten žiba kažkeno bažnyčios kryžius.

— Klausykit, aš turiu šitiek žiedų! Kažkur pralenksiu vyrą.

— To jau nebus. Vyro nepralenksit.

Jis nusileido žemyn ir ėmė skinti, prisitraukdamas laukutines šakas. Vieni liepžiedžiai gležnai tirpo saujuje, kiti buvo purūs ir trapūs. Braukė juos su lapais, su metūgėmis, protarpiais sugniauždamas bitę, kuri tačiau negylė.

Antanas dirstelėjo Valentinai linkui: ji buvo įsilipus į jauną liepaitę, jos plaukai baltavo pro lapų žalumą, o rankos ne skynė, bet raute rovė pilna sauja lengvai pasiekiamus žiedus. Tada jisai nušliaužė apačion ir nepastebėtas įsikorė į tokį pat jauną medį. Jis dirbo atidžiai ir greitai, džiaugėsi kiekviena priaugusia rieške ir žiūrėdamas, kaip įmesti žiedai pintinėj skečiasi, mąstė: „Jeigu mergaitė pirmiau baigs, aš liepžiedžius paliksiu papurusius — bus daugiau... Ne, tai būtų nedora: nevalia jos apgauti“. Jis vėl skubėjo sušilęs, prisigėręs kvapumo, kruopštė persisverdamas per šakas. Valentina jį

pastebėjo ir nusijuokė.

- Ar jau daug turit? — jis paklausė.
- Artipilnio.
- Tik gerai suslėkit. Aš nesiduosiu apgauti.
- Teisybė, tilps dar kiek daugiau.

Ir juodu vėl plušėjo. Žiedai kvepėjo, žemenėlė suokė ir stirna bėgo tarp medžių.

Po valandėlės Antanas liovėsi skynęs. Stebėjo storų medžių eilę: augo jie beveik greta, suskliautę šakas, ir toli baigėsi tankia lapija, kuri gumšojo ten tokia juoda, lyg būtų kažkokio urvo anga. Jam rodės, kad iš tos angos išlįs ar žmogus ar žvėris, išlįs visas jų pulkas ir eis tarp lygiai sustojusių liepų.

— Jau? — prabilo Valentina.

— Klausykit, anoji tankmė tuojau atsivers, ir iškrypuos meškininkai — su kreivomis kepurėmis ant galvos, su būgneliais ir skambaliukais rankose... Jie čia šoks ir dainuos... Lokiai lingoūs į šalis, stiebsis ant paskutinių kojų ir kops į liepas, atsiminę žilus laikus...

Greitai nusliuokė žemyn jisai ir atsisėdęs laukė, ligi prasidės žaismas. Po valandėlės karčiai nupurtė galvą ir tarė:

- Ne, jie niekad os jau čia nevaikščios.
- Ar taip gaila? — tarė lipdama Valentina.

Jis sukrutėjo padėti, tačiau ji užtelėjo, atsimušė rankomis į žemę. Pakilo linksma, nusikabino pintinę nuo apatinės šakos ir grįžo prie Antano.

Jis tarė, alkūnėmis atsirėmęs į žemę:

- Valiute, ar pažįstat tos paukštytės balsą?
- Sakyčiau — sniegena.
- O man rodos, kad tai būtų žemenėlė.

— Ar matėt kada žemenėlę?

— Ne, bet jos toks gražus vardas. Aš nežinau, kaip ji čiulba, bet išgirdęs kiekvieną gražesnę paukštės giesmę sakau: „Tai žemenėlė“.

— Ir jūs giedat.. Beje, kaip jūsų „Laikų giesmės“, jei galiu paklausti?

— Bene jums įdomu?

— Aš labai mėgstu eilėraščius, be galo mėgstu. Jeigu atsimintumėte kuri...

— O, atsimenu vieną labai gražų... labai, labai...

— Pasakykit...

— Sėskit čia...

Antanas parodė šalia savęs.

— Aš ir stačia girdėsiu.

— Aš tada nesakysiu eilėraščio... O, aš maniau, kad jūs tikrai mėgstate lyriką: juk joje sudėtas šių laikų tikriausias, gryniausias literatūros derlius... Žinoma, tai liečia tikrą lyriką. Ir koks aš kvailas!

— Ponas Antanai, aš tikrai ją mėgstu.

— Ir nenorit atsisėsti...

Valentina nusileido sakydama:

— Jei tas plotelis, kur jūs pirštu bakstelėjot, susijęs su lyrika, tai...

Ir ji atsisėdo šalia jo. Sudėjo rankas ant kelių ir suvilgė lūpas.

Ūmai ji tarė:

— Kodėl žiūrit lyg vilko akimis?

— Aš? Ne, jums tik taip atrodo... Aš kiek prisimerkiau dėl to, kad stengiuosi atsiminti.

Jis atsiduso, žvelgė į lapus, pro kuriuos šen ir ten, kaip mėlyni stikliukai, buvo matyti dangaus gabalėliai. Gaivi šiluma tvino, pilna medaus kvepėjimo. Nuo tamsios viršūnės jis akis nuleido taip, kad neįtariamai galėjo pasižiūrėti Valentino kaklo, jos susirangiusios suknelės pažastėse. Smilkiniuose jam buvo duslu. Jis apsidairė; jam rodės, kad arti aštriai žydi čiobriai ar dvelkia paparčiai. Ne, aplinkui augo tik ilga, reta žolė. Rankove nusišluostė prakaitą nuo kaktos. Jau norėjo prabilti, kai Valentino lūpos prasiskyrė. Tačiau ir vėl susičiaupė: žodis liko netartas.

Drebančiu balsu jis ėmė sakyti, daugiau nedrįsdamas žiūrėti į Valentina:

— „Štai, jis ateina, šokinėdamas kalnuose, peršokdamas kauburius. Mano mylimasis panašus į stirną ar į jauniklį briedį. Štai jis stovi už mūsų sienos, veizdi į langus, žiūri pro krotus. Štai, mano mylimasis man kalba: Kelkis, skubinkis, mano prietele, mano balandėle, mano dailioji, ir ateik. Nes žiema jau praėjo: lietus paliovė ir nuėjo; mūsų žemėje pasirodė gėlių; atėjo metas karpyti vynmedžius; girdėti mūsų žemėje purplelio balsas; fygos gavo savo spurgus; žydį vynuogynai duoda savo kvapą...“

Valentina neramiai susijudino. Jis nutilo.

— Tai, tai ne jūsų...

— Teisybė, bet aš taip gražiai niekad neparašysiu...

— Toliau...

Jis pasitrynė akis, lyg iš sapnų busdamas, ir lėtai kalbėjo:

— „Kelkis, mano prietele, mano gražioji, ir ateik; mano balandėle, uolų plyšiuose, akmenų skylėse parodyk man savo veidą..." Ne, ne, Valiute... aš negaliu. O Viešpatie...

Jis pasilenkė ir pabučiavo ją. Kol ji spėjo atsilošti, jis apkabino ją, bučiavo skruostus, lūpas, plaukus... Šitos rankos... Šitas alsavimas!... Ir dar... Jį ėmė visagalis pamišimas...

— Antanai, Antanai, — pridususi kuždėjo Valentina, — ten eina...

Jis paleido ją, ūkanotomis akimis žiūrėjo į girią ir nieko nematė.

— Kur? — nusigandęs atsisuko į Valentina. — Kas tau, Valiute?

Ji buvo apsikniaubusi liepą ir krūpčiojo. Viena ranka buvo atsirėmus į kamieną ir priglaudus prie jo galvą, o antra slinko žemyn: tarsi glostė šiurkščią, gruoblėtą žievę ir jieškojo paguodos joje.

— Valiute, neverk, — kalbėjo Antanas. — Valiute... Aš, aš...

Jis prisiriartino, bailiai prisilietė prie jos suknelės mezginių ties kaklu. Jis nežinojo, ką daryti, kaip raminti.

— Valiute, — sakė jis. — O Jėzau! Jei tu verksi, aš... aš... man ne gyvenimas...

— Nekalbėk taip, Antanai, — tarė ji, vis krūpsėdama ir neatsigrėždama.

— Vieno mudviejų žemėje perdaug... Ir aš tau tik gero noriu, Valiute. Nepyk gi... Valentina, aš tave...

— Ak, nieko nesakyk.

— Aš noriu sakyti... Tu atsisuk ir neverk.

Jo balsas drebėjo.

— Man tavęs gaila, — sakė jis, o jo akys buvo drėgnos.

Ji atsitraukė nuo liepos ir, vis nusigrėžus, trynėsi akis.

— Dar abu imsime rėkti, — sakė ji. — Nepešiokit gi manęs.

Jis skubiai atitraukė ranką. Atsiminė švelnius ir vėsius jos skruostus. Jam pasidarė taip graudu, kad negalėjo žodžio rasti. Suspaudė dantimis savo mažąjį pirštą ir kartojo, vis stipriau kąsdamas: „Ne, ne, ne!" Jis pats nežinojo, kodėl tai sakė. Visi priekaištai, visa panieka sau pačiam, visas sielvartas, kad ji nelaiminga, bloškė jį. Mąstė, gal turėtų ją raminti, žiūrėjo į jos pečius, į lengvą duobelę ant kaklo.

— O aš norėjau gyventi, — skaudžiai prabilo jis, pats nustebeš.

Valentina atsigrėžė. Jos akys buvo nusigandusios, nesuprantančios.

— Koks tu vaikas, — tarė ji.

— O, ne, — smarkiai atsakė jis, — aš rimtai apie jus galvoju...

Valentina nutraukė:

— Imkit liepžiedžius, ir keliaukim namo. Vaje, ir pririnkot gi su lapais...

Ji nusilenkė prie pintinės. Antanas atsiduso ir tarė sau: „Aš viską turiu pasakyti".

Perėjus brūzgyną, Valentina pasuko nauju taku:

— Bus arčiau, — manė ji.

— Ne, aš nenoriu tuoj grįžti...

— Ir vėl...

— Man kartais vienam esti taip baisu... Aš guli ant lovos, ir manau, lyg esu grabe...

Valentina tylėjo. Jis graužėsi, kam tai sakė: jai dar skaudžiau...

Jis šakose pastebėjo voverę.

— Valiute, žiūrėkit, — beveik su džiaugsmu rodė jis. — Voverė!

Žvėriukas tupėjo ant papūstos uodegos.

— Kur?

— Anakur... Matote?

— O, jau lekia...

Voverė su ilgą savo uodegą nusklendė tarp šakų ir pasislėpė.

Takas įsuko į tankius krūmus. Valentina ėjo priešais ir skyrė šakas, kurios čaižė Antanui per veidą. Jis nesigynė, priėmė tai už bausmę:

„Ji dėl manęs turėjo verkti". Žeme nubėgo driežas — jis nuniro tiesiai, kaip strėlė. Šlaitas, į kurį juodu pateko, buvo pilnas įstrižų spindulių, kaitros ir aviečių. Uogienojuose į visas puses kirtosi brydės, trapūs stiebai buvo nulankstyti ir aplaužyti.

— Dar ir mums paliko, — tarė Valentina ir pakėlė šaką su uogomis. — Imkit!
— Čia taip gera būtų miegoti saulėje, — galvojo Antanas.
— Ypač, jei kaimynijoj susiraitytų gyvatė.
— O, truputį šiurpu... Bet būtume dviese. Kartais vienvė slėgia sunkiau už akmenį.
— Tik jūs išsirinkot pavojingą draugę.
— Kiekvienas susirišimas turi pavojų.
Staiga jis atsisuko į Valentiną ir greitai prabilo:
— Valiute: būk tu mano...

Ji stovėjo už jį aukščiau ir atrodė tokia didelė. Išgirdus jo žodžius nubalo, įsikibo abiem rankom į kreitelę. Jos smakras pasitempė ir skruostai nelaimingai sudrebėjo.

— Ne, aš jums nieko daugiau nesakysiu. Aš nenoriu, kad jums būtų skaudu... Nepykit ant manęs, kad jums tiek blogo padariau. Sudie, Valiute.

Ir jis šiurkščiai nusigrėžė atgal į girią.

— Antanai, — išsigandusi ji sutūrėjo.

— Aš kvailas, kad maniau... Kokios gi laimės čia gali tikėtis žmogus.

Ir sustojęs gūžčiojo pečiais. Jis žvelgė pro viršūnes į vakarinį dangų.

— Taip, gerai sakė Bronė Šveliūtė: jūs apsisprendus, jums viskas aišku... Ir ką galiu jums duoti? Nieko, nieko...

Ji tyliai atsakė:

— Jau kuris laikas man taip neaišku, taip skaudu...

Jis nušvitęs grįžo prie josios ir kalbėjo:

— Tada mudu galim... Viešpatie, kaip būtų gera!

— Ne, Antanai, visiškai netekėsiu.

— Bet juk manėt su ponu... — Antano akyse tvenkėsi ašaros.

— Taip, tada pasaulis man atrodė toks paprastas, ponas Modestas buvo mano pirmasis... Ir taip, jauna mergaitė, pasistačiau namelius — kiekvienas daiktas savo vietoje ir pastovus ligi amžiaus galo...

— Žinau, bet dabar jau kitaip galvojate...

— Aš nieko negalvoju. Taip, mano namelius jau nunešė... Ir man nieko neliko...

— Bet jūs nemanot už jo tekėti?

— O, man taip gaila tėčio!

— Senelis man sakė... Tėtis gi šnekėjo su seneliu!

— Taip, mama ir tėtis vien laimės trokšta man... Tačiau žmogus turi ne vieną troškimą. Ne, aš negaliu jiems širdies užduoti... Jie visą laiką galvojo, jie ir susirišo...

— Valiute, jūs gi negalit būti auka...

— Ką man daryti?...

— Taip, manęs jums lyg nebūtų... O aš visą savo ateitį mačiau su jumis. Kaip gražu buvo tikėtis, apmąstyti visus darbus, visus pasisakymus, kurie bus draugėje tarti...

— Aš nenoriu skriausti nei tavęs, nei tėvų, nei jo... Ir aš maščiau: man laimės čia nėra... Ir kokios laimės gali žmogus tikėtis! Kiek gyvena — ir ar jaučia bent vienas sielos ramybę, pasitenkinimą, išvidinį pilnumą? Štai, pažvelk, pro medžius jau matyti mūsų kaimas. Kiekvienas ūkis tarp žalių sodų atrodo tylus ir laimingas.

Antanas žiūrėjo į kylančius dūmus iš kaminų. Vėjas į vakarą buvo nutilęs, padangė rauda.

— Iš tolo žiūrėdamas manai, kad ten jokio rūpesčio nė vargo nėra, — kalbėjo Valentina. — Kartais aš vaizduotėje nukeliu apgaulius stogus ir iš viršaus žvelgiu į vidų. Nė vieno nėra, kuris pakenčiamai gyventų. Tyčiūnuos jaunieji nesutinka su seniais ir bylinėjasi dėl duonos. Žemimo šiemet du vaikai mirė ir žmona jau pusė metų nekelia iš lovos. Pilksnėno tvartas griuvo ir karves užgulė... Ne, kiekvienas skęsta varge, rūpesčiuose, jau neatiduoda ne tik dalių, ne tik skolų, bet ir mokesčių... Dabar ir pas mus prasidės... Ir tai dėl manęs! Ji atsišliejo į pušį.

— Rūpesčių niekur neišvengsim, — tarė jis.

— Teisybė, tik gaila, kad labiausiai žėidi tuos, kuriuos daugiausia myli... Ne, aš neištūrėsiu... Aš negaliu jų stumti į skausmą..

— Valentina, — rūščiai tarė Antanas, — tu manai, kad tėvai bus laimingi, jei mane paliksi ir prisiversi už kito. Juk jie viską žino. Ar nesikrims paskui jie, kai tu kentėsi? Tu jiems duodi kruviną auką...

— Tu manęs nė kiek nesigaili.

— Aš tavęs nesigailiu?! Taip, aš blogas, aš sakau žodžius, kurie tave skaudina... Aš tavęs

nevertas. Tu tokia graži ir gera, o aš... Ką tau galiu duoti aš, skurdžių sūnus?

Jis nutilo supratęs, kad paskutiniais žodžiais vėl ją kankina. Ir pasižiūrėjęs į savo sąžinę, negalėjo išsiginti, kad tie žodžiai iš dalies buvo tyčia tarti. Dėl to jis pats dar labiau krintosi ir prikaišiojo, kad nėra pakankamai atviras ir nuoširdus: jam rodėsi, kad reiktų kažkokios milžiniškos pastangos pasiekti šitam nuoširdumui, kažko panašaus į savęs pamynimą ar išpažintį, išsipasakojus visą savo niekybę.

— Sudie, Valiute, — ištiesė jis ranką, — aš tavęs nevertas. Ir jei tu būsi kada nors laiminga, aš džiaugsiuos, nors būčiau anapus žvaigždžių.

Ji susirūpinus, kone išsigandus pasakė:

— Ką tu galvoji, Antanai? Būk gi vyras.

— Žinoma, vyrams neskauda širdies. Bet sudie... Ne, aš tave minėsiu amžinai... Ir jaunystės metuos viską prarasti, visus lūkesčius...

Sustojo ir nusekė akimis ligi tos vietos, kur buvo įsmeigtas Valentino žvilgsnis: ten kilo aukštas ir didus bokštas, apsemtas nusileidžiančios saulės šviesų.

— Suprantu, suprantu! — sušuko jis pykčio apimtas. — Aš nepakęsiu šitos tavo aukos. Štai kodėl sakei netekėsianti! Viešpatie, man lengviau būtų grabe tave matyti, negu ten!...

Ir griežtai, lyg norėdamas nuo žemės jį nušluoti, numojo ranka į bokštą.

— Tu vaikščiosi ten. gera, tavęs nesiaubs vėtros, o aš negalėsiu akių į tave pakelti po kiekvieno savo puolimo, — klaikiai jis šnekėjo. — Ne, Valiute, tu tokia išbalus, tu nepyk ant manęs... Jau truputį vėsu nuo šešėlių. Eik namo... Aš apie tave negalvosiu.

Jos akys nustebo. Ji padavė ranką. Pečiuose jai buvo prikibę pora pušies žievaičių.

Antanas atsisveikinęs greit nusišuko, paėjęs keletą žingsnių ir vėl atsigrėžė. Ji stovėjo tam pačiam daikte. Jis grįžo ir tarė:

— Aš norėjau paklausti, ar būsit rytoj mieste?

— Gal būsiu, jei leis sveikata.

— Ar jums negerai?

— Aš tik iš įpratimo tuos žodžius ištariau. Iš mamos išmokau.

— Aš norėčiau jus rytoj susitikti... Ir dar norėjau pasakyti, kad aš negalėsiu apie jus negalvoti.

— Antanai, verčiau negalvokit apie mane. Ir ji nuėjo. Nuėjo susimąsčiusiu žingsniu, po kuriuo trakšėjo žiogreliai. Antanas rymojo prie tos pačios pušies, ir kiekvienas žingsnis, kiekvienas trakstelėjimas gūdziai atliepė jo širdy. Jos balta suknelė tolo tarp medžių, mažėjo lankose ir rugių lauke, kuris apsėmė jos liemenį, traukė gilyn į save ir po valandėlės visai prapuldė ją Antanui iš akių, lyg ji ūmai būtų nuskendus.

XII

VALENTINA

Aš esu Žemės ir Vandenu duktė

Ir Dangaus augintinė.

Shelley

VALENTINA ėjo ežia. Vasara brendo laukuose. Soduose bei dirvoje krovėsi derlius. Rugiai linko nuo grūdo, miežių lysėse, kaip dūmas, kilo balzganai, tiesūs akuotai. Žvangučių buoželės buvo pilnos sėklų. Jau gegės nešaukė viena kitai iš liepyno į liepyną, iš šilo į šilą. Geisaties krūmuose nutilo lakštingalos balsas. Iš lizdų jau skrido jaunutės kregždės, tūpė jos kriaušėj ant šakos ir, krutindamos rudus gurklius, laukė motinos su kirminu. Lankose avys skabrinėjo žolę, o ėriukai striuoksėjo ir bandė muštis. Iš avilių lėkė spiečiai ir metėsi į aukščiausias viršūnes. Piemenys vartė samanų kupstus ir rinko laukinį medų. Jei ne šandie, tai rytoj vartuose sužvilgės dalgiai, išeis vyrai ir moterys. Dirvoje guls šiaudas prie šiaudo, kris pėdas prie pėdo, išsities geltonos rikių eilės, o nusigandus putpelė su mažaisiais bėgs dar nenukirstu plotu.

Vasara brendo laukuose, kiekvienas žiedas nūn pilnėjo ir nešė savo derlių. Valentina pailsus atsisėdo ant griovio krašto, skabė sidabražoles ir glostė pūkuotus šalavijos lapus. Iš atolo išlindo varlė ir ją stebėjo, vartydama akis geltonam graižinėly. Žolė skambėjo nuo susislėpusių žiogų. Žydra plaštakė nutūpė ant smilgos ir suglaudė sparnus nakvoti. Skraidė ji visą dieną, aplakstė daug žiedų ir nūn ramiai laukė ilgus tamsybės. Valentinai rodės, kad kiekvienas vabzdys ore, kiekvienas sliėkas žemėje žino savo kelią. Jie skraidė ir rėpliojo tiesiais takais, be rūpesčio ir abejojimo. Jinai sėdėjo kryžkelėje. Skaidrus jaunystės metas susidrumstė, ji nežinojo, kur dingti. Klausydamosi mykiančio veršelio tėviškės žardyje, mąstė ji, ką turėtų daryti. Taip, jos nameliai sugriuvo, tie vaikiški ir aiškiai

per dvejus metus sudėlioti nameliai. Ji galėtų vėl suramstyti iširusius sienojus ir su nuometu žengti į juos. Bet ji matė, kad nėra juose džiaugsmo, kad tai būtų vien žodžio tesėjimas ir pareiga, kurios prasmė jai ėmė niauktis. Iš tikrųjų, tėvas supras, jei dar nėra supratęs, kad dukteriai paguodos nebus, jei ji išeis ten, kur ligi šiolei buvo tikėtasi. Ir jai Modesto draugystė nūn apsiblausė. Juodu galėtų gyventi pusiaušėšelyje, toje klastingoje vakaro prieblandoje, už kurios glūdi naktis. Modestas neša viršenybę, pridengta išdidusiu nuolankumu: viršenybę tėvams, viršenybę darbininkams, viršenybę jai pačiai. Jis į ją žiūri, kaip į jaunesnę seserį, kuri ilgainiui išaugs, susiprotės ir bus gera šalia tavęs. Nusigrėždama ji bus nedėkinga ne tik jam, bet ir namiškiams, kuriems bus sunku. Ak, ir jai sunku ir neaišku Tyli, užsidariusi, pasiaukojusi ji gyventų su inžinierium. Auka, štai vertingas žodis! Ir jis traukė ją. Gražu atiduoti už ką nors savo gyvenimą. O tačiau tėvas iš senelio grįžęs tarė jai: „Duktė, aš noriu tavo gero...“ Jis supranta, kad jo kūdikis susvyravo, jis liepia rinktis, kur jai pačiai mieliau...

Kaip aiškiai jis matė: „Tu jiems duodi kruviną auką“. Žiaurūs žodžiai! Žiaurūs! Ir teisingi. Naivus, ūmus, jaunas kaip šita žemė ir sykiu rafinuotas — štai koks jai buvo Antanas. Jis buvo užsispyręs, jis nenorėjo su visais šnekėtis, bet puikybės jame nebuvo. Ir jis dabar troško visa būtybe, troško akiai, savo troškimu pripildė ne tik save, bet ir girias, ir lygumas, ir visą žemę. Kodėl tie vyrai toki. Ateina valandos, kada jie už moterį atiduotų ir „Dievą ir karalių“, anot Antano. Ir jis anąsyk jai deklamavo kurio ten poeto žodžius: „Ir eisiu laimingas, kaip su moterim“. Tai sakydamas jis galvojo apie ją. Tačiau jis iš aukšto kalbėjo apie kitas moteris, matė jų ydas ir juokėsi. Daugybė jų neegzistavo jam — nei Bronė Šveliūtė, nei Vincuko motina... Valentina suprato: jis negalėjo papildyti jų savo idealiniais įsivaizdavimais. Ją gi išpuošė, išskyrė iš kitų, padidino. Apie tai galvodama ji pati net išvydo dvi Valentinas: vieną išaukštintą, vos žemės prisilytinčią pirštų galais, tokią lengvą, antrąją gi — paprastą, neseniai laksčiusią giriose ir slėniuose, čiuožusių ežere, susivaidijančią su Izabele, erzinančią Petrą ir atkakliai, su meile skambinančią Schubertus ir Chopinus. Ir ši paprastoji sėdėjo pilna rūpesčio. Koks vaikiškas tas Antanas! Jis mano jus nevertas. Jis smerkia save, kad nėra jai pakankamai geras, tarsi ji jam yra moralinė norma. Jis dabar grįžta nuliūdęs giriomis. Ką jis eidamas galvoja? O, ji beveik pasakytų, ką jis galvoja. Vargšas. „Būk mano!“ Juk juodu neseniai buvo dar vaikai! Taip, gražu, kai jauni pasiduoda sau rankas. Tada pilnas žydėjimo metas, tai susitikimas be apskaičiavimų. Ir jis graužiasi, kad kilęs iš skurdžių namų, nieko neturi jai, be prastos pastogės ir ateities, kuria jis tiki. Lyg jai reikėtų kažkokių kalnų! Tačiau, prieš juodu yra dar laiko, jiems nėra ko bėgti akis išdegus. Antanas ją seniau pažįsta, jo vaizduotė visą laiką smarkiai klestėjo. O ji, Valentina, turi prisipažinti: „Aš nėsu dar su juo susigyvenus. Jis perdaug naujas, aš neįsiskverbčiau, neperpratau jo. Ir ko skubėti“. Ji nuliūdo: namie bus kažkur nuslėptas šešėlis, jeigu ji Antanui šandie būtų pasakiusi taip. „Tavo gero!“ Bet ar negalvos sunkiomis valandomis: „Jeigu Valiūtė nebūtų ištekėjusi už...“ Ir ko jai tekėti, ko skubintis...

Dar labiau nusiminė: dalykai artėja taip, kad reikia jiems duoti šį ar aną atsakymą. Iš šitos kryžkelės ji turi pasukti ar į šiaurę, ar į pietus, ar į vakarus. Vienas kelias jau ėmė jai blukti, o du neaiškūs. Ji tikro žodžio negali tarti Antanui, gi jos Chopinai neužpildys visų dienų, jeigu liksis šiam pasauly viena. Netekėti! Tą žodį ji sakė Antanui, lyg gindamosi nuo staigios ištarmės, bet jai rodės beprasmiška ir tuščia vien tik dėl savo fantazijos netekėti: reikia gilesnio pateisinimo šitokiam lėmimui. Jei ją trauktų laisvės verpetai... Ne, širdies avantiūros ne jos būdai. Ji neturėjo didelio visuomeninio jausmo, kad ir ši sritis ją pripildytų. Ji buvo siauros draugės žmogus: savo tėviškės, kelių bičiulių, kelių šeimų... Ir savo valandomis ji nuskrenda ligi Indijos. Ak, jūs faraonai, gera jums, gera miegoti, ramiai miegoti... Vis dėlto vienas dalykas sroveno joje, sroveno neaiškiai ir truputį klaikiai. Kaip įtūžo Antanas! Kokius šurpius žodžius sakė: „Verčiau grabe, o ne ten...“ Sesuo Gertrūda jai visados gera, žiūrį į jos akis ir šypsosi, lyg ko vildamosi. „Ne, sesele, aš nieko nežinau, tu nieko nesitikėk iš manęs“. Valentina manė sau: tas bokštas šaukė ją, bet šaukė lyg aukai, lyg pakasynoms, šaukė amžinai. Buvo tai neramus šauksmas, traukiantis ir grasinantis. Mieliau ji nukeliautų savo dalį su visais žmonėmis. Ji nenori būti išskirta, pažymėta. Tegu ji pereis žemę ne tokia graži, kaip sesuo Gertrūda... Su gailesčiu ji galvojo, kad jai turėtų užtekti tų baltų mūrų, kad ji negalėtų vaikščioti pievomis, riešutynais, kad būtų svetima ir tėviškės kiemui, ir miestui, ir žemei. Lyg iš neužkasto kapo ji turėtų žiūrėti į mėlyno dangaus sklypelį viršų galvos ir laukti Dievo. Tarsi apmirti, niekingai žvelgti į pavasario žydėjimą ir vasaros brendimą. O, sesers neleis jai siautėti ežeru, neleis dainuoti „Leise fliehen“. — „Tavo Sužieduotinis danguje“ — girdės ji sakant. „Tikriausias kelias yra į Dievą, tik įvairiai galima ten eiti“, tarė sau ji ir nusipurtė. Ją nusmelkė šaltis.

Nustebus apsižvalgė. Jau. temo. Dobiluos žiauriai rėkė griežlė.

Valentina atsiduso:

— Dieve tu mano, aš nieko, nieko nežinau.

Ir buvo atsisėdus kelio rasti, apsispręsti: ji meko nerado. Jai buvo dar neaiškiau. Ji nieko nenutarė, tik sumaišė visas pėdas. Pabūgus jautė, kad sprendimas pats artėja — nežinia ką nešdamas. Visi keliai susikirs, susimuš kaip išibėgėję traukiniai ir svies ją netikėta linkme. O, kad taip neatsitiktų! Tačiau kodėl savaime dalykai negali išsilyginti? Jie gal nėra nė toki baisūs. „Visados esti debesų“ — atsiduso Valentina ir turėjo neaiškia, viltį, kuria tačiau giliai dvasioje nepasitikėjo. Jautė vakaro vėsumą, iš žemės dvelkė šiurpas. Paukščiai migo. Nuo pagirio prieblandose graudeno armonika — grojo kažkur, balsas buvo silpnas ir lėtas. Tolima gaida lydėjo Valentiną namo.

Įėjo pro seklyčios duris nepastebėta, pastatė liepžiedžius priemenėj ir užsitarė savo kambarėly. Su vėsiu oru skverbėsi stiprus, astrus gėlių kvapas. Valentina pasirinkė ant lango ir mąstė; ji galvojo apie tuos menkutėlius, rausvus naktibaldu (koks keistas vardas!) žiedelius, kurie dieną esti susitraukę, neturi jokio kvapo, bet vakare pasklinda po visą darželį, atkakliai smelkiasi į sodą, į pirkia, į kiekvieną plyšį, beveik dusinte dusindami savo tirštu kvepėjimu.

Valentina rymojo ir rymojo. Dangus buvo pilnas drebančių žvaigždžių. Ji žiūrėjo į jąsias, į brolių sietyną ir į šienpjūvius, ir norėjo, kai numirs kada, nueiti ten aukštai, laiptoti iš žvaigždės į žvaigždę, regėti, kas jose gyvena ir klausti, jei ką nors susitiks, ar ir jie buvo nelaimingi savo dienose. Ji matė save žengiant ūkanotu Paukščių keliu, vienišą begalinę erdvę, susilenkusią ir su lazda rankoje. Buvo tenai tamsu, nieko ji nematė iš tų gilių erdvių ir negalėjo pasakyti, ką žemėje likusioji Valentina mąstė, kur buvo nukreiptos jos akys ir kokios muzikos, kokių naktinių paukščių jinau klausėsi.

Niekas to nepasakys: nei rūpestinga motė, nei palangės vijoklis, nei mes patys negalim to pasakyti.

XIII

KAITRA KIRBYNĖJ

... ir siautėja oras nuo karščio.

Vergilijus, En. II, 759.

TIESIAI iš dangaus alpi ugnis degino plikus bruko akmenis, žėrėjo namų stoguose ir jame naikino ryšius su ošiančiu ir savo reikalus žinančiu susibūrimu. Elgetos giedojo, nebylys skambino varpeliu ir bekojis žiūrėjo nuo savo ratų, o mieguista, nukorusi galvą kumelė stovėjo su dobilų kambliu lūpų krašte. Drebindamas žandenas, beviltiško žmogaus blaškymusi ir įnirtimu šaukė iš kauliukų lošės žydas. Antanas, nugrimzdęs tarp arklių, tarp jūros gėlėtų skarelių, tarp dalgių artavojimo ir burninių armonikučių derinimo, yrėsi į kitą rinkos pusę. Išskirtas, svetimas jis brovėsi pro palapines ir nematė nieko artimo. Valentinos nerado jis nei šventoriuje, nerado jos nei gatvių grūsmėje — niekur jos nebuvo. Ir niekam čia jo nereikėjo, niekas jo geru žodžiu nekalbino. Jis tik mąstė, kad jinau bus namie likusi, nes vakar gi sakėsi nusišaldžius: ne, tegu ji būva sveika ir linksmai saugo savo spiečių. Taip su savim tardamasis, nusiminęs jis spraudėsi pro žmones ir jau suko iš rinkos — plati, negrįsta gatvė tiesiai vedė į jo pastogę ir į jo vienvatę.

Šalia išgirdo balsą:

— Štai jis.

Troškios kaitros nusiaubtas, jis nesusivokė, jog čia jam sakoma. Stabtelėjo, nieko nepažino ir norėjo vėl toliau eiti, išziūdęs, kad susilaikė dėl kažkam tartų žodžių, lyg ir pajuokai save išstatęs.

— Čia dabar! — sutūrėjo už skverno jį.

Izabeliukė drąsiai žvelgė į jį ir už rankos laikė Valentiną.

Jis stovėjo apglušęs, jautė, tartum kažkas būtų atsitikę kitaip negu turėtų būti, tartum būtų su ūmia priešgynybe susidūręs. Paskui apėmė jį visą toks tvankus džiaugsmas, kad lūpos drebėjo, žodžio neradamos.

Valentina tarė:

— Jieškom lauktuvių Juozukui. Na, kaip jums anas avinėlis?

Ėriukas gulėjo tarp maldaknygių ir kojoje laikė mėlyną vėliavėlę, pilnas garbiniuotų sruogų ir su trimis dūduojančiomis skylėmis pilve. Nupirkę jį atidavė Izabeliukei, o ji pati norėjo rožinio kaspino ir žalių, su baltais stikliukais šukų.

Tas puošmenas įsigijus tarė:

— Man dabar jūsų nereikia. Veskit pas mamą. O paskui galėsit sau eiti.

Antanas nesuprato šito vaiko. Ji buvo apsigalvojus, visados turėjo aiškius norus ir į savo seserį nebuvo panaši ne tik iš lenktos nosies, bet ir iš viso savo mąstymo.

Likosi vienudu. Pro vežimus, pro palapines prasiveržė į gatvę. Valentina buvo išblyškus, tartum nemigus, su nuvargusiais, tamsiais paakiais. Žmonių maišaty, klegant nuo rinkos sumišiems balsams, mušant spinduliams į nubaltintas sienas, jinai atrodė nebyli ir svetima. Laikė rankoj suspaudus nosinuką, kuri, greičiausia, bus pamiršus įsidėti, žvalgė į praeinančias poras ir nieko neišidėmėjo. Kelis sykius vos pastebimai grįžtelėjo į Antaną, bet nieko netarė. Ką ji mąstė, kur ji dabar buvo? — sprendė ir nežinojo, kaip ją kalbinti. Jam vaidenos, kad Valentina yra susigalvojusi kitu pasauliu negu jo, jis sakė, kad jinai kažkur toli vaikšto savo mintyse: jis bijojo išibrauti į tas jos tylias mintis, užgauti jas ar prižadinti iš gilaus miego. Štai ji buvo kita — ne šmaikšti liepų rinkikė, ne greita ežero yrėja ir ne rūpestinga spiečiaus saugotoja, bet ano žilo debesies draugė, pati nubalus kaip tas debesis. Jis regėjo tarp juodviejų skirtumą, erdvę, ir tvirtino, kad per tą erdvę nėra liepto vienam pas antrą. Ir jam buvo didžiai jos gaila, lyg būtų ją praradęs amžinai. Jos artumas neteikė jam paguodos kaip seniau — tos žemiškos, ranka atsiremiamos paguodos. Jis atsiminė jos vakarykščių žodžius ir su šiurpu tarė sau: Valentina šiąnakt bus ką nors nusprendus — neatšaukiamai lėmus. Tačiau jinai būtų nesirodžius atlauduos, jeigu būtų pasiryžus prieš mane. — Taip svarstė jis ir graužėsi. Ir vėl svyravo. O jam reikėjo susiramavimo, reikėjo vilties. Pagaliau jis nudžiugo: jinai panaši į debesų mergaitę dėl savo nušalimo, dėl rūpesčio nakties, dėl tų nykių ir aštrių kelionių, kurias siela nueina viena, nei brolio nei sesers nepalaikoma, nei tėvų nei bičiulių nežinoma ir nenumanoma. Draskosi ji, vargšė dvasia, vieniša, nusiaubta, vėtrų ir sriautų mėtoma, — ir aplinkiniai žiūrį į tave ir nenujaučia ir neperpranta tavęs. Jis raginosi stengtis, gelbėti save ir ją. Ir gaudžiai jautė, kad prieš juodu stovėjo kažkas akla ir neatšaukiama, kad šita švininė kaitra jį tirpdė ir plakė prie žemės, o Valentiną nešė tolyn banga po bangos, spindulių šėlimas po šėlimo. Jis teiravosi savęs, ar visi šitie kliaviniai nėra jo paties darbas, jo mąstymų vaisius, ir beveik rūstus atsakinėjo sau, kad tarp jo ir šitos šviesių plaukų mergaitės, šitos vienintelės nugriuvo sunkus, neperkopiamas akmuo, įsiskverbė aštri briauna... O, jis turėtų nematyti šitų didelių, mėlynų akių! Negirdėti balso, skambėjusio tėviškės kieme, tarp Geisaties švendrų ir kupliuos liepynuos! Ji dabar erzino vakarykštis jo užsidegimas, jis sakė: „Su aistra mes tik ardom“, o buvo dar jos pilnesnis. Graudenos, kad mažas ir nekaltas pamišimas gali sueižyti visus lūkesčius, gali Valentiną skaudinti: ir jis nori jai laimės! Tačiau jis nesmerkė anos staigumo valandos — buvo tai jaunystės teisė, geras ir reikalingas aidesys, žmogaus iškilimo ir skirto džiaugsmo momentas, šviesybės ir visiems daiktams giminytės minutė, reta ir brangi mus lydinti nykumoj. Tik jis ketinosi nedovanosias sau, paniekinsias save ir gyventi neturėsiąs prasmės, jeigu dėl jo Valentina buvo nelaiminga, jeigu dėl jo sulaukėjimo jinai davė sau išsargą, kuri juodviejų daugiau niekad nesuosodins po viena liepa ir nenuves po ta pačia pastogę. Aukštai kalbėjo varpai. Aplink bažnyčią ėjo procesija. Vėliavos plazdeno. Žmonės lipo į kalną, ir dėjos prie giedančiųjų.

— Valentina, — ūmai prabilo Antanas, — jūs man dovanosit...

Ir nutilo: jam dingėjo, lyg kad sakytų atsisveikinimo žodžius, lyg jinai liptų į laivą ir žadėtų irtis per gilius ir tolimus vandenis.

Jai nieko netariant, jis vėl prabilo:

— Atrodot, lyg sirgtumėt... Valiute, kas jums?

— Aš gi visados tokia, Antanai.

— Ne, jūs buvot nelaiminga. Ir tai dėl manęs... Beje, norėjau paklausti, ar seniai atėjot?

— Kaip tik prieš sumą. Žinot, sutikau kleboną Motiejų: jis tik sušnairavo, kad esu tokia vėlyva.

— Argi? Juk jis neturi jokio piktumo — bent aš taip manau: jį nuskaidrina Jonas Sebastijonas... Ypač, kai jūs klausotės.

— Ta muzika, sako jis, tokia giedri ir stipri, kad ilgus metus Bachas dirbo labai šviesoje, atvertoj saulei ir dangui Jono bažnyčioje — ten jis ir guli nūn po didžiuoju altorium.

— Bet sėskim čia — jūs tikrai pailsot.

Siauras šešėlis krito ant žemės. Pro lapus tirpo ir sroveno geležinė kaitra. Buvo alsu. Dangus buvo užsitraukęs drumstai mėlyną, sunkų skydą. Iš rytų pusės, pro stogus, pro klebonijos sodo viršūnes kilo kalnuota debesies galva. Varpai vis gaudė. Jiems pritarė alpūs žodžių aidesiai. Procesija ėjo. Sidabrinis varpelių balsas prasimušė pro giesmes.

Atsisėdus Valentina nusišluostė prakaitą nuo smilkinių ir vėl sugniaužė saujoj nosinuką. Pro medžius buvo matyti ežero įlanka. Joje knibždėjo žmonių ir vėdavos margos vėliavikės.

— Kas gi ten bus? — galvojo Antanas.

— Man rodos, ar tik nesiruošia sutikti vienos retenybės... Tai amerikietė Klara — ta garsioji... Filmų žvaigždė. Čia kažkur jos tėviškė.

— A, žinau ir aš. Ponas inžinierius mane buvo prašęs, kad parašyčiau eilėraščių jos garbei.

— Ir kaip?

— Kvailas būčiau! Ar jūs ten eisit — juk bus ir balius šauniausias?

— Tuo tarpu negalėčiau pasakyti. O jūs?

— Kurių galų! Aš ir be to į valias turiu graužaties.

— Ponas Antanai, kas jums šiandie?

— Ne, tai geru nesibaigs.

— Kas? — nusigando Valentina.

— Aš galvoju, kad šitokia tvanka pasriūs audromis. Matot, kaip žmonės grūdasi aplink šulinį!

— Teisybė, — tarė atsidūsėdama ji.

— Dar ledai javus...

— Tik nepranašaukite šitaip liūdnei... Pas mus rytoj jau gal bus rugiapjūtė.

— Kaip greit... Viskas turi savo laiką... Tik mudu laukiam kažko ir skiriamės kaskart tolyn, skiriamės patys savo valia...

— Jūs į dalyką visados žiūrit iš aštriausios pusės. Gal ne taip jau bloga...

— Argi? Atsimenat, ko aš prašiau?...

— Ko mums skubėti!

— Bet kur nuves šis laukimas, Valentina, kur nuves?

— Taip, mes galim pasukti vienur ar kitur, tačiau... Jau ir dabar...

— Ar vėl kas buvo?

— Nieko, tik taip sau...

— Taip sau!.. Ne, jūs man sakykit teisybę!

— Mažmožiai...

— Mažmožiai! — o dėl jų krintotės visą naktį. Jūs nenuslėpsit man — turėjo vakar būti kas nors.

— Vakaras nieko nebuvo — tikrai nieko.

— Viešpatie, jūs gi kalbat, kad aš nieko nesuprasčiau. O vistiek...

Jis piktai nuspyrė akmenį iš po kojų. Valentina ištaisė suknelės raukšles ant kelių ir atrodė pasirengusi kalbėti ir pasakyti. Nuo jos nosies į lūpų kraštus ėjo du apkartę, vos įmatomi brūkšneliai.

— Vakaras pas mus būta Modesto.

— Radot jį?

— Ne.

— Tai viskas ir tvarkoj

Ūmai jis nutilo: pamatė, kad savo įsiterpimais erzina Valentina.

— Juozukas išplepėjo, kad su jumis išėjau į girią. Tėvai man būtų nieko nesakę... Tačiau šįryt sesuo man viską išaiškino: esą, ponas Modestas tėčiui taręs, kad aš galėčiau būti dėkingesnė, ir išvažiuoju... Dabar tai prasidės pas mus... Ir tėtis namie liko... Ne, aš nenoriu eiti namo: tarsiu būtų kas palaidota juose.

— Valentina!

— Aš norėčiau kur viena sėdėti ir sėdėti: ligi amžių galo...

— Klausykit — aš rudenį gausiu tarnybą. Senelis man parūpins... O jums nereikėjo dėl to verkėti... Dieve tu mano... Mes, Valiute, susitvarkysim, vėl bus viskas gerai... Kodėl jūs taip žiūrit į žemę.

— Antanai, ar tu suprasi: rodos, visa šita žemė slėgtų mane — taip man sunku. Aš jos nepanešiu, ne, jos nepanešiu. Ir nežinau dabar, kur man eiti.

Jis pamatė, koksai liūnas atsivėrė Valentinai po kojų. Sėdėjo abu valandėlę tylėdami. Erškėčių krūmė šakutėmis žemyn straksėjo dagilis — ir jis tylėjo. Žmonės jau važiuo iš atlaidų. Pro medžius margos vėliavikės vis plazdeno, ir kaitra sunkėsi ir slėgė sąnarius, degino vargią širdį. Antanas nūn suprato, kokia vaikas, kokia nepatyrusi buvo toji širdis šalia jo: pirmas gyvenimo smūgis metė ją skaudžiai iš įprasto kelio, bloškė į nežinią ir neapsisprendimą, kuris skaudino tėvus, o labiausiai ją pačią. Ne, jis galvojo, Dievas neturėtų leisti į žemę šitų trapių sielų — pūstels srovė ir nusineš ją, kaip pienės pūkuotą galvutę. Ką jis gali padaryti, kad jinai liktųsi čia, vaikščiotų po tėviškės girias, guostų pasirodžiusį senį žveją Kostą, ir kleboną, ir profesorių, kad ji vėl linksma valgydintų Juozuką ar stovėtų atsirėmus į laukinę obelį ir kalbėtųsi su juo pačiu...

— Einam pas senelį — tarė jisai ir apsidžiaugė: — Pabūsime, Valiute, pas jį, pasišnekučiuosim. Žinot, jis vakar taip gražiai jus minėjo. Juk jis tave myli. Visi čia tave truputį myli. Na, einam...

— Dėkui, iš tikrųjų taip bus geriau. Man reikia prasiblaivyti.

— Žinoma. Kai žmogus perdaug išsigalvoji apie savo vargą, tai jis ir išauga kaip kalnas.

Juodu nuėjo per sodą į karštą gatvę. Po jų kojomis degė akmenys, rodė, sprogs jie, iššoks iš bruko ir kirs atšaižomis tau į veidą.

Juodu greitai šaligatviu pralenkdinėjo išretėjusius žmones.

— Tartum nuo siaubo visi bėga, — tarė Antanas, parodęs į važiuojančius.

— Kiekvienam savas pavėsis mielas, — galvojo Valentina. — O kaip senelio darbas?

— Jis niekad neskubėjo. Kartais visą laiką prasėdim dailindami porą sakinių ar jieškodami kurios nors ištraukos. Kai kada jis susimąsto, kalba savo išpūdžius. Aną dieną radau kryžkelėje stebint Dievą, o Dievas jį stebėjo. Senelis man sakė: „Ar neatspėtum, kas paskutiniaisiais metais labiausiai nustebino mane? Jeigu neatmeni, tai klausyk. Dar prieš ligą buvau nuvažiavęs į Latviją. Daug sykių buvau išvaikščiojęs etnografinį jų muziejų, apžiūrėjęs senoviškas žagres, akėčias, strėles ir lankus... Šį kartą man krito į akį moters kapas. Aš stebėjau tos sievėtos papuošalus, tūkstantį metų gulėjusius po žeme, stebėjau žalvarines rinkes, žiedus, tuos prasto, negudraus išdarbio daiktus. Netikėtai didelė teisybė atsinaujino manyje: štai mūsų motė, mirus prieš tūkstantį metų, buvo tokios pat sielos kaip ir šių laikų moteris — ji mėgo puoštis, ant rankų, ant kaklo nešiojo žiedus, mėgo žaisti ir mylėjo... Ir mano akyse ji stojo tokia gyva, prabilo taip artimai... Aš tada jaučiau, lyg savo rankomis lytėčiau praeitį... Mano vaike, ir tu pajusi praeitį, kada suprasi, kad šituo vieškeliu prieš tūkstantį metų keliavo tokių pat rūpesčių varginami žmonės, kaip ir šandie. Ir tada jie kirto girias, ėjo į vestuves, gėrė midų, gaudė žvėrį ir paukštį, verkė ir linksminosi. Ar tu pagalvojai kada nors, kad ant šito akmens po tokiu pat pasvirusiu kryžium kažkada sėdėjo toks pat senelis, kad jo naginė čia buvo įmynusi pėdsaką, kad jis tarėsi ir šnekėjosi su savo vaiku... Keista: mes niekad negalvojam, kad ir senovėj būta vaikų, tarsi visi tada būtų seni ir žili gimę..."

— Iš tikrųjų, — susimąstė Valentina, — ir iš mūsų tiek beliks, kaip kad senelis pasakojo, o mes taip įsikibę į tą savo gyvenimą! Ir tuščiai įsikibę, tarsi ne vistiek, ar mes išnyksim šandie ar rytoj. Ar atsimeni, ką tu man skaitėi aną vakarą iš Omaro Chajam: „Tu pasaulį matei ir visa, ką tu matei: niekai, — Ir visa, ką tu pasakei ir ką tu girdėjai: niekai; — Visą žemę ligi pačių gelmių tu apjieškojai: niekai, — Ir visa, ką tu namams pirkai, — niekai". Aš nė nesigailėčiau, jeigu...

— Kas jeigu?

— Ko gi taip rūščiai žiūrit?

— Sakykit, ką jūs gi susigalvojot?

— Antanai, aš visiškai nieko... Pagaliau nė kalbėt neleisit.

Ir ji nusijuokė.

— Kalbėti leisiu, bet žiūrėkit, kad niekų man daugiau nepaskotumėt. Jūs turit likti čia. Ji nesmagiai nukreipė kalbą:

— Bet ir gerai atsimenat senelio žodžius.

— Jis man yra lyg senosios, heroiškosios kartos testamentas, paskutinis balsas: greitai jie vien iš kapų mums bylos...

— Dar pažiūrėsim, — atkakliai pasakė Valentina.

Jis apsižvalgė, nesuprasdamas, ką ji manė tais žodžiais, ir tarė:

— Galėtume tiesiai sukti.

— Bus arčiau...

— O ką jūs ten matote?

Ji sustojo ir abejodama susvyravo. Antroj gatvės pusėj Antanas išvydo inžinierių, Bronę Šveliūtę ir dar vieną vyrą su šiaudine skrybėle. Ponas Būdžiūnas oriai žvelgė į Valentiną. Jis, matyt, buvo sotus šituo jos nustebimu ir susvyravimu. Ir jis tartum sakė: „Aš dar galėčiau tau dovanoti". Žmogus su šiaudine skrybėle linktelėjo į Antaną ir Valentiną, paskui kažko klausė iš savųjų.

— Valentina, — griežtai prabilo Antanas, — einam.

— Tikrai, — klusni atsakė jinai ir sujudėjo.

Anie trys greitai susikeitė žodžiais, ir iš jų atsiskyrė Bronė. Ji prisiartino prie Valentinės, padavė jai ranką, o Antanui linktelėjo galva.

— Valiute, — prabilo ji, — prašytume pas mus.

— Mes einam pas senelį, — atsakė Valentina.

— Senelis nepabėgs, — juokėsi Šveliūtė ir pro petį žiūrėjo į Antaną, tartum kalbėtų: „Štai ką aš galiu".

— Bet man svarbu... ne, aš nežinau...

— Klausyk, Valentina, aš rimtai kalbu: ponui Modestui esi reikalinga... Jis tau nori pasakyti...

Na, pati išgirsi. Einam. Jeigu skubi — ilgai nelaikysim.

— Ne, verčiau palik mane... Aš taip nuvargus...

— Mano žuvele, mes ko nors užkašim... Be to, ponas Modestas norėtų sužinoti... Jis truputį įsižeidęs... Ne, ne taip norėjau pasakyti... Žodžiu, vietoj pamatysim. Jei ponas Modestas prašo...

— Valentina juk turi eiti pas senelį, — šaltai pastebėjo Antanas.

— Tik pora žodžių ponui Modestui... — kalbėjo Bronė.

— Ponui Modestui, ponui Modestui... Kartojat jo vardą, lyg archangelą...

— Antanai! — tarė Valentina. — Taip negalima...

— Ne, Valiute, jūs pas jį neisit. Panele Brone, pasakykit grįžę...

— Ko čia stypsosim gatvėj, — Šveliūtė paėmė Valentiną po ranka. — Yra būtinas reikalas, susikeisit pora žodžių — ir galėsit vėl keliauti sau.

— O aš nenoriu, — užsikirto jis.

— Antanai, — tarė Valentina, — tu kalbi, lyg valią turėtum...

Jis tarė:

— Taip, jei tas pirštu pajudino už kelių mylių... O aš maniau...

— Koks jis žiaurus, — tarė Bronė Šveliūtė ir pasitraukė Valentiną į save.

Valentina skaudžiai žvelgė į Antaną, sušnabždėjo: „Aš tuoju“ ir nuilsusi leidosi vedama. Jisai nejautė nei pykčio nei pagiežos. Atsirėmė į telegrafo stulpą ir matė, kaip jo liepautoja eina įkaitusiais akmenimis. Štai vyrai ją sveikina, juokiasi ir kalbasi, tarsi tarp jos ir Modesto nebūtų jokio nesutikimo. Dusliam ore slopūs, mediniai tarškėjo praeivių balsai.

Jis krūptelėjo. Visi keturi jie nusigręžė į rinką — jie rengėsi eiti. Valentina tačiau ką sakė, atsisuko į Antaną, bet Šveliūtė su inžinierium paėmė ją į vidurį ir nusivedė.

Ir jinai atsižiūrėti jau neatsižiūrėjo ten, kur jisai šilumos nutrenktas rymojo.

XIV

VĖTRŲ SŪKURIAI

Tačiau buvau aš jaunas ir kvailas —
ir nūn verkiu.

W.B. Yeats

VALANDĖLĖ jis laukė ramus, tarsi nieko būtų neatsitikę. Jisai vylėsi, kad Valentina grįš, tuoju pamatys jog melsvą suknelę iš už namų kertės, pamatys klausinėjančias jos akis. Stovėjo kantriai, nepaisė nei praeivių, nei kaitros. Pro šalį nudardėjo vienas vežimas, nudardėjo antras. Nuo stogo ant bruko nukrito du susipešę žvirbliai ir vėl neišsiskirdami nulėkė. Valentina negrįžo. Tada jisai sunkiai atšlijo nuo stulpo. Pečiai buvo nuvargę. Jis nusekė dingusiųjų pėdomis: apytuštėj rinkoj nieko nematė. Nūn tik pajuto, kad jį ištiko nelaimė: jis buvo išstatytas pajuokai, Valentina, geriausioji, paliko jį...

Jis sustojo dusdamas iš pykčio ir nerasdamas žodžio. Atsipeikėjęs ėmė greitai eiti gatvėmis ir kartojo:

— Jai manęs nereikia, jai manęs nereikia...

Jis negalėjo pakęsti nei šitų namų, nei gatvių, nei medžių... Skubėjo iš miesto, manė rasiąs paguodą tarp girios pušų ir ažuolų: bet ir čia buvo klaiku, nyku, vieniša. Jam svetima buvo šitoji ūksmė, visos šitos šakos ir viršūnės. Skubėdamas jis grasino nedovanosiąs... Įkaitęs pušų kvapas jį alsino. Jis ėjo šilais, slydo ant spyglių ir gąsdino šarkas. Tartum gaisro, ugnies jie laukė — šitie ištroškę, aitriais sakais išprkaitavę kamieniai. Valentina, kad tu būtum žinojus: juk amžinai tu nuo manęs nuėjai. Amžinai, amžinai! „Aš tuoju“... Ne, Valiute... Mudu esam galutinai atskirti...

Jis atsiminė laukymę, kupetas, gaivią pavakarę gležnam atole. Norėjo įkišti galvą į šieną, apie nieką negalvoti, jokio žodžio netarti, vien gulėti prie žemės, gulėti ištisas valandas, metus, gulėti ligi amžių galo, neturint draugystėje nei žmogaus, nei paukštės, nei menko vabalo. Jis išėjo į aikštelę: nebuvo ten jau šieno. Ir čionai tuščia, kaip ir visam jo likime. Atsisėdo, pešiojo atolą, kramtė jį. Apsikniaubė veidu į žemę ir liko gulėti nejudėdamas, atkaklus, sieloje šaukdamas kerštą ir jausdamasis toks menkas, bejėgis prieš savo nedalią, kurią su įnirtimu svarstė, ir vis labiau krintosi. Jis nematė laiko tylios kelionės, šokinėjančių strazdų vejoje nė ilgėjančių šešėlių. Ranką įgylė skruzdė — jis nepajudėjo. Jis neskaitė minučių nė valandų, buvo lyg išskirtas iš jų bėgimo, joms svetimas. Jis tik du daiktus regėjo: Valentiną ir savo skausmą. Valentina stovėjo begalinėje tamsybėje, stovėjo ten balta ir neprieinama, tokia daili ir amžinai dingus. Retkarčiais ji šmėsčiojo tartum silpnas žiburėlis

tolimam požemių gale, apsupta šešėliuotų, nejaukių skliautų. Iš jos, lyg ir nepasiekiamų gelmių, skleidėsi reta šviesa, ryjama godžios tamsybės. Šitoj tamsybėje niūksojo skausmas — jo skausmas. Jis neturėjo aiškių bruožų, nepriminė jokio daikto, jokio žvėries nė žmogaus. Tačiau galėjai nuspėti, kad jis vistiek ten slypi prieblandose, kad jis nakčia išrėplios iš savo tinklų, išties šlykščias kojas ir čiulps tave, kankins ir marins ir vėl gyvą paleis, kada ims aušti rytas. O, rytas, didžioji aušra jau dingo, jau nuėjo — negrįš ji, negrįš...

Dusliai sudundo žemė. Prislėgti smūgiai dunksėjo iš gelmių, iš tamsių jos vidurių. Paskui nykiai sušiureno viršūnės, ore atsiliepė tolimas dundenimas. Antanas pakėlė galvą. Jo veidas buvo suraižytas įsispaudusių kamblių. Pro medžius, rytų pusėje, kėlėsi didelis, juodas debesis. Slinko jis iš lėto, rūstus ir galingas. Nuo saulės jo kraštai buvo parudę, lyg variniai. O žemiau juodos dėmės turėjo melsvą, metalinį atspalvį, tokį neramų. Medžiai stipriau sušvokštė, kurtus šnabždesys perbėgo šakomis, nulenkė jas — ir visai dingo. Beržai ir skirpstai stūksojo negyvi, nusigandę. Jiems nepritarė nei kėkštas nei sniegena. Ir raudonkaklė nečiulbėjo lazdyne. Ūmai netoliese išgirdo negarsų urkštimą. Antanas atsigrėžė į balsą. Besigaudžiusios voverės stovėjo viena paskui antrą atole ir didelėmis akimis jį stebėjo. Jos nusigando, vėl suarkštė ir skubiai nėrė į kitą aikštės šoną, ištiesusios ilgas uodegas. Rudos jų nugaros šmižėjo pievos žalume, pasiekė ažuolą ir žuvo tarp lapų. Niūrus dangaus melsvumas vėl sunkiai ir paspringdamas trinksėjo. Saulė buvo drumzlina, apsiblaususi. Lyg bėgdama nuo debesies, ji nusviro į mišką ir likosi karoti vietoje, padūmavusi, nudilusi ir beviltiška.

Tik žiogas rėkė — vienui vienas rėkė visoje laukymėje, įnirtęs griežė ir skambėjo, šaukdamas vėtrą ir liūtis, aštriai rėždamas švininę kaitrą. Jo daina buvo akla daina, žado netekusiam, išmirusiam pasauly skardinti giesmė. Jos klausytis Antanui buvo nyku. Jis pakilo ir ėjo į miestelį. Visi medžiai tylėjo ir laukė. Audra juos kankino, iš tolybės troškindama ir dusindama. Pušų sakai žėrėdami varvėjo ant žemės.

Aplenkdamas namus nuėjo į ežerą. Įlankoj jis rado visą Kirbynę. Žvilgančios dūdos grojo: jos pasitiko valty; lygiu, suledėjusiu paviršium čiauzė ji su garsiaja viešnia. Pamaži kilnojos irklai, nuvargusi blaksėjo vėliavikė pirmagaly. Plaukė jie dar toli, vos aplenkę Gervijų salą ties Geisaties užsisukimu. Antanas žvalgėsi po minią. Prie tiltelio stovėjo ponai ir laukė. Laukė ir Modestas, ir balta skrybėlė — pilni orumo ir garbės visų kirbyniečių akivaizdoj. Toli nuo jų, išsiskyrusią nuo minios, jis išvydo Valentina. Ji buvo atsirėmusi į skursnią pušį, lyg atmesta nuo visų žmonių. Antanas žvelgė į jos išblykusių veidą ir mąstė sau, kad inžinierius ją paliko viena, nelaiminga. Tylį ir nejautri — iš tikrųjų dabar ji kentėjo — kentėjo išduota, patyčioms išstatyta. „Taip, Valiute“, — bus sakęs Būdžiūnas, — „tu luktelsi: — prie estrados, matai, renkamės tik oficialūs asmens“. Ne, ar jai pakelti šitiekos bloškimų!

Antanas ūmai nususuko: jį pastebėjo Valentina. Iš netikėto krūptelėjimo, iš atidžiai atgręžtų akių ir lėto nususukimo jis suprato, kad Valentina jį matė. Ar ji dabar jo lauks? O, kaip jis norėtų prie jos prisitarti, kalbinti ją paprastais žodžiais, lyg nieko būtų neatsitikę. Šis noras jam atrodė juo didesnis, nes buvo tai beviltiškas, niekados neįvyksiąs noras: jis nežengs nė vieno žingsnio prie tos, kuri jį išdavė dėl to... Ak, jis nirto ir troško savo neapykantoje. Negalėjo akių atitraukti nuo Valentinos, smerkė jos pasielgimą ir sykiu jautė, kad didžiausia kaltė jam pačiam krenta: jo užsispyrimui, jo didybei, jo ligi kraują įžeistai sielai. Jeigu jis galėtų dovanoti, pamiršti aną kaitrą prie rinkos, kukliai išstartus „aš tuojau“, pamiršti įžūlius Modesto žvilgsnius, Bronės Šveliūtės veidmainystę, — ne, jis šitą votį būtų galėjęs išplėsti tik su savo širdim. Sykiu jis žinojo, kad jo pyktis išblės, kai čia nebus jau Valentinos, kai jau negalės jos rasti ir pasiekti nei tėviškėj nei Medžionės girioje. Tada jis apmąstys kiekvieną jos pažvelgimą, kiekvieną lūpų krustelėjimą ir supras visus jos neišstartus žodžius, graušis ir niekins save, mekam neatvertu skausmu pripildydamas visus šilus, visus ežerus ir visą žemę.

Vėl pasižiūrėjo ir nusiminė: Valentinos jau nebuvo ties pušim. Tyrinėjo žmones, kol ją rado pasislinkusią prie minios ir sykiu prie jo priartėjusią. Staiga jis išgirdo — štai ji žeminasi, ji gretinasi prie tavęs, nusilenkia. Ne, jam nereikia šitos aukos nė sutrintos širdies. Ji davė pradžią — nūn tu, Antanai, ženk į mane. Negalėdamas pakęsti šitos minties nė klaikiai aidinčios muzikos su nosinukų vasnojomu valty, jis apsisuko ir, nežinodamas kur dėtis, grįžo į savo kambarį — bent niekas ten jo nematys. Jis galės stovėti vienas priešais save, priešais savo rūstybę ir dovanos nežinančią sąžinę. Rinkoje dar lūkuriavo pora vežimų. Debesis jau arti grumėjo, apniaukęs visą rytinį dangų. Nusigandusi saulė žiūrėjo į vakarus ir, rodės, niekad nepasieks savo guolio. Nupūtė srovė, iškėlė į orą popierius ir nešė, blaškydama juos ir sukdamą su smėlio sūkuriiais. Susidrumstė antras vėjo atodūsis ir jau nesiliovė karštai alsavęs, visa galybe šluodamas negrįstas gatves, trunkydamas langines ir stogų skardas. Kregždės kilo aukštai ir klykaudamos kovėsi su vėtra. Jaunų liepų lapai drebėjo ir

šniokštė, blaškydamiesi. O kažkur tuščiame ir padūmavusiam danguj sausai tarškėjo perkūnas.

Antanas užsidarė kambary. Atsigulęs ant lovos klausėsi, kaip sąsparos švilpia ir cypia. Protarpiais vėjas iš gilumos miškų užsišaukdavo galingai, artėdavo kaip naikinanti vilnis, griaudėdamas ir šniokšdamas viršūnėmis. Tada ant aukšto imdavo braškėti, lyg svetimas žmogus ten vaikščiotų, visi namai apmirdavo ir laukdavo, ar nenuneš jų vėtra, kaip tų popierių gatvėj. Nejautilus ir sunaikintas, išiklausęs į didžią Medžionės giesmę, Antanas laukė audros, laukė išsivadavimo ir paguodos. Tačiau debesis taip lėtai niaukė padangę, prieblanda vis nesirodė kambaryje. Taip jis gulėjo valandą, gal daugiau, užsimerkęs ir lyg per sapną lydėdamas amžiną medžių gaudimą ir vis garsesnius griausmus. Ir pats jautėsi toks nežymus, beveik išnykęs šalia šito žemės ir dangaus šėlimo. Jis gulėjo ir laukė sriautų, laukė iš šaknų raujamų eglių ir įtrenktos pušies kvepėjimo. Dangus dundėjo ir nerimo, pritvinkęs liūčių ir ugnies.

Iš pradžių gerai nenugirdo. Pakilo nuo lovos. Tikrai! Į duris beldėsi. Abejingai laukė, neprašydamas. Jam gi vistiek...

Su griauštinu susimaišė antras stuktelėjimas į duris. Tačiau jis neatsiliepė ir stovėjo ties lova. Įėjo Valentina.

Nedrąsiai luktelėjo ant slenksčio. Paskui žengė į kambarį. Neišgirdus iš Antano nė vieno žodžio, ji tarė, įsikibus į krėslo atlošą:

— Jau lietus čia pat... nespėsiu ligi namų. Norėčiau palaukti.

— Galit laukti, panele Valentina, — atsirėmė į langą jis ir neprašė jos sėstis.

— O, kaip nuvargau, — prabilo ji ir sukniubo į krėslą. — Manau, kad leisit pasilsėti.

— Kodėl ne — prašom ilsėtis.

Tebelaikė ji ant atlošos rankas, prie kurių buvo priglaudusi veidą ir žiūrėjo į Antaną.

— Toks smarkus vėjas, — prabilo ji. — O, taip trošku!

Jis pažvelgė pro langą į mišką ir nieko jai nepasakė. Mėlynas žaibas išsišakojo danguje.

— Kad bent ledų nebūtų, — vėl tarė ji.

— Lyg ne vistiek, — pasakė jis ir tyrinėjo debesis.

— Antanai, jūs šitaip kalbat!

— Ką man daugiau kalbėti: nieko neturėjau ir vėl nieko neturiu!

Valentina norėjo atsistoti, bet vėl likosi krėsle, tokia nuilsusi.

Ji tarė:

— Antanai, dovanok man. Aš nenorėjau tavęs įžeisti...

— Panele Valentina, čia nėra ko gailėtis nė atleisti.

— Aš tikrai maniau grįžti, bet jie... Ne, aš negerai padariau.

— Aš gi viską žinau.

— Nepyksti?

— Mano pyktis!

Ir jis abejingai gūžtelėjo pečiais. Ji neramiai sujudėjo krėsle ir ilgai žiūrėjo į Antaną. Jis suprato, kad tokiu savo užsikirtimu ją stumia nuo savęs. Drauge pyko ir kaltino save, bet buvo jame tiek apkartimo, kad ta kalba savaime tarėsi.

— Tu man atleisk, — kartojo Valentina, — aš nenoriu, kad tu manęs nekęstum ir smerktum.

— Taip, kadaise man daug džiaugsmo esi davusi, — sakė jis. — Ir nežinau, kur tas džiaugsmas dingo. Tu sugriovei mane...

— Antanai!

— Ir vis dar nelyja, — ūmai prabilo jis.

— Tu mane varai.

Ir Valentina pakilo.

— Ne, galit ilsėtis. Bet matote — pas mane iš tikrųjų nieko nėra. Tik keturios sienos! Maža nauda iš tokių kaip aš.

— Jėzau!... Bent pasigailėtum ir savęs ir manęs.

— O, aš jau tiek gailėjausi, kad daugiau negaliu.

— Sudie, Antanai, — ištarė ji.

Ji laikė įsikibusi į durų rankeną.

— Iš tikrųjų, geriau būtų parėjus prieš lietų.

Jis pats išsigando šitų pašiepiančių ir žiaurių žodžių. Valentina nuleido galvą, du plaukų žiupsniai krito jai ant smilkinių. Ji pastūmėjo duris — išsyk jos neatsidarė. Tada stuktelėjo keliu jinai, kaip daro maži vaikai, neskubėdama vėrė jas ir iš lėto dingo priemenėje.

Antanas laukė ir klausėsi: jis norėjo išgirsti žingsnius už durų, susimąščiusius jos žingsnius

asloje. Nūn jis aiškiai regėjo, kaip skaudžiai smogė ją paskutiniais žodžiais. Kiek ji šandie iškentė! Ir namie, ir atlaiduos, ir dabar čia! Jis gi buvo jai paskutinė pasilsio vieta — ji neturės kur prisiglausti, ši lepi mergaitė. Jis norėjo bėgti prie durų ir šauktis ją, bet nediršo — jam rodėsi, lyg jinai stovėtų priemenėj, ar jo tikėdamasi, ar bijodama eiti į audrą. Vėjas buvo aptilęs, medžiai griaudė ir ošė, ir sutemos rinkos į kambarį. Jis vis stovėjo prie lango, už kurio rymojo juodas eglės šešėlis. Viršum medžių plieskė ugninės rykštės... Antanas greitai pravėrė duris, įkišo galvą ir klausėsi, kurioj pusėj išgirs jos alsavimą. Tuščioj ir prislėgtoj priemenėj susikryžiavo žaibas — ir buvo ten akla tyluma.

— Valentina...

Jam niekas neatsakė.

Tada šūktelėjo:

— Valiute, klausyk, Valiute!

Į paskutinį „Valiute“ atliepė tolimas perkūnijos atodūsis.

— Kur ji žuvo? Ne, aš turiu ją rasti! Taip negalima...

Ir gatvėje nebuvo jos matyti. Tada svarstė, kur būtų galėjus Valentina užėiti, ir bemaž nusigandęs leidosi jos jieškoti.

Šnerėdama ir šniokšdama, šilų viršūnėmis artėjo palša lietaus siena. Jau buvo sutemę. Žaibai varstė dangų: vieni jų buvo išsišakoję, kiti krito žemyn lyg sulaužytos linijos ir sausai, trankiai terškėjo, nepalikdami jokio aido. Juos lydėjo dideli, geltoni liepsnų liežuviai, palengva raižydami debesis ir dundėdami galingai ritinosi vis tolyn ir tolyn, kol paskutiniu nusigriaudėjimu nurimdavo kažkur pačiam žemės krašte, už girių, už vandenių.

Ištiko vėjas. Visas miestelis rūko nuo dulkių. Telefono vielos švilpė ir verkė.

Antanas skubėjo. Pirmi lašai, stambūs ir šalti, captelėjo į smėlį, išgręždami juodas skyles.

XV

PASKUTINE VARGONŲ GIESMĖ

Bet kas sušauks erdvėje paukštį,
Kas apgręš kelius, kuriais išėjome...

V. K.

MĒLYNŲ ir rausvų žaibų šviesoje pro langą buvo matyti pušis gale daržo, giria ir įbingęs ežero paviršius. Vėjas plėšė pirkios stogą, sienos girgždėjo ir švilpė, lyg būtų kiauros. Prie Kosto glaustėsi kalė ir unkšdama žvelgė jam į akis, mėgino gultis ir pasidėti snukį ant letenų, bet vėl kilo ir cypė. Senis guodė šunį, ir jam pačiam buvo ramiau, kai šnekėjo. Kelintą kartą jau grįžo prie lango, vis dar neatsipeikėjęs iš savo apstulbimo, nors jau bus valanda, o gal ir daugiau, kai visa tai įvyko. Vėjo daužomos vilnys šoko toli nuo kranto, ošdamos ir griaudėdamos. Jis matė žaibo nušviestas keteras, putomis aplipusias, ir vienas sau murmėjo: „Tu šitaip jai padaryk, tu šitaip jai...“ Ir jis spaudė veidą prie staktos, lyg norėtų su išgrūstais stiklais kristi į naktį ir audrą, beviltiškai skubėti ir jieškoti.

Kalė atsikėlė ir urzgė, žiūrėdama į duris.

— Užuodi ką?

Rudė atsargiai priselino prie slenksčio ir vėl dzimbino baukšti į kertę. Kostas mąstė:

— Gal tikrai kas stovi lauke?

Ir pravėrė plyšį duryse. Vėjas įsibrovė ir į grindis plakė ištaršytas lietaus čiurkšles. Pastogėje rymojo žmogus.

— Užeik, — tarė senis.

Į pirkią įėjo Antanas.

Jis buvo vienplaukis, kiaurai perlytas. Jo švarkas, it subliuškęs maišas, karojo.

— Dėl Dievo, kas jums šandie pasidarė, — nusiminęs kalbėjo senis. — Sėskitės bent.

Antanas sudribo ant suolo. Kai jis patraukė po savim kojas, batai žliugsėjo, pilni vandens.

— Jums reikia persivilkti... Šitaip sumirkęs... — galvojo Kostas.

Jis paėmė grabnyčią, švietėsi užpečky ir jieškojo drabužių.

Iš tamsos atsiliepė nusilpęs Antano balsas:

— Aš jos niekur neradau, Kostai.

— Ko taip?

— Išvaikščiojau visus pažįstamus, — lyg vienas sau pasakojo vaikas. — Nei pas Bronę, nei klebonijoj, nei baliuj jos nebuvo. O balius! Dieve tu mano, kokia ten orgija...

— Bet apie ką gi kalbat?

Antanas žiūrėjo į smėliu aplipusius batus ir sakė:

— Jei Valentina dėl manęs... Ne, ji bus grįžus namo.

Kostas pakėlė galvą. Grabnyčios vaškas jam varvėjo ant pirštų.

— Aš ją mačiau, — tarė jis.

— Matėt!

— Nebuvo dar lietaus, kai aš sėdėjau vienas sau ant slenksčio. Tik žiūriu — iš girios pasirodo Valentina, prieina prie manęs išvargusi ir klausia: kaip man rodos, ar tuojau ims lyti? Aš jai atsakiau, kad ligi tėviškės nespėsianti jiniai. Tada ji susimąstė, o buvo tokia pribaigta, kad man graudu net darės... Ji tarė:

„Imsiu dėdės valtį — bus greičiau“. Nespėjau žodžio pasakyti, kai jiniai atsikabino laivę ir išsoko...

— Ir jūs leidot!...

— Kai pribėgau prie vandens, ji buvo ežere...

— Reikėjo gelbėti...

— Juk tai mano paskutinė valtis...

— Vistiek nereikėjo leisti.

— Aš ir pats žinau... Ir man jos gaila. Šitas vaikas išaugo mano akyse, aš jos laukdavau, kada pro šalį praeis ir gerą žodį pasakys. Ji viena čia nepamiršo manęs... Ir kodėl ji taip darė?

— Šiandie ją ir namie ir mieste...

Nustebęs senis žiūrėjo į Antaną, kuris pasakojo:

— Ji buvo pas mane, o aš ją... Ar ji į tėviškę nuplaukė?

— Ji yrėsi tiesiai per ežerą.

— Bet juk ištiko audra!

— Ir trenkia gi, Viešpatie Aukščiausias! — persižegnojo Kostas.

— Ar jos neapvertė, ar neapvers?

— Kol buvo mano akyse, gerai ji plaukė... Mat, iš mažumės vis prie vandenų. O vistiek — nė aš nebūčiau drįšęs.

— Paskui?

— Paskui ją lietus lyg skraistėmis užtraukė... Vienas Dievas žino, kur ji dabar.

— Eisiu jį ieškoti.

Ir Antanas atsistojo. Nuo jo pribėgus telkšojo bala.

— Kaip tu jį ieškosi — nei valtės, nei žmonių... Dabar Valiutė jau vistiek bus savo vietoj.

— Kaip tai savo vietoj? Ką jūs čia šnekat?

— Jeigu pasisekė jai, bus pas seserį Gertrūdą.

Vaikinas žiūrėjo į krūpsinčią grabnyčią. Paskui išėjo ir likosi pastogėj. Jį atsekė ir sėms. Ežero vilnys tiško ligi pat lūšnos. Rytuose, tarp girių, ėmėsi raudonas dangaus kraštas, čia išblėstas, čia vėl besiplečias, tarsi kažkas pritūpęs ten pūstų žarijas. Pro griausmus, pro girios gaudimą ir vėtros šauksmą buvo girdėti, kaip pritvinę grioviai ir griovelai gurguliuoja į ežerą. Lietus buvo sodrus ir šaltas, stambiomis čiurkšlėmis pasruvęs iš debesų. Nuo stogo į pažliugusį smėlį dribo tankios skaros. Protarpiais vėsios vėjo srovės mušė lietaus sriautus į sienojus, o žaibai, vieni išsikeroję, kiti stačiais kampais sulužę, kryžiovosi danguje, plieskė debesis, ir blankioje jų šviesoje stūksojo susigūžę ūkiai, išblyškę laukai ir girios.

— Grįžkim, — nedrąsiai pratarė senis, — dar įtrenks.

Antanas paklausė ir grįžo į pirkį. Pro langą skaitė jis žaibus ir laukė, kol jie ims retėti, o griaustiniai nudundės į kitas lygumas ir kitas sodybas. Laikas slinko sunkus, slėgė jis ir kankino... Kur dabar Valentina?... Pro lubas žlugsėjo lašai į molinę aslą. Vienodai ir nuobodžiai jie tiško į juodą langą, o grabnyčios šviesoj nykiai drebančiose sienose vingriavo pageltę vandens latakai... Ir laikas slinko, sunkus ir alpinantis.

Atsargiai Kostas pravėrė duris ir išėjo. Kai jis po ilgo vaikščiojimo grįžo, Antaną rado giliai berymantį, su nuleistomis akimis į grindis. Valandėlę laukė, o paskui priėjo ir pažadino už pėties:

— Jau lietus liovės.

— Kas yra? — nustebęs pakirdo ir žvalgėsi Antanas.

— Valtį parsivežiau... Gavau ją Gervinyčiuos — pusantro kilometro iš čia. Ar plauksit su manim?

— Aš? Neplaukčiau! Einam.

Ore dulkė paskutiniai lašai. Buvo šėma prieblanda, kurioj grimzdo ežero vanduo, švendrai, pakrantės ir laukai. Priplaktos žolės stiebėsi ir vešliai kvepėjo. Grioveliai šnerėdami skubėjo ir griuvo

į Geisatį. O vilnys mušėsi aukštos, apsiputoję — bėgo jos rykaudamos per visą ežerą, plačiai dūšaudamos ir šniokšdamos, griuvo į krantus, šoko į pakriaušes, paskui gi lūžo, kniubo atgalios ir eizėdamos nyko gelmėse. Jau žioravo šiaurėje ar neužgesusių saulėleidžių žalsvi pėdsakai, ar tvinko ten žadanti tekėti aušra. Iš tų aukštumų pro skystą rūką, pro ežero purslus košėsi neregima šviesa.

Juodu nusikasė ligi antro kranto. Ant smėlio gulėjo išvilкта valtis.

— Tai mano, — tarė Kostas.

Antanas žiūrėjo į girią, per kurią juodu ėjo. Priešais niūksojo tamsus vienuolyno bokštas. Ties juo sustoję pabeldė į vartus. Už tų mūrų buvo jausti nuslėpti žingsniai, kuždesiai ir rūpestingas plušėjimas.

Vartininkė Antaną pažino ir klausiamo atsakė:

— Taip, ji tenai.

Ir numojo į juodą koridorių.

— Kaip ji?... Ar jai nieko neatsitiko?

Ne, vartininkė dabar Valentinos nemačiusi, bet galinti pakviesti seserį Gertrūdą: jinai budinti.

Vaikinas krūptelėjo sulig šituo žodžiu.

— Budinti? — jis sukuždėjo, klausdamas.

Bet vartininkė jau buvo dingusi tamsioje angoje. Tik jos gaubtuvo kraštai dar bolavo kažkur toliose tamsybėse, nykiai kaukšėjo žingsniai į sunkius akmenis ir aidėjo niūriuose skliautuose. Neilgai laukus atsikartojo antri žingsniai, dūslūs ir nelygūs, lyg žmogus eitų po ilgą nemigą ir ilgo sielvarto naktų, slėgiamas viso išvargusio kūno.

Sesuo Gertrūda juos įsivedė į prieangį. Ji pirmutinė atsisėdo ir nuleido pailsusią ranką ant masyvaus, ažuolinio stalo. Žiburio liepsna šokčiojo ir blaškėsi, traukiama šalto oro srovės, o iš lubų smigo aštrūs Apveizdos spinduliai. Antanas žvilgterėjo į juosius — ir nedrįso žiūrėti. Jam vaidenos, lyg toji gera akis tamsiam trikampy, krūpsėdama ir blaškydamosi drauge su liepsna, veria jį nenumaldomu priekaištu ir smerkimu. Priešais gi ji stebėjo išblyškęs, neperprantamas sesers veidas, apgaubtas juodų ir neramių rūbų.

— Sunku buvo plaukti? — prabilo ji.

— Ežeras dar siautėja, — tarė Antanas.

Ir pridėjo:

— Bet ne taip, kaip anksčiau... Aš norėjau, sesele, paklausti, ar ji čia? A, teisybė, sakė jau vartininkė.

— Taip, — nuteigė sesuo Gertrūda.

— Ar negalėčiau jos pamatyti... Man taip reikia.

— Ji guli.

Ir sesuo vengiančiu žvilgsniu pasižiūrėjo pro langą į sutemas, kuriose miegojo daržininkės gėlynas.

Jis nuraudęs pasitaisė:

— Tikrai, pas jus negalima... Ir kaip ji čia atsirado?

— Mūs tarnai ją išgelbėjo iš ežero.

— Kaip — išgelbėjo!?

— Buvo jie ten pašiūrėj prie vandens per audrą.

— O kaip jai — buvo bloga?

— Gerumas ir blogumas yra Dievo rankoj.

Ir sesuo atsiduso.

— Bet dabar? Sveika?

— Prašykit jai Dievo pagelbos.. Aš atsimenu jus, ir Valentina apie jus man yra ir seniau kalbėjus. Tai galiu jums atvirai pasakyti: reikia jai Dievo pagelbos.. Bet per daug jūs nesirūpinkit ir plaukit namo. Mes darom, ką galėdamos. O jums duosim žinių apie Valentiną. Atsiųsim žmogų, gal užsuks grįždamas kunigas klebonas...

— Jis čia?

— Taip. Mūsų kunigas buvo išvažiavęs, tai paskambinom...

Senis Kostas nusigandęs žiūrėjo į seserį Gertrūdą.

Ji sakė:

— Pakeliui gal praneštumėt tėvams. Jau ketinom siųsti valtį.

— Argi taip bloga? — klausė Antanas.

— Visados reikia turėti vilties.

— Aš dar norėjau paklausti... Jūs pasakytumėt gal Valentinai, jog aš čia buvau ir prašiau, kad

man atleistų.

— Ji kalbėjo man apie jus ir viską atleido. Ne, ji negali turėti piktumo, — ramiai atsakė sesuo ir pakilo.

Antanas išėjęs atsisėdo ant bažnyčios laiptų. Rytuose tvenkėsi raudonos pašvaistės. Paukščiai budo ir giedojo. Jie audė giesmes viršum ežero, girių ir šito iškilaus bokšto, kuris, rodėsi, drauge skambėjo. Ir tikrai — iš bažnyčios kilo duslūs, prislėgti aidai. Vaikinas įėjo į vidų. Tamsūs skliautai, boluojančios kolonos, sambrėškiuos nuskendusios kertės sunkiai vaitojo. Nuo viškų vargonai drebėdami šaukė vienišo žmogaus skausmą. Rodėsi, kad didžiam tyrlauky stovėtų vyras ir vis garsiau pasakotų savo sopulį aplinkiniams smiltynams, kuriuos vėjas ardo ties juo, išdegusiems krūmokšniams ir akmenų uoloms. Garsai vis augo, plaukė į vieną maištingą srovę, kurie vis tvino didyn, nenumaldomai daužėsi ir griovė. Ir toj muzikoj būta tiek įnirtusio sielvarto, tokio baisaus skundo ir grasinimo, kad vaidenosi, jog skliautai ims trupėti ir byrėti, o vargonų dūdos neišlaikys ir sprogs. Tik staiga iš šito siautėjimo prasimušė aštri, klaikiai rėkianti gaida, nutildė visus kitus garsus ir svaigių greitumu kilo vis aukštyn ir aukštyn, kaip jietis, sviesta į žvaigždžių erdves. Ir ūmai nutilo.

Nusigandęs šito kerštingo šauksmo, šitos ugninės paguodos, Antanas susigūžęs stovėjo prie pilioriaus ir nedrįso nei atsisukti, nei į lauką eiti. Ir jis net knystelėjo, kai už savęs išgirdo rūbų šiugždenimą ir žingsnius.

Nuo viškų nulipo kunigas Motiejus. Jis pastebėjo atgręžtą Antano veidą ir pats ėmė bailiai žvalgytis, lyg nusikaltęs.

— Aš maniau, kad čia nieko nėra, — tarė jisai.

— Aš netyčia... Dieve, kaip gražu buvo! Aš norėčiau, kad jūs mums kada pagrotumėt dar.

— Mums... — pakartotoj klebonas ir žiūrėjo į plazdančią liepsnelę prie altoriaus.

Aukštai varpas skambino saulės tekėjimą. Pirmi spinduliai tyliai palydėjo margus langų stiklus. Juodoj bonioj tamsa retėjo, o šventieji vienas po kito nėrėsi iš sambrėškių, nėrėsi jų rankos, pernakt budėję, gyvi veidai ir rūbų klostės, pilnos šešėlių.

— Jaunas žmogau, nebus jau manęs kam klausyti... Kam daugiau aš begrosiu? — kietai pasakė kunigas Motiejus ir nuėjo.

Ir kai jis ten ėjo vis mažėdamas bažnyčios prieblandoje, Antanui rodėsi, lyg ant šio vyro būtų nugriuvę visi sunkūs šitų mūrų akmenys ir slėgtų silpnus jo pečius, gniuždintų jį prie žemės, kurioje nieko jam neliko: toks sunykęs, nežymus, niekam jau nereikalingas ir vienvėdis siaubiamas nukaukšėjo klebonas šalta asla ir pasislėpė siaurose durelėse.

Lauke vaikas dar vaikščiojo po kapus, buvo nuklydęs į girią. Grįžęs sėdo su seniu Kostu į valtį ir plaukė ežeru, kuris vis lėčiau alsavo. Šiluose giedojo strazdai. Skaidrioje, audros išpraustoje šviesoje lakstė drugiai.

Kai juodu pro meldus atsimušė į krantą, ežero vanduo vos girdimai dūstelėjo. Iš gelmių suskambo lėtas balsas. Štai jis ėmė garsėti, gaudė visiems namams, visiems žmonėms ir žvėrimis.

Senis atsisuko į aukštą bokštą, kur vėl bylojo varpas. Valandėlę klausėsi ir buvo toks skurdus, tarsi į žemę smengęs. Ir jis sunkiai pasižiūrėjo į Antaną ir persižegnojo.

Antanas iš pradžių nesuprato šito ženklo. Bet paskui jis nuleido galvą ir kopė į krantą. Jis bijojo žvelgti ir į medį ir į baltas rugių lyses. Ir visoj šitoj didelėj žemėj neliko jam į ką žiūrėti.

Ten sužvangėjo plakamas dalgis. Tuoj išeis kirtikai ir stos į barą.

Bet jau niekadoms vartuose nepasirodys viena laivininkė, viena dainuotoja, neišeis į šitas lygumas ir, pasirėmus į rikę, nestebės ji vasarų derliaus.